

1964. évtől,

MŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÓ

BARANYA MEGYE TANÁCSA
VB MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLYA KIADVÁNYA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

BODÓ LÁSZLÓ, JÓZSA DÉNES PIROSKA,
LIPPENSZKY ISTVÁN, MÁNDOKI LÁSZLÓ,
MÉSZÁROS BÁLINT, SZEGŐ JÓZSEFNÉ, TIMÁR IRMA,
DR. VARGHA KÁROLY, VARGA TIBOR

SZERKESZTŐ:

LEMLE GÉZA

A CÍMLAPOT TERVEZTE:

SIMON BÉLA

A KIADÁSÉRT FELELŐS:

A MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLY VEZETŐJE

SZERKESZTŐSÉG:

BARANYA MEGYE TANÁCSA VB
MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLYA
PÉCS, SZÉCHENYI TÉR 9. TELEFON: 22-10.

MEGRENDELHETŐ A SZERKESZTŐSÉG CÍMÉN

Készült 900 példányban

64-3458 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Melles Rezső

Kitüntetettjeink

A Pedagógus Napon az alábbi nevelőket tüntették ki:

Munka Érdemrend bronz fokozata

Varga János igazgató, Kővágótöttös.

Kiváló Tanár

Varga Gyula szakfelügyelő, Kémes.

Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója

Papp Lajos gimn. igazgató, Siklós.

Boromissza Lajosné napközivezető, Mágocs.

Ács József igazgató, Dencsháza.

Dr. Melczér Tiborné előadó, Megyei Művelődésügyi Osztály.

Benkovics Lászlóné óvónő, Komló.

Müller György igazgató, Magyarbóly.

Metzing Józsefné igazgató, Pellérd.

A Szocialista Kultúráért

Nagy Ferenc műv. ház igazgató, Berkesd.

Szentpáli Pál népműv. előadó, Komló.

Sebők Károly műv. ház igazgató, Magyaromecske.

Kiváló Dolgozó

Tölgyes György hivatalsegéd, Komló-Kenderföldi Ált. Iskola.

Miniszteri Dicsérő Oklevél

Szabó Endre tanár, Szigetvár, gimnázium.

Dér Imre ig. helyettes, Komló-Kenderföld.

Mezei Lászlóné igazgató, Csertő.

Kiss József tanár, Harkány.

Vadas József tanító, Sásd.

Vöröskereszt Kiváló Dolgozója

Fóris Józsefné tanár, Komló.

Blum Lőrincné tanár, Bóly.

Dr. Fülöp Istvánné tanár, Szigetvár, Ált. Iskola.

Reichardt László tanár, Baksa.

Gratulálunk pedagógusaink kitüntetéséhez!

Az új tanév és népművelési évad munkájában mindnyájuknak újabb sikereket kívánunk.

KÁLMÁN GYULA:

Igazgatók felelőssége

Többször hangoztatott vélemény: az iskolai oktató-nevelőmunka fejlődése, színvonalának emelése attól függ, mennyire tudatosak az igazgatók előtt a szocialista pedagógia törvényszerűségei, mennyire ismerik az oktatás és nevelés tartalmi kérdéseit, korszerű eljárásait. Most, amikor az oktató-nevelő munka új alapdokumentumai — új tanterv és tankönyvek, mint a tartalmi továbbfejlesztés eszközei — bevezetésre kerülnek, amikor e dokumentumok maradéktalanul valóra váltása több vonatkozásban a nevelőktől szemléletbeli változást, a gyakorlati munkában új eljárások kialakítását igénylik és következetes harcot kívánnak a megszokottság, a sablonmunka ellen, — méginkább megnő az igazgatók felelőssége. Az évről évre sokasodó és mindjobban újszerűen jelentkező feladatok *magasabb színvonalú irányító és ellenőrző munkát kívánnak.*

Az eddig elmondottak is kiemelik az igazgatók és igazgató helyettesek *képzésének, önképzésének feladatát.* Több tanéve már, hogy a megyei és járási tanácsok művelődésügyi szakigazgatási szervei felismerték az igazgatók képzésének jelentőségét. E felismerés alapján igyekeztek megjavítani a *járási igazgatói munkaközösségek munkáját.* Ennek eredményeként a munkaközösségek a tapasztalatcsere biztosítása mellett a szocialista pedagógia elvi-elméleti kérdéseinek vitafórumaivá váltak, s mint ilyenek értékes segítséget adtak és adnak az igazgatóknak a testületi nevelési értekezletek előkészítéséhez. A szocialista nevelélmélet tanulmányozását segítik a *pedagógiai előadásorozatok.* Így van ez Baranya megyében is. Szélesebb körben folytatott tájékozódás és tapasztalatszerzés, igazgatói közvéleménykutatás azonban meggyőznek arról, hogy *a képzésnek, továbbképzésnek nem lehet egyedüli formája az igazgatói munkaközösségi foglalkozás, vagy az önálló tanulást nem igénylő, csak előadások meghallgatására építő igazgatói továbbképzés.* Több megyei és járási művelődésügyi osztály felismerte már, hogy az új tanterv megvalósítása, a nevelési terv felhasználása az igazgatók rendszeres és elmélyült képzését, illetve önképzését igényli. E felismerést követően több helyen működnek *1—2 évfolyamos pedagógiai szemináriumok,* illetve *igazgatói akadémiák.* A tapasztalatok azt bizonyítják, azok a továbbképzési formák hozzák meg a kívánt eredményt, amelyek az igazgatók képzését *rendszeressé teszik,* színvonalas előadások és szemináriumi foglalkozások mellett előre kiadott irodalom *önálló feldolgozását* igénylik a résztvevőktől.

Az oktató-nevelő munka színvonalas irányítása *az ideológiai képzettség mellett magasfokú szakmai felkészültséget igényel.* Amikor az igazgató szakmai

műveltségéről beszélünk, akkor a nevelés elméletében, a didaktikában, az egyes tantárgyak legfontosabb módszertani kérdéseiben, valamint a pszichológiában való alapvető tájékozottságra kell gondolnunk. Ezek az ismeretek avatják az igazgatót az iskola vezetésére alkalmas szakemberré, ezeknek az ismereteknek a birtokában lesz az oktató-nevelőmunka tudatos irányítója.

II.

Az 1964—65-ös tanév alapvető feladata továbbra is az új tanterv bevezetése és feldolgozása. Az új tanterv, — éppen az általános iskola céljából levezetett rendező elveknek megfelelően kiválógotott művelődési anyagával — a nevelőmunka hatékony eszköze lehet, ha nevelőink a tantervi célkitűzések alapos átgondolásával fognak hozzá megvalósításához. A célok megértése, a tantervi koncepció átgondolása nélkül a megvalósítás kétséges. Az új tanterv — mint ismeretes — amellet, hogy nevelési célkitűzéseinket következetesebben érvényesíti, nagyobb lehetőséget biztosít az ismeretek alkalmazására, gyakorlására, — a készségfejlesztésre. Szükséges, hogy nevelőink ezekkel a lehetőségekkel éljenek is, az eddigieknél nagyobb gondot fordítsanak a gyakorló órák megszervezésére, oktató-nevelő munkájuk szerves részévé tegyék a különböző iskolai és iskolán kívüli gyakorlatokat, üzemlátogatásokat, tanulmányi kirándulásokat, tanulókísérleteket, stb. Az új tanterv feldolgozását, megvalósítását az igazgatónak nagymértékben segíteni kell. Biztosítania kell, hogy a nevelők nyugodt körülmények között dolgozzanak, figyelmüket, energiájukat a tanterv megvalósítására összpontosítsák.

A nyugodt légkör megteremtése mellett a *feldolgozó munkát* az elmúlt évinél intenzívebben kell irányítani az igazgatónak. Ennek egyik feltétele, hogy az igazgató a *szakmai munkaközösségek* munkájába tevékenyebben kapcsolódjék be. Kísérje figyelemmel a munkaközösség tevékenységét és segítse elő, hogy az az alapdokumentumok gyakorlati megvalósítására irányuló tartalmi és módszertani felkészülés műhelye legyen.

E feladat megvalósításának másik feltétele, hogy az igazgatók behatóbban ismerkedjenek meg a *tantervi célkitűzéssel, utasítással*, ismerjék meg a tantervben felölelt művelődési anyagot, legyenek tisztában a tantervi követelményekkel. Külön tanulmányozást igényel a *tanterv didaktikai koncepciója*, a bevezetésre kerülő tárgyak fontosabb módszertani problémái, stb. Ezek ismerete nélkül az igazgató nem tudja megfelelően irányítani az egyes szaktárgyak keretében folyó oktató-nevelő munkát.

Szükséges ezeket a követelményeket ismételtlen megfogalmazni azért, mert az előző tanévben azt tapasztaltuk, hogy az új tanterveket nem mindenütt dolgozták fel kellő alaposítással. Találkoztunk olyan nevelőkkel is, akik nem ismerték eléggé a tantervet és az utasítást! Több helyen — még a teljesen új tantárgyak (környezetismeret) — feldolgozása is a régi sablonos módon folyt! Ezekben az iskolákban az igazgató tantervi tájékozottsága sem volt megfelelő.

A tanterv bevezetésével kapcsolatos feladatok megelőzésekor tisztázni kell a *tanterv és nevelési terv egymáshoz való viszonyát*. Erre a múlt tanévben szerzett tapasztalatok ösztönöznek! Bár az 1963—64-es tanévet előkészítő tanévnyitó utasítás az új dokumentumok közül — tanterv, nevelési terv — a *tanterv megvalósítását tekinti alapvető feladatnak*, mégis iskoláink többségében a nevelési tervre terelődött a figyelem. Ez a helyzet több helyen veszélyeztette a tanterv

alapos feldolgozását. A nevelési terv bevezetésével sok helyen együttjáró túlzott írásbeliség, növekvő adminisztráció a pedagógusok energiáját lekötötte és rontotta az alkotó munka feltételeit. (Meg kell jegyezni, ehhez a helyzethez hozzájárult az a körülmény is, hogy a tanévnyitó utasítás a nevelési terv bevezetésével kapcsolatos feladatokat nem tisztázta egyértelműen, a terv felhasználásához igazgatóink és nevelőink kevés módszertani segítséget kaptak a felsőbb szervektől).

Úgy gondolom a tanterv szerepe különös magyarázara nem szorul. Alapdokumentum, végrehajtása — tantervi feladatok, az utasítás, a meghatározott követelmények megvalósítása — kötelező! A *nevelési terv nem utasítás*, a nevelési terv nem a tantervvel és utasítással egyenértékű és azonos jellegű alapdokumentum. Olyan *útnutató*, amelynek felhasználása a nevelőmunka célkitűzésében tömören megfogalmazott embereszmény kialakításához ad segítséget. Az iskolában használatos dokumentumok közül a *segédkönyvhöz* lehetne hasonlítani. A szerepe sem lehet több, mint a tervszerű és céltudatos nevelői munka segédkönyve!

Ez az összehasonlítás arra is utal: a nevelési terv semmi esetre sem terelheti el a figyelmet a tanterv teljesítéséről. Hibás az a felfogás, mely szerint a tanterv az oktatás terve, a nevelési terv a nevelés terve. A tanterv cél- és feladatmeghatározásával az oktatási feladatok mellett a nevelési feladatokat is megjelöli. A kiválasztott művelődési anyag pedig éppen nevelési céljaink megvalósítását biztosítja. A nevelési terv abban ad segítséget a tantervben meghatározott nevelési célok és feladatok megvalósításához, hogy a különböző nevelési tényezők összehangolásának, az órán kívüli nevelés és oktatás megtervezésének szükségességét tudatosítja, tanácsokat ad a tanulók tevékenységének megszervezéséhez.

A nevelési terv tehát nem cél, hanem a tervszerű nevelőmunka eszköze. Alkotó felhasználása, — amely nélkülöz minden bürokratikus vonást — segítheti azt a törekvést, hogy a nevelőmunka a pedagógus tevékenységének középpontjába kerüljön.

„A nevelési terv felhasználása nem adminisztratív munka. Szigorúan tilos tehát külön nevelési tervet és írásban rögzített szintfelméréseket készíttetni. Semmi szükség nincs a nevelési terv különböző részleteinek lemásolására a tanmenetbe, óravázlatokba. A nevelési terv segítségével tartalmasabban és tervszerűbben kell nevelni. Ebben érvényesüljön e hasznos dokumentum lényege.”

A pedagógiai tevékenység eredményeit tehát nem a formális tervekészítésen, illetve tervteljesítésen, hanem *a tanulók neveltségi szintjén* kell lemérni!

III.

Az előző tanévi helyzethez képest az iskolavezetés pedagógiai irányító-ellenőrző tevékenysége színvonalasabbá vált. Az előrelépés a következő területeken tapasztalható: fokozódott az *igazgatók iskola felé fordulása*. Csökkent társadalmi elfoglaltságuk, a felszabadult energiát a pedagógiai irányításra fordítják. Javult a tervező munka színvonala. A tanév feladatainak megtervezése reálisabb, jobban támaszkodik az adott iskola neveltségi helyzetére. Fokozódott az egységes pedagógiai eljárások kialakítására irányuló törekvés. Az igazgatók jelentős %-a intenzívebben vesz részt az osztályfőnöki munka irányításában. A nevelési értekezletek előkészítése alaposabbá kezd válni. A megye néhány isko-

lájában olyan tapasztalatot is szereztünk, hogy az igazgató óralátogatásai során a nevelési értekezlet témájával kapcsolatban tervszerűen gyűjt tapasztalatokat, a munkaközösségekkel, elsősorban az osztályfőnöki munkaközösséggel megfigyeléseket, felméréseket végeztet — s ezzel biztosítja az adott nevelési kérdés alapos megvitatását. (Úgy gondolom a nevelési értekezletek ilyen előkészítése követésre méltó). Mindezek a példák azt mutatják, hogy az igazgatói munkában az előrelépés elsősorban az *iskola általános pedagógiai irányítása* terén következett be.

Az igazgatók irányító tevékenységét az alábbi területeken kellene gyorsabban fejleszteni:

A szaktárgyak keretében folyó oktató-nevelő munka irányítása és ellenőrzése. Ezen a téren lemaradás van. Gyakori még az a nézet, hogy a szaktárgyi munka irányítása elsősorban a szakfelügyelő feladata. Természetesen a szakfelügyelő fontos feladata, hogy az adott szaktárgy oktatásának színvonalát a tantervben rögzített követelményeknek és nevelési feladatoknak megfelelően behatóan elemezze és útmutatásaival a nevelő munkáját segítse. Nem lehet azonban ez a szakfelügyelő kizárólagos feladata! Az igazgatónak többet kell a szaktárgyi oktató-nevelő munkával foglalkozni. (Több helyen — ahol az óralátogatások megtervezéséről beszélhetünk — a látogatási szempontok között gyakrabban találkoznak a közösségi nevelés, tanulói aktivitás felmérésének igényével, mint egy-egy tantárgy keretében folyó oktató-nevelő munka helyzetének felmérésével!)

Óralátogatások, óraelemzés. Színvonala ugyan emelkedett, de bennük elsősorban az oktatás módszertani jellege domborodik ki. Az adott óra oktató-nevelőmunka egységéből, a tantárgy feladataiból, követelményeiből kiinduló elemzése még sok kívánni valót hagy maga után. Lemaradás van az órák eredményeinek, hiányosságainak a nevelők szakmai-pedagógiai felkészültsége alapján való elemzése, továbbképzési feladatok megjelölése tekintetében is. Pedig ezen a ponton lehetne összekötni a konkrét pedagógiai irányítást a nevelők önképzésének irányításával.

Foglalkozni kell a *tervező munka további javításával* is. Ha van is e téren előrehaladás, mégis számos probléma mutatható ki. Ezek közül a legfontosabbak: Több helyen a nevelési feladatok meghatározása nem az iskola neveltségi helyzetére támaszkodik. Így a megfogalmazott nevelési feladatok legjobb esetben is a tanévnnyitó utasítás, vagy a nevelési terv általános megállapításainak ismétlései. A tervező munkával kapcsolatban van olyan nézet is, hogy egy-egy tanévben nem kell a tervekben felölelni minden nevelési területet, tényezőt, csak azt, amiben előre kell lépni. Vitatkozni kell ezzel a nézettel! Vitatkozni kell, mert nevelési célunkból — sokoldalúan fejlett kommunista ember személyiségének kialakítása — szükségszerűen fakad az, hogy a tervezési (az iskolai nevelőmunka programja) kiterjed a nevelés és az iskolai élet minden fontos területére. A tervezést ezért az oktatás-nevelés, az iskolai közösség egységében kell végezni. Valójában azokra a nehézségekre kell megkeresni a megoldást, amelyek akadályozzák az iskolai munka minőségének emelését. Fel kell mérni tehát a nevelés minden területén a helyzetet, s meg kell határozni az előrelépést biztosító feladatokat. Az lehet, hogy a nevelés egyes területein más-más hangsúllyal jelentkeznek a feladatok! Az azonban nem, hogy egyik- vagy másik nevelési területen nem vesszük számba a tennivalókat! Találkozunk a tervezés helytelen gyakorlatával is. Több iskolában nem felülről, az iskolavezetéstől indul ki a tervezés, hanem alulról, az osztályfőnököktől, s az osztályfőnöki mun-

katervek összegezése adja az iskolai munkatervet. Hogyan érvényesül így az iskolavezetés céltudatos, egységes alapelveken nyugvó pedagógiai irányítása? Hogyan érvényesülhetnek így az iskolavezetésnek a nevelőmunka megjavítását célzó követelményei? A tervezés alapelveinek, a fő feladatok meghatározásának az iskola vezetőjétől kell kiindulni. Ez nem zárja ki azt az igényt, hogy az iskolai munka programja kollektív alkotás legyen. A kollektíven végzett tervezésben is az *iskolavezetés feladata, hogy a terv koncepcióját kialakítsa*, a tárgyalási alapul szolgáló tervjavaslatot elkészítse, mely azután a nevelőtestületi kollektíva felelősségteljes közreműködésével ölti fel végleges formáját.

A fentiekben az igazgatói munka soronkövetkező feladatai közül csak a legfontosabbak felvázolására nyílt lehetőség. Ezeknek a feladatoknak a megoldása, a megjelölt területeken a kívánt előrelépés akkor valósulhat meg, ha igazgatóink az eddigieknél is több gondot fordítanak önképzésükre. A felsorolt problémák megoldása pedagógiai-didaktikai-módszertani és pszichológiai képzettségük fokozását kívánja meg. Így visszajutottunk kiinduló pontunkhoz: az iskolai munka irányításának színvonala igazgatóink szakmai felkészültségétől függ. Az eddigi előrehaladás biztató. Remélhető, hogy a járási és megyei tanácsok művelődésügyi szakigazgatási szerveinek segítségével az elkövetkező években további eredményekről lehet beszámolni.

DR. KELEMEN LÁSZLÓ:

Oktatókísérletek Baranya megye általános iskoláiban

Napjainkban a pedagógiai kísérletezés szinte országos mozgalommá vált. E pedagógiai kísérletezésből, útkeresésből Baranya megye pedagógusai is kivesszik a részüket.

Rövid beszámolóinkban egy ilyen Baranya megyei kísérleti mozgalomról adunk ismertetést. A kísérletek a Baranya megyei Művelődésügyi Osztály és a Pedagógus Szakszervezet támogatásával a megye különböző általános iskoláiban folynak. A kísérletek elméleti irányítója és szervezője a Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszéke.

A kísérleteinknek az a célja, hogy megkeressük és kipróbáljuk az oktatás hatékonyabb módszereit és szervezési formáit. E cél érdekében egyes osztályokban új oktatási eljárásokat, formákat alkalmazunk. Így pl.: a tanárok számára kidolgozzuk az órán elvégzendő feladatokat (kérdések) rendszerét, a tanulók részére pedig külön feladatlapokat készítünk. Mindezekkel többszörös célt akarunk elérni: 1. Maximálisan tervszerűvé, logikailag kitagolttá kívánjuk tenni az oktatás menetét. 2. Az oktatásban a gondolkodtató feladatokat állítjuk előtérbe és ezzel az alkotó gondolkodást kívánjuk fejleszteni. 3. A feladatlapok segítségével biztosítani akarjuk valamennyi tanuló önálló és aktív részvételét a tanítási órán.

Ez az eljárás sok tekintetben emlékeztet a mostanában sokat emlegetett „programozott oktatásra”. Bizonyos mértékig tényleg arról van szó, hogy a tanítási órát részletes logikai, pszichológiai és didaktikai program szerint építjük fel. Mégis több tekintetben alapvetően más az, amit mi csinálunk:

1. A tanulást mi nem egyszerű kapcsolat (asszociáció) megerősítésnek fogjuk fel (mint Skinner), s ezért a tanulóktól alkotó jellegű válaszokat, gondolkodási műveleteket követelünk. Feladatlapjainkon ezért nem egyszerűen hiányzó szavakat kell beírni, vagy adott válaszlehetőségek közül egyet aláhúzni, mint az amerikai programozott feladatoknál, hanem valóban önálló gondolkodással kell elemezni, összehasonlítani, absztrahálni, általánosítani, következtetni, bizonyítani stb.

2. A tanítási óra részletes programja és a feladatlapok nálunk nem teszik feleslegessé a tanár alkotó munkáját. Az amerikai programozott tankönyvek teljesen individuális tanulást kívánnak bevezetni, amelyben a pedagógusnak szinte semmi szerepe sincs. A mi kísérleti óráinkon a tanár vezeti az órát. Ma-

gyaráz, feladja a feladatlapon szereplő kérdéseket, a megoldásokat ellenőrzi és értékeli, a tipikus és gyakori hibákat javítja stb. A feladatlapos óra így nem válik egyszerűen „ürlapkitöltéssé”.

A mi „programjaink” és feladatlapjaink szervesen épülnek azokra a fejlődés — és neveléslelektani kutatásokra, amelyeket tanszékünk több mint másfél évtizede végez. Lényegében ezeken a feladatlapon azok a gondolkodtató feladatok kaptak helyet, amelyekről régebben írtunk és amelyeket fejlődéslelektanilag már jórészt ellenőriztünk.

Miben állt ezek után maga a kísérlet?

Egy új módszer, vagy oktatási forma egyszerű kipróbálása még nem tekinthető a szó igazi értelmében kísérletnek. A kísérlet egyik lényeges eleme a feltételvariálás. Egy tényező variálása, a többi tényezőnek viszont lehetőleg azonos szintre hozása. A mi kísérleteinkben a változó feltétel az új módszer volt. Egyes osztályok alkalmazták a feladatlapon más, ún. kontroll osztályok viszont nem. — Egyébként hasonló jellegű iskolákban, ugyanezt a tananyagot tanították a kontroll osztályokban is. (Néhány esetben ugyanaz a nevelő párhuzamos osztályokban tanított feladatlappal és anélkül is)! A kísérlet másik lényeges kritériumát a mérhető összehasonlítást az biztosította, hogy a kísérleti és a kontroll osztályokban egyaránt ún. elő- és utófelmérést végeztettünk, a kísérleti időszak kezdetén és végén. E felmérések alapján megállapítható, hogy a kiinduló szinthez viszonyítva mennyit fejlődtek az egyes osztályok. Ez az induló és befejező szintek közti fejlődéskülönbség megmutatja majd, hogy a kísérleti vagy a kontroll osztályok teljesítményeiben tapasztalható-e lényeges különbség az új módszer javára.

A kísérlet első szakasza a tanév végén zajlott le. Az eredmények értékelése ezután kezdődik. Korai lenne tehát még a kísérlet eredményeiről, értékeiről részletesen írni. Az ellenőrző látogatások szubjektív tapasztalatai, a kísérletben résztvevő tanárok és tanulók eddigi véleményei mindenesetre biztatóak.

Az egész kísérlet részletes elméleti megindokolását, ismertetését, majd az eredmények elemzését külön tanulmányokban kívánjuk feldolgozni és a pedagógiai sajtóban közölni. E cikk csupán a tájékoztatás célját szolgálja. Ennek érdekében a továbbiakban még ismertetjük a kísérletben szereplő tantárgyakat, témaköröket, iskolákat és nevelőket. Végül mintául bemutatunk egy elő- és utófelmérési kérdéssorozatot, valamint egy feladatlapot.

A kísérlet tárgyai, témái, iskolái, osztályai

Földrajz

VII. o. Téma: Az évszakok váltakozása.

Kísérleti iskola: Villány, Általános Iskola.

Tanár: Laiber Imre.

Kontroll: Pécs, Petőfi utcai Általános Iskola VII. a., c. osztályok.

Fizika

VII. o. Téma: A hő mint munka.

Kísérleti iskola: Siklós Általános Iskola.

Tanár: Szabó Róza Pécs, Gyakorló Általános Iskola.

Tanár: Szóki Boris Béla.

Kontroll: Komló, Kenderföld, Általános Iskola.

Mértan.

VI. o. Téma: Mértani alapfogalmak.

Kerület és területszámítás. (Év-végi ismétlés.)

Kísérleti iskola: Sásdi Általános Iskola.
Tanár: Ambrus László Villány, Általános Iskola.
Tanár: Reiz Emil Komló, Belvárosi Általános Iskola.
Tanár: Kajdy Sarolta.
Kontroll: Komló, Kenderföldi Általános Iskola.
Pécs, Petőfi utcai Általános Iskola.
VIII. o. Téma: Mértani alapfogalmak.
Kerület- és területszámítás. (Év-végi ismétlés.)
Kísérleti iskola: Pécs, Köztársaság téri Általános Iskola.
Tanár: Láng Róbertné Komló, Kőkönyösi Általános Iskola.
Tanár: Vécsey Lászlóné.
Kontroll: Pécs, Petőfi utcai Általános Iskola.

Nyelvtan.

IV. o. Téma: A szófajok és mondatrészek. (Év-végi összefoglalás.)

Kísérleti iskola: Komló, Dávidföldi Általános Iskola.

Tanár: Mikolasek Antalné.

Kontroll: Komló, Kenderföldi Általános Iskola.

VI. o. Téma: A szófajok és mondatrészek. (Év-végi összefoglalás.)

Kísérleti iskola: Harkány, Általános Iskola.

Tanár: Kiss József Komló, Fürst Sándor úti Általános Iskola.

Tanár: Dr. Szabó Lászlóné.

Kontroll: Siklós, Általános Iskola, Sellye, Általános Iskola, Komló, Belvárosi Általános Iskola.

VII. o. Téma: A szófajok és a mondatrészek. (Év-végi összefoglalás.)

Kísérleti iskola: Mohács, Külvárosi Általános Iskola.

Tanár: Matyó Ferencné.

Kontroll: Mohács, Belvárosi Általános Iskola.

VIII. o.: Téma: A szófajok és a mondatrészek. (Év-végi összefoglalás.)

Kísérleti iskola: Szederkény, Általános Iskola.

Tanár: Hoffmann Ottó Harkány, Általános Iskola.

Tanár: Kiss József.

Kontroll: Belv. Általános Iskola, Siklós, Általános iskola, Sellye, Általános Iskola.

Az *elő- és utófelmérések* kérdéssorozataiból a *mértanit* mutatjuk be a VI. osztályban:

Előfelmérés:

1. Mi a test?

Mi a lap?

Mi a vonal?

Mi a pont?

Hasonlítsd ezeket össze!

2. Hogyan számítjuk ki a téglalap kerületét?

3. Hogyan számítjuk ki a téglalap területét?

4. Hogyan számítjuk ki a téglatest felszínét?

5. Hogyan számítjuk ki a téglatest térfogatát?

Utófelmérés:

1. Mi a test?

Mi a lap?

Mi a vonal?

Mi a pont?

Hasonlítsd ezeket össze!

2. Hogyan számítjuk ki a téglalap kerületét?

3. Hogyan számítjuk ki a téglalap területét?

4. Hogyan számítjuk ki a téglatest felszínét?

5. Hogyan számítjuk ki a téglatest térfogatát?

6. Mekkora a paralelogramma egyik oldala (b), ha kerülete

20 cm, a másik oldal (a) 4 cm?

Ird fel a számításod képletét!

7. Mekkora a téglalap egyik oldala (a) ha területe 30 cm^2 ,
 másik oldala (b) 5 cm ?
 Írd fel a számításod képletét!
8. Hogyan számítjuk ki általában a területet?
 A feladatlapok közül is egy mértanít közlünk le tájékoztatás céljából:

Feladatlap

MÉRTAN

VI—VIII. o.

Kerület- és területszámítás

Iskola: _____ Név: _____ Osztály: _____

- Mekkora a négyzet kerülete, ha egyik oldala ($a = 4 \text{ cm}$)?
 Kerület: _____
 Írd le képletben! _____
- Mekkora a téglalap kerülete? $a = 4 \text{ cm}$, $b = 6 \text{ cm}$.
 Kerület: _____
 Írd le a képletet! _____
- Mekkora a háromszög kerülete? $a = 4 \text{ cm}$, $b = 5 \text{ cm}$, $c = 6 \text{ cm}$.
 Kerület: _____
 Írd le a képletet! _____
- Mekkora a szabályos hatszög kerülete? $a = 5 \text{ cm}$.
 Kerület: _____
 Írd fel a képletet! _____
- Mekkora a szabálytalan ötszög kerülete? $a = 4 \text{ cm}$, $b = 5 \text{ cm}$, $c = 6 \text{ cm}$,
 $d = 7 \text{ cm}$, $e = 8 \text{ cm}$.
 Kerület: _____
 Írd fel a képletet! _____
- Írd fel sorjában a képleteket!

négyzet _____	rombusz _____
téglalap _____	paralelogramma _____
háromszög _____	négyszög (szabálytalan) _____
5 szög (szabálytalan) _____	hatszög (szabályos) _____
- Milyen közös szabályt tudnál ezek alapján felírni?

- Mekkora a négyzet területe? $a = 5 \text{ cm}$.
 Terület: _____
 Írd fel a képletet! _____
- Mekkora a téglalap területe? $a = 4 \text{ cm}$, $b = 6 \text{ cm}$.
 Terület: _____
 Írd fel a képletet! _____
- Mekkora a derékszögű háromszög területe, ha az egyik befogó 5 cm , a másik 6 cm ?
 Terület: _____
 Írd fel a képletet! _____
- Hogy írnád fel általánosabb formában a háromszög képletét?

- Mekkora a szabályos hatszög területe, ha oldala 5 cm , az oldalból a közép-
 pontra húzott merőleges 6 cm ?
 Terület: _____
 Írd fel a képletet! _____
- Gyűjtsd össze és írd fel a területszámítási képleteket!

négyzet _____	rombusz _____
téglalap _____	paralelogramma _____
háromszög _____	szabályos hatszög _____
- Milyen közös szabályt tudnál ezek alapján felírni?

15. Számítsd ki a négyzet kerületét és területét, ha az egyik oldal 5 cm, a másik 10 cm!
- képlet mértékegység
- K = -----
T = -----
16. Számítsd ki a téglalap kerületét és területét, ha az egyik oldal 5 cm, a másik 10 cm!
- képlet mértékegység
- K = -----
T = -----
17. Számítsd ki a derékszögű háromszög kerületét és területét, ha az egyik befogó 3 cm, a másik 4 cm, az átfogó pedig 5 cm!
- képlet mértékegység
- K = -----
T = -----
18. Gyűjtsük össze és írjuk fel a kerület- és a területszámítási képleteket!
	kerület	terület
négyzet	-----	-----
téglalap	-----	-----
paralelogramma	-----	-----
háromszög	-----	-----
19. Hogyan számítjuk ki általában a kerületet? Írd fel!

20. Hogyan számítjuk ki általában a területet? Írd fel!

21. Írd fel a mértékegységeket!
kerületnél ----- területnél -----
22. Mekkora a paralelogramma kerülete, ha a két szomszédos oldal összege 10 cm?
K = -----
Írd le számításod képletét! -----
23. Mekkora a paralelogramma egyik oldala, ha kerülete 20 cm, a másik oldal pedig 4 cm?
Oldal -----
Írd le számításod képletét! -----
24. Mekkora a téglalap egyik oldala, ha területe 30 cm², a másik oldal pedig 5 cm?
Oldal -----
Írd fel a képletet -----
25. Mekkora lesz a területe?
négyzetnek, ha oldalait megnagyobbítom
kétszer -----
háromszor -----
a téglalapnak, ha egyik oldalát megnagyobbítom
kétszer -----
háromszor -----
ha mindkét oldalát megnagyobbítom
kétszer -----
háromszor -----
Mit tudsz ezekből megállapítani?
Írd fel a szabályt!

ZUKOVITS IMRE:

Egy fizika óra oktatási és gondolkodási folyamatának elemzése

Nevelőink segítésére és tájékoztatására jelent meg a Művelődési Tájékoztató — előző — 1964. évi júniusi számában „A gondolkodási és logikai műveletek tervezése a tanítási órán” c. tanulmány. A tanítási óra pszichológiai problémáin kívül módszertani vonatkozásban is nagyon sok, új, megoldásra váró kérdés áll előttünk. A kereső, kutató kedv fokozása és további gondolatébresztés érdekében, egy konkrét tanítási óra részletes leírásán keresztül szeretném bemutatni a tanítási óra során alkalmazott gondolkodási és logikai műveleteket. A közölt óra azonos azzal az órával, amelynek tervezését az előbb említett cikk ismertette:

Tanítási anyag: Az ellenállások kapcsolása.
Osztály: 8.
Oktatási cél: A kapcsolási módok és azok törvényszerűségeinek megismertetése.

I.

A tanítási óra leírása és elemzése:

I. Rendtartó intézkedések:

Jelentés, napló beírása.

Házi feladat ellenőrzése:

a) Az osztályvezető jelentése.

b) Feladatok ellenőrzése.

c) Az osztály munkájának értékelése.

Feladat:

Egy 1200Ω -os csúszó ellenálláson 6000 menet van. Mennyivel változik az ellenállás, amikor a csúszót négy menettel eltoljuk?

A tanulók munkájának értékelése:

A jól dolgozó tanulókat megdicsérem, a hanyagul dolgozókat figyelmeztetem.

A házi feladat elkészítésekor a gondolkodási fajták közül a problémamegoldást alkalmazzák a tanulók.

A törvényt kell alkalmazni a konkrét esetre. Előzetes ismeret: Az „Ellenállás egyenesen arányos a vezető hosszával.”

Oktatási cél: az ismeretek ellenőrzése, értékelése.

Gondolkodási fajta: tudásszint megállapítás; a megértés vizsgálata.

II. Számonkérés:

Anyag: Áramerősség szabályozása az ellenállás változtatásával:

- Csúszós ellenállás
- Ellenállásszekrény
- Folyadékellenállás

III. Az osztály felkészültségének ellenőrzése:

Kérdések: Milyen galván-elemekről tanultunk? Mennyi a Lechlanche-elem feszültsége? Hogyan kapcsolhatjuk az elemeket? stb.

IV. Célkitűzés: — Közvetlen célkitűzés közléssel.

„A mai órán, közösen kísérletezve, az ellenállások kapcsolási módjait és azok törvényszerűségeit ismerjük meg.”

Írjuk fel a címet! — Ellenállások kapcsolása.

V. Az anyag feldolgozása:

1. Szervezés:

- Általános utasítások.
- Az osztály beosztása csoportokba. Egy-egy tanulócsoporthoz 4 tanuló dolgozik.
- Csoporton belüli elosztás: 1-es, 2-es, 3-as, 4-es.
- A tálcákra elkészített eszközök szétosztása.

A tálcákon lévő eszközök:

- 2 db zseblámpa-telep
- 1 db soros kapcsolású foglalat
- 1 db párhuzamos kapcsolású foglalat
- 4 db zseblámpa izzó
- 1 db házi készítésű ampermérő
- 2 db pálcikára csavart ellenálláshuzal + csipeszes, banándugós vezetékek.

1. Kísérlet:

a) Az 1-es és 2-es tanulók 1 telepből, az ellenálláshuzalból és az ampermérőből létesítsenek áramkört. A 3-as, 4-es tanulók figyeljék a kísérletet.

Figyeljük meg az ampermérő kitérését!

Gondolkodási művelet:

Análízis-szintézis; összehasonlítás, konkretizáció.

A tanuló felelés közben elvégezte az előző órai kísérleteket is.

Gondolkodási műveletek:

Analízis-szintézis, összehasonlítás (pl. a különböző galván-elemek részletezése), összefüggések felismerése.

Módszer: közlés.

Módszer: közlés.

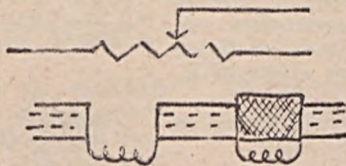
Módszer: a tanulók munkája.

Gondolkodási műveletek:

Analízis: pl. 1 ellenállás esetén mennyi a feszültség?

Mennyi az áramerősség?

Módszer: a tanulók önálló munkája a tanár irányításával.

Kapcsoljunk az áramkörbe sorosan még egy ellenállást! (A soros kapcsolás módját bemutatom.)

Mekkora kitérését mutat most az ampermérő? F: kisebbet. Miért? F: mert növeltük a vezető hosszát, így nagyobb lett az ellenállás.

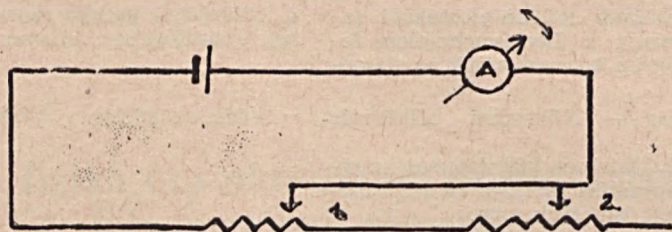
Két ellenállás esetén mennyi a feszültség, áramerősség?

Szintézis: vezetők, fogyasztók (izzók) soros kapcsolása esetén a jelenség hasonló módon következik be.

— A feszültség változatlan maradt; nagyobb ellenállás esetén az áramerősség kisebb lesz.

b) A 3-as, 4-es tanulók végezzék el az előző kísérletet azzal a módosítással, hogy az ellenállás-huzal helyére kapcsoljanak egy izzót, két izzót, három izzót szorosan kapcsolva.

Összehasonlítás: az ellenállásokkal és az izzókkal végzett a) és b) kísérletnél.

Mi történt? F: az ampermérő egyre kisebb kitérést mutatott, az izzók egyre gyengébben világítanak. **Miért?** F: a vezető ellenállása megnövekedett. Ohm-törvénye alapján mit állapíthatunk meg?

F: Az ellenállások soros kapcsolásakor az ellenállás megnövekedik.

Kategória: konkrét-absztrakt bármilyen kísérlettel vizsgálom a jelenséget hasonló eredményre jutunk.

Művelet: következtetések, alapkövetkezményviszonyok alapján.

Absztrakció-generelizálás:
Kvalitatív általánosítás történt.
A törvény megállapításához vezető úton ez az első általánosítás.

Logikai forma: ítélet.

Módszer: heurisztikus beszélgetés.

Megjegyzések:

Részletesebb elemzéssel kimutatható, hogy az egyszerű gondolkodási műveletek közül már az órának ebben a részében is változatos formában valamennyi művelet szerepel. Az összetettebb műveletek közül lényegkiemelés, a többszörös oksági viszonyok felismerése a fontos. A tanulók közvetlen szemléletből kiindulva a szemléletileg nehezen elképzelhető fogalmi jegyeket is képesek megérteni és eljutnak az elvontabb gondolkodási szintre. Formális logikai értelemben már teljes értékű fogalmakat tudnak alkotni. A *tanulókísérleti módszer* alkalmazása lehetővé teszi, hogy a tanulók saját tapasztalataik alapján ismerjék fel az összefüggéseket.

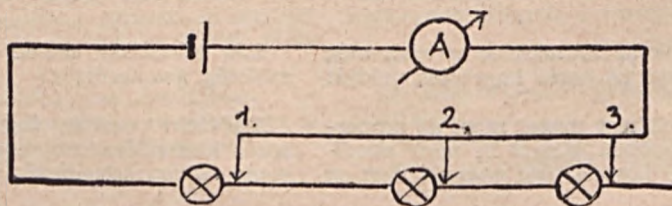
Az óra menetének folytatása:

Vizsgáljuk meg pontosabban az ellenállásváltozás mértékét! Az eszközöket rakjuk az asztalokon lévő tálcákra, és figyeljük meg a pontos műszerrel elvégzett kísérletet.

c) Kapcsoljunk be az áramkörbe két ismert nagyságú ellenállást sorosan!

A gondolkodási folyamat ebben a részében a *kvantitatív összefüggések* felismertetése történik.

Módszer: bemutatás beszélgetéssel.
Csak a tanár végzi.

$$R_1 = 120$$

$$R_e = x$$

$$R_2 = 50$$

Mekkora ellenállásokat csatlakoztunk sorosan?

Figyeljük meg az áramerősségmérő, ampermérő kitérését!

Az ellenállászekrény segítségével helyettesítsük egyetlen ellenállással a két ellenállást úgy, hogy az áramerősség ne változzon!

Mekkora a helyettesítésül felhasznált ellenállás értéke? F: 170. Mekkora a két, sorosan csatlakozt ellenállás összege? F: 170.

Mit állapíthatunk meg? F: Soros csatlakozásakor az ellenállások összegeződnek.

Miért? F: Mert a soros csatlakozás a vezető hosszának növelését jelenti.

Jelöléssel:

$$R_e = R_1 + R_2 + \dots$$

Mit nevezünk eredő ellenállásnak?

Törvény alkalmazása:

Mekkora lesz az eredő ellenállás, ha 1000, 1 és 450 ellenállású vezetőket csatlakoztunk sorosan.

$$F: R_e = 1000 + 1 + 450 = 1451.$$

Rajzoljuk le a kísérletet! — A tanulók a fűzetükbe rögzítik.

Megjegyzések:

A következő kísérletsorozat célja az, hogy a tanulók megismerjék a párhuzamos csatlakozás fogalmát. A lényeges jegyek feltárása a kísérletek analizálásához — szintetizálásához, összehasonlításához stb. csatlakozó gondolkodási és logikai műveletek segítségével történik.

Az a) kísérlet analizálása és szintézisekor alkalmazott összehasonlításban a tanulóknak azt a korábbi ismeretét is felhasználnjuk, hogy „az ellenállás fordítottan arányos a vezető keresztmetszetével.” Ebben a szakaszban döntő fontosságú gondolkodási művelet az összefüggések felismerése, az oksági viszonyok feltárása lényeg-kiemeléssel.

Az óra menetének folytatása:

a) Az 1-es, 2-es tanulók állítsák össze a telepöt, ampermérőből és az ellenállásból az áramkört. A 3-as, 4-es tanulók az ampermérő kitérésének számszerű értékét jegyezzék le.

Figyeljük meg mekkora az áramkör áramforrásának feszültsége, és az áramerősség értéke? Másik ellenállást is csatlakoztassunk be párhuzamosan! Hogyan kell párhuzamosan csatlakozni? F:

Kialakítandó új fogalom:

„Eredő ellenállás.”

Törvényszerűség:

$$R_e = R_1 + R_2 + \dots$$

A gondolkodási folyamat eredménye a soros csatlakozás törvényszerűségének megállapítása és az eredő ellenállás fogalmának meghatározása.

Gondolkodási műveletek:

összehasonlítás (pl. helyettesítsük egyetlen ellenállással a két ellenállást), rendezés, rendszerezés, lényeg kiemelés, fogalom és törvényalkotás.

A törvény magában foglalja a kvalitatív összefüggéseket is.

A b) kísérlet utáni általánosításhoz viszonyítva a törvény a legmagasabb szintű generalizálást jelenti.

Alkalmazott logikai formák:

Ítéletek, következtetések nem teljes indukcióval, meghatározások (pl. mit nevezünk eredő ellenállásnak? stb.)

Kategóriák: jelenség, lényeg kiemelése.

A fogalomalkotás útja:

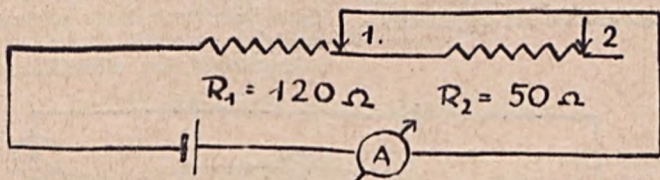
Szemlélet — gondolkodási folyamat — gyakorlati alkalmazása.

Módszer: táblai rajz, rögzítés.

Módszer: a tanulók is végzik a kísérletet a tanárral párhuzamosan.

Új fogalom:

A párhuzamos csatlakozás elvégzése.

$$R_1 = 120 \Omega$$

$$R_2 = 50 \Omega$$

$$R_e = x \Omega$$

Gondolkodási műveletek:
 Analízis-szintézis, összehasonlítás, absztrahálás.

Műveletek:

Ebben a részben szintén világosan látszik, hogy az alapvető gondolkodási műveletek kivétel nélkül szerepelnek.

A párhuzamos kapcsolás elvégzésekor mi történt az áramerősséggel?

F: Az áramerősség növekedett.

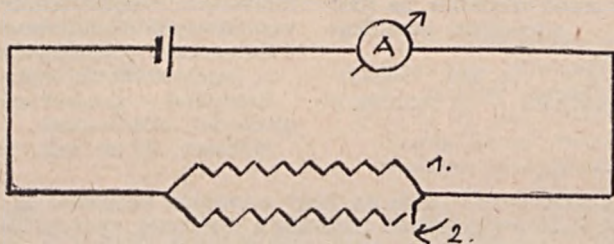
Miért? F: Mivel az áramforrás feszültsége változatlan maradt, és az áramerősség növekedett, csakis az ellenállás értéke változhatott meg.

Hogyan változott meg az ellenállás értéke? F: Csökkent...

Vizsgáljuk meg, hogy párhuzamos kapcsolás esetében melyik tényező változik! F: Lényegében az *együttes* keresztmetszet megnövekedik.

Adott hosszúság mellett milyen összefüggés van a keresztmetszet és az ellenállás között? F: Fordított arányosság.

b) A 3-as, 4-es tanulók végezzék el a kísérletet párhuzamos kapcsolású zseblámpaizzókkal. Az 1-es, 2-es tanulók az ampermérő változását figyelik.

Mit tapasztalunk? F: A jelenség lefolyása hasonló az előző kísérletben tapasztaltakhoz. Az ellenállás csökkent és így az áramerősség növekedett.

Megjegyzés:

A végleges törvényszerűség megállapításához itt szükség van a kvalitatív összefüggés egyszerű megállapítására — a párhuzamos kapcsolás lényegében az ellenállás csökkenését jelenti —. A többtényezős okság következtében azonban szükségesek a további elemzések, és azok alapján egy magasabb szintű általánosítás.

c) Az 1-es, 2-es tanulók végezzék el a következő kísérleteket!

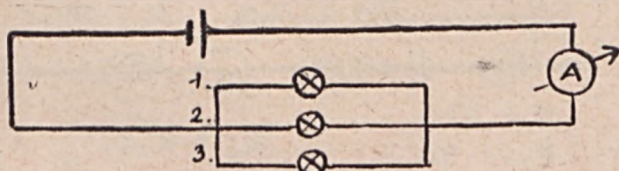
1. Az áramkörbe kössük be az ellenállás-huzalt. Nézzük meg mekkora az áramerősség.

2. Most külön kössük be az izzót is.

d) Kapcsoljuk be az áramkörbe a két különböző nagyságú ellenállást párhuzamosan.

A c) kísérlet alapul szolgál a következő d) kísérlethez.

A d) kísérlet kulcskérdése annak a világos kiemelése, hogy párhuzamos kapcsoláskor az eredő ellenállás kisebb lesz a legkisebb rész ellenállásánál is.

Mit tapasztalunk? F: Az ampermérő nagyobb kitérést mutatott a két különböző nagyságú ellenállás párhuzamos kapcsolásakor, mint amikor külön-külön kapcsoltuk be az áramkörbe az ellenállásokat.

Mit állapíthatunk meg tehát?

A párhuzamosan kapcsolt ellenállások összege — eredő ellenállása — kisebb a legkisebb részellenállásnál is.

Ha R_1 R_2 akkor R_e R_1
 R_e R_2

Miért lett kisebb párhuzamos kapcsoláskor az ellenállások összege?

F: Mert lényegében megnöveltük az együttes keresztmetszetet.

Törvény alkalmazása:

Mekkora lesz az eredő ellenállás akkor, ha 1 és 600 ellenállású vezető párhuzamosan kapcsoljuk be az áramkörbe.

F: Az eredő ellenállás 1 -nél is kisebb lesz.

Megjegyzések:

A párhuzamos kapcsolás összefüggéseinek csak egy részét tudjuk az általános iskolás korban feltárni. A kvalitatív összefüggések mellett a kvantitatív összefüggéseknek csak egy egészen elemi szintjére vezethetjük el a tanulókat, mert a mennyiségi összefüggéssel feltárásához, a képlet megállapításához szükséges matematikai és fizikai fogalmak meghaladják a VIII. osztályos tanulók gondolkodási szintjét.

Az óra menetének folytatása:

VI. Összefoglalás, kérdések alapján:

Hogyan kapcsolhatjuk az ellenállásokat? Mi történik soros kapcsoláskor? F: Az ellenállások összegeződnek.

Soros kapcsoláskor lényegében mit változtattunk meg? F: A vezető hosszúságát.

Mekkora lesz az eredő ellenállás, ha 5 db 250 m -os ellenállást sorosan kapcsolunk?

F: 1250

Hogyan kapcsoljuk az ellenállásokat párhuzamosan? Mekkora lesz az eredő ellenállás párhuzamos kapcsolás esetén? F:

A legkisebb részellenállásnál is kisebb.

Párhuzamos kapcsolásnál lényegében mit változtattunk meg? F: Növeltük az együttes keresztmetszetet. Mi történik akkor, ha a sorba kapcsolt fogyasztók közül az egyiket kicsavarjuk?

Tehát ebben a részben döntő fontosságúak a *lényegkiemelés* és a sokoldalú összefüggések feltárása a jelenség-lényeg, az esetleges-szükségszerű, az alapkövetkezmény alapján.

Itt olyan többszörös oksági viszonyokról van szó, amelyeknek minden összefüggését az általános iskolában feltárni nem lehet, mert ez meghaladná a tanulók általános gondolkodási szintjét.

Módszer: a törvényszerűségek megállapítása irányított beszélgetéssel.

Módszer: az ismeretek alkalmazása és gyakorlása.

Az órának ebben a befejező szakaszában a gondolkodási műveletek közül a rendezést, és a különböző következtetési eljárásokat alkalmazzuk.

Az absztrahálással, generalizálással ellentétesen az általános- és egyes és az absztrakt-konkrét viszonya alapján a törvények alkalmazásáról is beszélhetünk egy-egy példa megoldásakor.

A gondolkodási fajták közül a megértés vizsgálata, ellenőrzése mellett ismételten előtérbe kerül a probléma megoldó gondolkodás.

Módszer: beszélgetés, gyakorlás, ismétlés; a tanulók felkészítése a tankönyvvel való munkára.

II.

A tanítási óra alapján lezűrhető néhány megállapítás:

1. Egyetlen tanítási óra részletes elemzése alapján is megállapítható, hogy az eredményes fizika tanításhoz nélkülözhetetlen az egyes fizikai kísérletek bemutatása. Csak kiegészítésként, de nem a kísérletek helyett, alkal-

mazhatjuk az egyéb szemléltetési eljárásokat, pl. film, diafilm, modell, makett, stb.

A puszta szóbeli magyarázat, tábla, rajz, nem helyettesítheti a kísérletek bemutatását!

2. A közölt órával arra is szerettem volna rámutatni, hogy a „Kísérletező — tapasztalati” jelleg megvalósítása milyen nagy segítséget nyújt a tanulók „külső” aktivitásán kívül, a „belső” aktivizálás megvalósulásához.
3. Fizika tanításaink során alapvetően, a szemléltető módszereket: a bemutatást, kísérletezést, stb. kell felhasználnunk.

A szóbeli módszerek közül leggyakrabban az irányított beszélgetést és a magyarázatot, valamint a heurisztikus, kifejtő, párbeszédés módszert alkalmazzuk.

A fizikai jelenségek megismerésének az útja: *a valóság megfigyeltetése és a kísérletek alapján való elemzés — általánosítás.*

4. Általános iskolai fizikatanításunk csak azokat az anyagrészeket — és csak olyan mértékben — tárgyalhatja, amely a 12—14 éves tanulók által elsajátítható.

Ezeket az anyagrészeket viszont olyan követelmények *támasztásával kell* feldolgozni, hogy biztos alapot adjanak a további tanuláshoz és ne legyen szükség a következő iskolai fokon a teljes megismétlésükre.

5. Az eredményes iskolai munkához nélkülözhetetlen, hogy minden nevelő ismerje és felhasználja a pedagógiai ráhatások és a növendékek pszichikai fejlődése között fennálló kapcsolatokat, törvényszerűségeket.

FARKAS BELÁNÉ

A tanulók értékelése és osztályozása az első osztályban

Most, hogy ez a nagyon aktuális kérdés napirendre került, nálunk az első osztályban, sokkal nagyobb problémaként jelentkezik, mint másutt. Félévig nem osztályozunk, s így az osztályozás mint egy titokzatos valami áll az elsős tanuló és szülei előtt. E módszer előnyének számos példájával találkoztam mégis osztályomban. Egyik tanulót például félévkor elégtelenre kellett volna minősítenem számtanból, mert még a soralkotás is problémát jelentett számára. Félév után eljutottam vele odáig, hogy a tízesátlépéses feladatokat is jelesre oldja meg. Egy tanuló olvasásból kb. félévig korrepetálásra szorult, most pedig ötös feleletei vannak. E példák azt bizonyítják, hogy a hatéves tanulók nem egyforma fejlettségi szinten állnak, nem egyszerre jutnak el a megfelelő jártasság, illetve készség fokára. Többnek szüksége van úgynevezett érési időre. Ha ezeket a tanulókat félévkor osztályoztam volna, nem adtam volna reális érdemjegyet. Ennek nagyon rossz hatása lett volna lélektanilag a gyermek további fejlődésére.

Ha a tanulók szereplése, fejlődése nem is realizálódott érdemjegyekben, mégis tudták, mennyire vagyok megelégedve munkájukkal, vagy kitől várok többet. Ezt fejezte ki az állandó értékelés. Elég volt ehhez egy-két mondat. Például: Nem ezt várom tőled! Te többre is képes vagy — vagy: Ez már igen, ez elsőshöz méltó felelet! stb.

Felkészültem arra is már év elején, hogy adjak a tanulóknak valamit munkájuk elismeréséül. Ezt szolgálták a kis mackók, (papírból készültek, s ki is festettem őket). Kezdetben egy szép mondatért, majd egy értelmes képolvasásért, szép írásért, stb. kapták. Valósággal versengtek a mackókért, mert tíz mackót egy piros ötöstre válthattak be. A mackókért való nagy igyekezetükben észre sem vették, hogy tudásuk egyre nőtt, fejlődött kifejező készségük, aktivitásuk, egész egyéniségük.

Elérkezett a félév. Már előre közöltem velük, hogy nagy nap lesz ez. Osztályzatot ugyan nem kapnak, de az ellenőrzőbe mindenkiről beírom, hogy tanult eddig, miben gyenge, milyen a magatartása, stb. Mikor kiadtam az ellenőrzőket, néma csend volt az osztályban. Mindenkiét hangosan felolvastam, s a tanulók nagyon komolyan vették a bejegyzéseket. Valósággal belepirultak. Az ellenőrzőbe röviden ilyeneket írtam: magatartása jó, olvasásból meg vagyok vele elégedve, de számtanból javulnia kell: — vagy: tanulmányi téren nincs

semmi probléma, de a magatartása kifogásolható. — A tanulóknak bővebben megmagyaráztam, s indokoltam a véleményemet.

Félév után következett az osztályozás. Az osztályozást csak fokozatosan lehetett bevezetni. Számolni kellett azzal, hogy milyen hatást vált ki a tanulóban és a szülőknél. Hogy minél simább legyen az áttérés rövid átmeneti időszak következett. A tanulók egyes feleleteiről megállapítottuk, hogy az körülbelül hányas lenne: pl. ötös, vagy hármas; az írásra ötöst kapna a tanuló, vagy csak kettest. Miért? Ezt is megbeszéltük. Lassan kialakult a tanulóban, hogy mi a legtöbb, amit tőlük várok. Ezután a kis macskák kezdtek elmaradni, s felváltotta őket egy-egy ötös. Valósággal a nap hőségé avatták azt a tanulót, aki az első ötöst megkapta, vagy akinek az ötössel jutalmazott írását közszemlére tettük ki. Egy hétig csak az ötös feleleteket írtam be, a többit szóban értékeltem. Megmutattam a tanulóknak az osztálynaplót is, benne az ötösöket, s ez még komolyabbá tette ezt a munkát. Így lassan áttértünk a teljes osztályozásra.

A tanulók hamarosan igényelték, kérték az ilyen elbírálást, ugyanis az osztályozást, illetve a kapott érdemjegyet a tanulás céljaként fogták fel. A „Miért tanulsz?” — kérdésre így válaszoltak többen: „Hogy ötöst kapjak.” Ezt a felfogást csak nagyon lassan lehet megváltoztatni, vagy mérsékelni. Több apró esemény azonban rávilágított a tanulás igazi céljára.

A tanulók osztályozáshoz való viszonya egyéniségüktől függ. A magabiztos, bátor fellépésű gyermekeknek nem jelentett problémát: szereplési vágyuk nagy-szerűen kielégült. A gyengébb képességűek félték a feleléstől, mert érezték, hogy nem képesek négyest, vagy ötöst elérni. Ezekkel a tanulókkal másképp kellett bánni, hogy feloldódják gátlásukat, bátrabbak legyenek, s hogy lássák: nem az a cél, hogy érdemjegyet adjak, hanem hogy lássam mit tudnak, vagy hol szorulnak segítségre. Némelyiket a helyén feleltettem, mert félt a táblától: a másikat kint az asztalom mellett, hogy a többiek jelentkezése ne zavarja. Az egyik kislány akkor tudott legszebben felelni, ha a kezét fogtam, vagy a vállára tettem a kezemet.

Egy kis történet az osztályozásról: Egy nem éppen gyenge tanuló, két hétig hiányzott, a tizesátlépést kezdtük tanulni, mikor visszajött, természetesen a tizesátlépés nagy nehézséget jelentett neki. A többiekkel tovább kellett haladnunk, de vele előlről kezdeni mindent. Többször kihívtam a táblához azzal a céllal, hogy feleletét értékeljem, azonban sohasem sikerült felelete elégtelennél jobbra. Nem értékeltem. A tanulók követelték: Miért nem kap Béla osztályzatot? Megmagyaráztam nekik: nem az a célunk, hogy mindenáron jegyet kapjon, hanem hogy megtanuljon számolni. Minden órán a táblánál gyakorolja a számolást, s majd ha valamennyire már tudja, akkor ő is kap osztályzatot. Igaz, hogy az első felelete csak kettes volt, de ezek a szavak bátrabbá, nyugodtabbá tették. Nem volt már annyira gátlása, s meglátta mindannyiunkban a segíteni akarást. Hamarosan követte a kettest a hármas és négyes felelet.

Az osztályozás az óra elején és az óra végén is történik. Ezt meghatározza a tantárgy természete, az óra típusa. Az első osztályban is az ismeretek alkalmazását osztályozzuk elsősorban. Különösen a környezetismeret követeli meg, hogy az ismeretek gyakorlatban való alkalmazása kerüljön elbírálásra. A szóbeli ellenőrzés általában kérdés-felelet formájában történik. Összefüggő szóbeli feleletet jelent az olvasmányok tartalmának elmondása. Az írásbeli ellenőrzés felmérés jellegű, amit csak magamnak osztályozok.

Az osztályozás alapja a tantervi követelmény, figyelembe véve a szubjektív tényezőket is, mert hiszen ebben rejlik az osztályozás nevelő hatása. Sok-

szor azonban nehéz megtalálni a határt, hogy meddig vehetők figyelembe a szubjektív tényezők. Ha egy gyenge tanuló nagy erőbefektetés után végre elér egy kis eredményt, szeretnénk többel jutalmazni, mint amit valójában megérdemel. Különösen, ha egy gyógypedagógiai oktatásra szoruló tanulóról van szó, mint az osztályomban is. Ez a tanuló a vizsgálat szerint négyéves szinten áll. Olvasni aránylag hamar megtanult, de a számtan nagyon nehezen ment. Már teljesen reménytelennek látszott a helyzet, de a sok egyéni foglalkozás végül is eredményre vezetett: ma már a tizesátlépéses feladatok megoldása a jártasság fokán megy.

Az egyik nap versenyfeladatot adtam számtanból. Az első három tanuló jó eredményéért, ötöst kapott. Az előbb említett gyermek 10—15 perccel később készült el, de minden feladata hibátlan volt. Neki is megadtam az ötöst. Természetesen ezért magyarázattal tartoztam a többi tanulónak, hogy az igazságosság követelménye meg ne dőljön. De ezt úgy kellett elvégezni, hogy a kisfiú ne érezze, hogy képességeit lebecsüljük. Ez az elbírálás nem felelt meg egészen az óra eleji kikötésnek, de eredményre vezetett. Nem is beszélve arról, hogy mit jelentett ennek a gyermeknek az első ötös.

Az utolsó szülői értekezleten ismét ismertettem a tantervi követelményeket, s kértem a szülők segítségét ennek teljesítéséhez.

Az év-végi érdemjegyek megállapításánál a tanulók fejlődését, illetve visszafejlődését veszem alapul. Nem számítom be döntően a februári és a márciusi jegyeket, mert akkor még tele voltak az osztályozással kapcsolatos gátlásokkal. Különösen azt veszem figyelembe, hogy a feleletek fejlődést, javulást mutatnak-e, vagy sem. Az osztályzatok átlagát semmi esetre sem adhatom, mert az első osztályban egy-egy hónap óriási fejlődést hozhat.

A magatartás érdemjegyének megállapításánál figyelembe veszem a Nevelési Terv követelményeit, a tanuló munkáját és magatartását a közösségben és az iskolán kívül. Mivel a szorgalom érdemjegy még nem került bevezetésre, a magatartás osztályzatának a munkához való viszonyt is ki kell fejeznie. Mindezek elbírálásában segítenek a tanulókról készített rövid feljegyzések. Nagy hatással van a tanulókra a „Ludas hírei” c. faliújságunk. Minden hét végén értékeljük közösen az osztállyal, hogy kinek a neve kerüljön fel a Ludas faliújságra, a „Jók voltak” rovatba. A tanulók javasolhatnak, s megindokolhatják miért találják erre érdemesnek ezt, vagy azt a társukat. A nevek egy hétig fenn maradnak, s ha vendég jön hozzánk, mindig „észreveszi”. A faliújságnak van egy „Ötöst kaptak” rovata is, ami szintén nagyon serkenti a tanulókat, s hozzájárult ahhoz, hogy mindenki második osztályos lett.

Mindezek a kis ötletek, gondolatok csak útkeresések, tapogatózások, hiszen tapasztalat még alig áll mögöttem. Úgy gondolom, minden probléma megoldható, ha szeretjük a gyermekeket, igyekszünk minél előbb egyénileg is megismerni őket, s ha felelősségünk teljes tudatában végezzük oktató-nevelő munkánkat.

Nevelési terv alkalmazásáról

Bevezetőül Bánki Róbertné a „Felnőttek és gyerekek” című cikkéből idézik:

„Hajoljunk le hozzá, a gyermekhez, de ne csak a gerincünket hajlítsuk meg, hanem a lelkünket is. Emlékezzünk! Idézzük fel tudatunkban az emberré-válás társadalmi folyamatának megismert küzdelmeit, nagyszerűségét és saját emberréválásunk soha vissza nem térő, megrendítő élményeit.”

Az idézet mottóul szolgált és szolgál, amikor a tanulók neveltségi szintjét vizsgáljuk és igyekszünk a gyermeket megismerni és megérteni. A róluk készített megfigyeléseket, feljegyzéseket nem egyszerű adathalmaznak tekintjük, hanem látjuk mögötte a gyermeket színes, érdekes, sok összetevőből kialakult sajátos világában.

Az elmúlt tanévben tantestületünk számára a Nevelési Terv bevezetése nemcsak szemlélődést jelentett, hanem elmélyült aktív munkát. Az eddigi tapasztalatok alapján elmondhatom, hogy a Nevelési Terv bevezetése friss vérkeringést vitt tantestületünk munkájába, elősegítette az egészséges erjedés megindulását, ami a gyakorlati munka intenzitásának növekedésével járt együtt.

Nevelőtestületünk eddigi munkáját szeretném ismertetni, amit a Nevelési Terv bevezetésével kapcsolatban végeztünk.

I. *Milyen koncepciók, elképzelések vezettek bennünket a neveltségi szint elkészítésénél?*

1. A tanév elején az iskolai munkatervben kimutattuk és elemeztük a nevelés különböző területén az osztályok és az iskola neveltségi szintjét. A szint alapján *célokat, feladatokat* tűztünk ki a tanulók és a nevelők elé. Az ideai tanévben azonban, ahogy a Nevelési Tervet jobban és összefüggésében is megismertük, szükségesnek tartottuk, hogy *szintfelmérésünket intenzívebbé, részletesebbé és realisabbá tegyük.*

2. A kiszélesített elemzési munka végzésénél a következőket kellett biztosítanunk:

a) *Nyugodt ritmusú munkát.* Célunk volt, hogy szintfelmérésünk időben és mennyiségileg úgy legyen elosztva, hogy az sem az oktató-munka rovására ne menjen, s a nevelők szabadidejét ne vegye el. Először abba a hibába estünk, hogy *a szakaszos megfigyelést* célravezetőbbnek tartottuk, mint a nevelés valamennyi területén egyszerre végzett szintmegállapítást. Később azonban rájöttünk, hogy vizsgálódásunkat *a nevelés* valamennyi területén egyszerre kell végeznünk, kiragadva a sajátost, a jellemzőt, a tipikust.

b) Másik fontos követelmény volt, hogy *minimálisra szorítsuk az írásos munkát* a nevelők számára. A családi tapasztalatok összegyűjtése, a tanulók jellemzése minden nevelő feladata volt korábban is, hiszen a családban végzett látogatásukról, megfigyelésükről feljegyzéseket készítettek. Ezeket a feljegyzéseket végezték továbbra is az igazgató útmutatása alapján. Így az irányú munka tervszerűvé, rendszeressé és tudatossá vált. Megfigyeléseiket, az összegyűjtött adatokat a *családlátogatási naplóba*, illetve az osztálynaplóban elhelyezett *szintfelmérési naplóba* jegyezték. Az adatok összegyűjtése tehát külön munkával nem járt. A naplók bejegyzései alapján összegeztem az anyagot, vagy egyes részterületen az Iskola Tanács önként vállalkozó tagjaival végeztettem el ezt a munkát. Megállapíthatjuk, hogy reálisan, a segítő és akadályozó hatásokkal együtt mértük fel és mutattuk ki milyen szintet ért el iskolánk a nevelés egyes területein.

c) Negyedévenként *gondosan megterveztük az iskolavezetés óralátogatásainak* ütemezésekor, hogy milyen órát, milyen szempontok alapján fogunk meglátogatni. Az órákon megfigyelhettük, hogy a nevelők az iskolai munkatervből lebontott célokat és feladatokat hogyan valósítják meg az órákon. Az igazgatónak és helyettesének a Rendtartás szerint rendszeresen kell órákat látogatni és azokról feljegyzéseket készítenie. A fentiekből következik, hogy a nevelési szintfelmérés az iskolavezetés számára sem jelentett túlterhelést, csak nagyobb *tudatosságot és tervszerűséget igényelt*. Az óralátogatásokon összegyűjtött tapasztalatokat, megfigyeléseket összegezni kellett, amit a tanévnyitó utasítás is kötelező jelleggel előírt. *A tanévzáró értekezlet részletes elemzést ad az iskolában folyó oktató-nevelő munkáról*; ez az elemzés egyúttal a szintfelmérést is tartalmazza, s a következő tanév nevelési feladatait is. A beszámoló tehát lényegében tartalmazza a következő évi iskolai munkatervet, illetve Nevelési Tervet.

d) Az ellenőrzés demokratizmusát az *Iskola Tanács* munkájával biztosítottuk. Négy alkalommal végeztek felmérő látogatást. Munkájukat minden alkalommal alapos megbeszélés előzte meg. Tevékenységük elsősorban a neveltségi szint felmérésére irányult. Itt is a tudatosság, tervszerűség jellemezte a munkát.

3. Ha alapos, tényekkel bőven alátámasztott, reális neveltségi szintet akarunk megállapítani, minél több nevelési tényezőt kell figyelembe vennünk. Ezért támaszkodtunk *az iskolavezetés, az osztályfőnökök, a szülők, az Iskola Tanács, a körorvos, a védőnő, az úttörővezető és a tanács* közreműködésére.

4. A neveltségi szint sokoldalú megvilágítását *a módszerek változatossága* teszi lehetővé. Ezért vált szükségessé, hogy meghatározzuk milyen módszerekkel fogjuk a szinteket felmérni. Biztosítani kellett a munka folyamán a változatos, *de egységes módszerek* alkalmazását. Ezek közül mutatok be néhányat:

a) *Megfigyelés*: Jelentős helyet foglal el a pedagógiai vizsgálatok sorában. Megadott szempontok alapján állandóan figyeltük tanulóinkat, hogy milyen eredményeket mutatnak fel a nevelés különböző területén. Ügyeltünk arra, hogy a gyermeket természetes feltételei között figyeljük meg: az órákon, az úttörőcsapat üléseken, játék közben és a családi körben. A szülők is elmondták a nevelőknek, hogy milyen tapasztalatokkal rendelkeznek, milyen eljárásokat alkalmaznak, mit figyeltek meg gyermekeiknél.

b) *Az explorációs módszerek* alkalmazása olyan intimebb tények és adatok megismerését teszi lehetővé, amelyek a megfigyelés által hozzáférhetetlenek. Ilyen pl. *a beszélgetés módszere*. A tanulók őszintén csak akkor adnak választ

a kérdésekre, ha jó kontaktust alakítunk ki velük, és helyes hangnemet használunk.

Például: a felső tagozatos lányok nemi éréseinek adatait csak ilyen módszerrel lehet összegyűjteni. Csak az őszinte légkör biztosíthatja, hogy megtudjuk mennyire ismerik nemi területen az egészségügyi rendszabályokat.

c) A *kérdőíves módszer* a csoportos vizsgálatok egyik fontos lehetősége. A tanulók véleménye, elképzelése, vágya, érzelme stb. felméréssel állapítható meg. Alkalmazásának feltételei az érthető kérdések és az őszinte légkör.

d) Időközönként a tanulókat meg kell figyelni a *nevelő ellenőrzés nélkül végzett tevékenységükben*. (Például: csoportos játék, bandajáték, vagy egyéni játék megfigyelése úgy, hogy erről a tanuló ne vegyen tudomást).

5. Már a szintfelmérés előmunkálata idején megállapítottuk, hogy a *neveltségi szintet úgy kell megállapítani*, hogy az éves tervező munkánk alapját képezze. Az az elképzelés vezetett bennünket, hogy először is meg kell állapítanunk nevelésünkben a kiindulópontot. Ezt a szintfelmérés oldja meg. Ezután kell a különböző nevelési tényezőket mozgósítanunk a szintek emelése érdekében. Hogy mennyire volt eredményes a nevelői munka, azt könnyen fel tudjuk majd mérni, mert tudjuk honnan indultunk el és hová jutottunk.

6. Reális adatokkal kell rendelkezünk, hogy *kiválaszthassuk azokat a tevékenységi formákat*, melyek legalkalmasabbak a Nevelési Terv követelményeinek megvalósítására. Ebből az következik, hogy a nevelési munka tudatossága szempontjából is szükséges a reális szint ismerete.

7. Mindaz, amit eddig megállapítottam azt bizonyítja, hogy a *szintmegállapítás nem öncélú munka*, konkrét feladatokat és célokat eredményez, amelyeket nevelő munkánkban meg kell valósítanunk.

II. *Melyek a szintfelmérések során szerzett tapasztalatok és megállapítások?*

A neveltségi szint megvizsgálásakor előfordult, hogy munkánk kezdetén felszínre került egy-egy nagyobb hiányosság, probléma. Ezek kiküszöbölését nem halaszthattuk a szintfelmérés befejeztéig, hanem azonnal, menet közben hozzá kellett látnunk. Érdekes ezzel kapcsolatban egy érdekes esetet ismertetni.

A községi, az iskolai és a gépállomási könyvtári kölcsönző napló alapján kimutattuk, hogy a tanulók 60%-a olvas rendszeresen. Utána néztünk: miért nem olvasnak többen? Nem volt nehéz kikutatni e probléma okát.

Az irodalomtanár kevés gondot, még kevesebb energiát fordított arra, hogy megszerettesse a könyvet, az olvasást. Kiderült az is, hogy a heti kölcsönzési idő bizony gyakran megrövidült, sőt néha el is maradt az iskolában. A községi könyvtáros már lényegesen jobban dolgozott: míg az iskolai könyvtáros 28 olvasó gyereket tartott nyilván, addig a községi könyvtáros 92-t. Megkérdeztük a gyerekektől: milyen könyveket szeretnek olvasni legjobban. Kiderült, hogy legtöbben, számszerűen 69-en mesét, 60-an ifjúsági regényt szeretnek lapozgatni. Megnéztük a könyvtárak könyvvállományát. Az iskolában még akadt pár mesés-könyv, a községi tanács könyvtára azonban ebből a szempontból szegényebb volt mint az iskolai könyvtár. Megállapítottuk, hogy az olvasási igényeket nem tudják kielégíteni könyvtáraink mesekönyvekkel. Jobban állt a helyzet az ifjúsági regények vonalán. A vizsgálódás folyamán kiderült, hogy 4 osztály rendelkezett osztálykönyvtárral, de csak egy osztályban működött rendszeresen. Eztán a szülőknél érdeklődtünk a tanulók otthoni olvasásáról. Itt is érdekes dolgokat tudtunk meg. Könyvet ajándékozás útján a tanulók 35%-a kapott. Nem érdektelen, hogy mi a szülők véleménye a könyvekről. Olyan véleménnyel

is találkoztunk: „Főlöles a sok olvasás, lám én olvasni sem tudok, mégis többet keresek mint maga, aki állandóan olvas.”

A tanulóktól is érdeklődtünk, hogy mit olvasnak. Megfelelő előkészítés után a felsőtagozatosoknak feltettük a kérdéseket (kérdőíven) *Szeretsz-e olvasni és miért?* A tanulók 70%-a szeret olvasni. Érdemes egy-két választ megemlíteni:

„Szeretek olvasni, mert a tudásomat gyarapítom.” „Minden könyv sok élményt nyújt számomra.” „A könyv művel: belőlük sok tudásigot lehet levonni.” „Jó szórakozást nyújt, főleg ha izgalmas, akkor le se tudom tenni a könyvet.”

A tanulóknak 30%-a nem szeret olvasni. Igen őszintén hangzanak a valomások:

„Én nem szeretek olvasni, helyette inkább sportolok.” „Szüleim ellenzik az olvasást, biztatnak, hogy tankönyveimet forgassam helyettük.” „Nem szeretek olvasni, helyette otthon segítek.” „Nem olvasok, mert a tanítás után nem érek rá, napközben otthon segítek, este fáradt vagyok és gyorsan lefekszem.”

Úgy érzem mindegyik felelet híven mutatja, hogy miből ered a könyv melőzése. Nem elég ha ismerjük a gyermekek neveltségi szintjét az egyes részterületen; még az sem elég, ha ismerjük a hibákat és azok okait. Legfontosabb, hogy az okot felszámoljuk, ezzel az okozatot megszüntessük. Röviden bemutatom, mit tett tantestületünk a tanulók olvasási kedvének, érdeklődésének biztosítása érdekében. A feladat megoldása több felé ágazott el: a nevelők, a szülők, a községi könyvtáros, a községi tanács és a tanulók felé.

1. A feladat megvalósítása érdekében az *irodalomtanárnak jobban fel kell készülnie* az órákra. (Felkészülését az iskolavezetés rendszeresen ellenőrizze.)

2. A *heti kölcsönzéseket* megfelelő ideig kell végezni, megrövidíteni nem szabad (pénteken du. 1/2 1 órától 1/2 2 óráig; felelős: a könyvtáros).

3. Az *osztálykönyvtárakat működtetni kell*, itt is biztosítsanak kölcsönzési lehetőséget a nevelők. Erre azért van szükség, mert az anyagi feltételeket azonnal nem tudjuk biztosítani az új könyvek beszerzésére.

4. Megindítottuk a helyi *népköltészeti alkotások gyűjtését*. Erre a célra felfektettünk egy füzetet, melybe a tanulók találós kérdéseket, közmondásokat, népdalokat, népmondákat, népmeséket gyűjtöttek. Magnóval is végeztek gyűjtőmunkát, amit tanítási órákon, őrsi foglalkozásokon visszapergettek és megbeszéltek. Oktatási és nevelés szempontból egyaránt hasznos volt a tanulóknak ez a tevékenysége. A népi alkotások élvezete, szépségeinek észrevételése, a népi hagyományok őrzése és megbecsülése nevelési lehetőségeket biztosított. A népi alkotások eredetének felkutatása, az alkotások átalakulásának figyelemmel kísérése a műfaji jellegzetesség megfigyelése, a művek mondanivalója oktatási lehetőséget tartalmazott.

5. A történelmi vonatkozású könyveket külön a VI. osztály VII. osztály és a VIII. osztály számára kiválogattuk és a *községi könyvtárból kölcsönvettük*, a tanulók maguk kölcsönözték ezeket a könyveket egy megbízott felelőstől. Így lehetővé vált, hogy a könyvek gyorsabban forduljanak meg, cserélődjenek ki.

6. A könyv iránti érdeklődés felkeltése a legnehezebb feladatok közé tartozik. Hogyan sikerült ezt biztosítani? Külön az alsó, külön a felső tagozatos tanulóknak *üveges polcokat állítottunk fel* a folyosókon: „Mit olvassunk?” felírással. Ezekre havonként új könyveket helyeztünk el a könyvek mellé rövid ismertetést tettünk. Kezdetben a nevelők, később a tanulók végezték az ismertető és érdeklődést keltő munkát. Fokozatosan biztosítottuk a mind nagyobb tanulói önállóságot. A tanulók illusztrációkat készítettek a kiállított könyvek-

hez; rövid kis cikkekben számoltak be élményeikről, amit olvasás közben szereztek. Minden hónap utolsó szombatján 3/4 8-tól 8-ig a nevelők vezetésével elbeszélgettek minden osztályban a polcokra kitett könyvekről. A napköziotthonban 2 hetente vitát rendeztek a gyülekezési időben ezekről a könyvekről.

7. A szülők iskolája keretében: Mit olvasson a gyerek? című előadást tartottunk.

8. A községi tanácscsal a vb-gyűlésen megbeszéltük, milyen összeget bocsátanak a községi könyvtár rendelkezésére. A könyvtáros és az irodalomtanár összeállította azoknak a könyveknek a jegyzékét, amelyekre feltétlenül szükség volt a tanulók olvasási igényének kielégítéséhez.

A fenti módszerekkel sikerült elérnünk, hogy a tanulók 95%-a olvas rendszeresen, és talán a legnagyobb eredmény az, hogy megtanulták, hogyan kell a szépirodalmi műveket olvasni.

III. *A további tapasztalatokat röviden az alábbiakban ismertetem.*

1. A nevelési szintfelmérés közben nőtt a nevelők szakmai ismerete. A Nevelési Terv alapos tanulmányozásához pszichológiai ismereteiket is bővíteni kellett; nőtt az aktivitásuk az önképzés terén; a szakirodalom tanulmányozása nem parancsszóra történt, hanem belső indíték alapján.

2. A neveltségi szint megállapításának munkálatai segítették a tantestületi egység kialakítását. Közelebbi és távolabbi perspektívákat biztosítottak a tantestület számára. Megindult az egészséges közösséggé kovácsolódás folyamata. Ezt elősegítette a közös cél, az egyöntetű módszerek alkalmazása, a munkával járó sikerélmény.

3. Hasznos volt a munkánk azért is, mert a tanulók reális megismeréséhez vezetett.

4. A neveltségi szint lehetővé tette az ésszerű tervezést. Megmutatta: hol nem értük el a Nevelési Terv szintjét, feltárta azokat az akadályozó tényezőket, melyeket meg kell szüntetni a nevelés eredményessége érdekében.

5. Aktivizálta az Iskola Tanácsot, felkeltette a kartársakban a felelősségérzetét.

Befejezésképpen ismét Bánki Róbertnél idézek: „Nem értem ezt a gyereket — mondják a szülők ezrei hangosan — nem értem ezt a gyereket — mondják a pedagógusok százai kissé halkabban. Nem értem egészen ezt a gyereket — mondják az egyes pszichológusok, olykor csak önmaguknak.”

Mi érteni szeretnénk és érteni fogjuk tanulóinkat!

MEZEI LÁSZLÓNÉ

Tíz éves a csertői nevelőotthon

„Ha látsz közöttük rútat, rongyosat,
Gyermeki arccal búbánatosat,
Ismerd meg benne a korán szenvedőt
Öleld magadhoz és csókd meg őt.” (Gárdonyi)

Mennyire nekünk nevelőotthoni pedagógusoknak írta Gárdonyi e sorokat! Hányszor kellett 10 év alatt szomorú gyermekarcot, vigasztaló, dédelgető szavakkal, sokszor hetekig tartó pedagógiai optimizmussal simogatni, míg az első bátortalan mosoly megjelent a szüleit elvesztő riadt gyermekarcra! A szerető, féltő gondoskodás, a rengeteg játék, a parkban álló hinták „meseházak”, a guruló pettyes labda nagyon jó feltételei annak, hogy a mosoly minél hamarabb kirajzolódjék a bánatos gyermekarcra. De nem így volt ez akkor, 10 év előtt, amikor az első négy kis bátortalan „új lakó” megérkezett. A kastély, amelyben az intézetet elhelyezték, a külföldre menekült gróf Festetich Domonkos tulajdona volt. Az elhagyott kastély a háború után sokszor cserélt gazdát. Először fogolytábor volt, majd görög gyermekek otthona, utána postás üdülő, s végül átvette a Megyei Művelődésügyi Osztály óvodáskorú gyermekek nevelőotthonának.

Ebben az időben a gyermekek ruházata még a régi menhelyi ruhákból állott, (ma is örzünk ezekből néhányat kiállítási anyagnak). Terítő nélküli asztalon, bádogtányérokból étkeztek gyermekeink. Ágyaikban matracok helyett szalmaszák volt, s paplan helyett pokróccal takaróztak. A kultúrált környezet hiánya mellett súlyos gond volt a vízellátás. A vizet lóval huzatták fel, ami ezrekbe került havonta, de jobb megoldás egyelőre nem adódott. Villanyvilágítás az első években nem volt, petróleumlámpát használtunk. Játékszerekről álmodni sem lehetett addig, amíg a legminimálisabb életfeltételeket nem biztosítottuk. A bútorzat csak asztalokból és székekből állott, még nevelői asztal sem volt. Úgy emlékeznek erre az időre a régi dolgozók „mint az özönvíz előtti időre.”

Ahogy múlt az idő, benépesedett a kastély, emelkedett a gyermekek létszáma és a dolgozóké is. A teljes létszámot (100 gyermek) 1954. októberében engedélyezték. 1953-ban vette át az intézet vezetését Gyenis Ilona, aki nagy lendülettel, szívós kitarással, rendkívül nagy gyermekszeretettel, kifogyhatatlan jóindulattal emelte fel a nevelőotthont arra a helyre, hogy később sok gazdag tapasztalatcsere helye lett.

Első dolga volt, hogy áramfejlesztőgépet szerzett, amely részben megoldotta a világítási problémákat. Nem volt ez világraszóló esemény, de a gyermekek ugráltak örömben, amikor először kigyulladt a villany. Ezt az öreg kis masinát kitörő lelkesedéssel fogadták a dolgozók, pedig többször nem működött, mint igen.

Az intézet gyorsabb ütemű fejlődése 1957-ben kezdődött. Ekkor épültek a nevelői lakások és kigyulladt az „igazi” villany. A vízellátás is megoldódott egy kútház építésével, a termekbe virág, terítő, sőt egy-egy szőnyeg is került.

Az intézet mai képének talán a régi dolgozók tudnak a legjobban örülni, akik szemtanúi voltak annak, mint fejlődött a gyermekotthon az ország egyik legszebb óvodáskorú intézetévé.

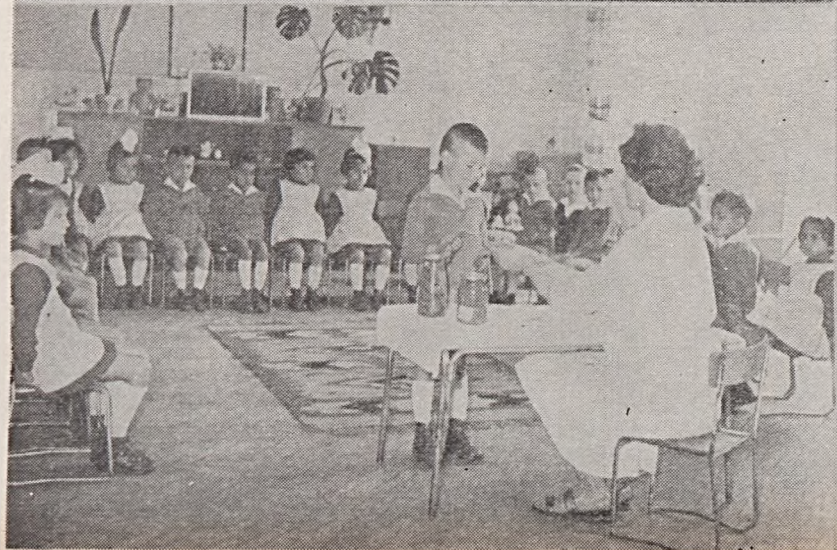
A mai csoportszobák az otthonosság, a derű, a hangulat, vidámság és jóízlés képét tükrözik. Hálósobáinkban a napsugár vidám táncot jár a hófehér ágyakon a rózsaszín damasztuzatú paplanokon. Gyermekeink ruházata eléri a legjobb családban nevelődő gyermek változatos, izléses öltözékét. Gyermekeink minden nyáron Balatonberényben nyaralnak, ahol sokszor fényképezték őket külföldiek, mint nagyon csinos, aranyos csöppségeket.

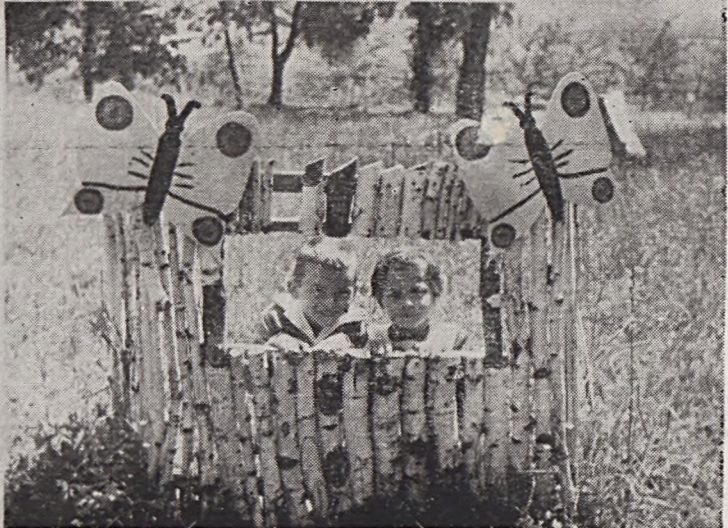
De nézzük meg mit tettünk a nevelés terén! Hogyan tudtuk megszerettetni intézetünket, vajon jól érzik-e magukat a gondjainkra bízott kicsinyek? Nagyon sokszor jönnek hozzánk olyan szülők, akik pótolni szeretnék az elveszett anyukát, apukát, s örökbefogadási szándékkal, meleg családi otthont ajánlanak gyermekeinknek. Azonban olyan eset is előfordult, hogy nem találták el a gyermekhez vezető hangot, túlságosan követeltek, túl sokat akartak viszonzásul. Így történt, hogy L. Lacikát nevelésre, majd örökbefogadási szándékkal elvitték intézetünkéből. Mindannyian fájó szívvel búcsúztunk Lacikától, a kis kancsal, szőke kisfiútól. Napok, hetek teltek-múltak, egyszercsak síró kisgyermek állt az intézet kapujában, s mi felismerve ölelésre tárt karral futottunk eléje. Mi történt Lacika? Miért jöttél vissza? — A gyermek egyik kézből a másikba futott, ölelte, csókolta itt hagyott kis pajtásait, s nem válaszolt. A nevelőszülő, aki a háttérben maradt, most megszólint: — Nem bírtunk vele, visszakíváncozott Csertőre, pedig mindent megkapott: új ruhát, játékot, cukrot stb. Valószínűnek tartom, hogy a szülők tapintatlanul célzást tettek a gyermek kancsalságára, mert Lacika azt mondta sírva a szülőknek: „Vigyenek vissza Csertőre, mert ott engem mindenképpen szeretnek, még akkor is ha kancsal vagyok!”

Nagyon sok példát tudnék felhozni gyermekeink ragaszkodásáról, szeretetéről, de azt hiszem Lacikánk példája világosan mutatja, hogy gyermekeink magukénak tekintik, érzik intézetünket, s otthonra találtak az élő szülők árvaí is.

Amikor visszapillantunk az elmúlt 10 évre, feltétlenül meg kell emlékeznünk azokról a dolgozókról, akik látták ennek az intézetnek a születését, fejlődését, aggódó szívvel nevelték a rájuk bízott gyermekeket, akik sokat tanultak, képezték magukat, hogy jó pedagógusok, kiváló szakmunkások legyenek. Köszönetet kell mondanunk a Baranya megyei Tanácsnak, mert ezt az intézetet sokoldalúan támogatják, s ma már korszerű zuhanyozó, pancsoló áll nyáron a gyermekek rendelkezésére.

Köszönetet kell mondanunk azoknak a patronálóknak, akik minden karácsonykor több ezer forint értékű játékot tesznek a gyermekek karácsonyfája alá, s ezzel kedveskednek kicsinyeinknek, s köszönetet kell mondani azoknak

a nevelőknek, gondozónőknek, szakmunkásoknak, akik gyönyörű „mesehá-
zat, repülőt, autóbust, villamost, bábszínpadot” készítettek gyermekeinknek
társadalmi munkában, hogy életük minél szebb és örömtelibb legyen..

*

A gyermekotthon fennállásának 10. évfordulójára megrendezett ünnepsé-
gen *Palkó Sándor*, a Megyei Tanács vb-elnöke méltatta a jubileum jelentősé-
gét. Részt vett az ünnepségen *Lányi Dezsőné* a Művelődésügyi Minisztérium
képviselőjében, *Dr. Nagy Gyula*, Megyei Tanács vb-elnökhelyettese, *Takács*
Gyula a Megyei Művelődésügyi Osztály vezetője, *Bodó László*, a Pedagógusok
Szakszervezetének megyei elnöke, *Kovács János*, a Járási Tanács vb-elnöke,
Pirisi János elnökhelyettes és *Horváth János* a Járási Pártbizottság képvisel-
ője.

A vendégek megtekintették a nevelőotthont és elismerésüket fejezték ki az
eredményes pedagógiai munkáért és az óvodáskorú gyermekek példás gondo-
zásáért.

Az ünnepségen színvonalas kulturális műsort mutattak a csertői gyermek-
otthon apró lakói és a testvérintézmények művészeti csoportjai. Megérdemelten
nagy sikert aratott a *Bakócai Nevelőotthon* úttörő fúvószenekara és a *Bükkösdői*
Leánynevelő Otthon ének- és zenekara.

LEMLE GÉZA:

Korszerű műveltség — korszerű módszerek

„Szocialista módon élni, dolgozni és gondolkodni” — így foglalja össze nevelési céljainkat az MSZMP VIII. kongresszusa. E célkitűzés megvalósítása nem lehet egy, mégcsak néhány esztendő feladata sem, de minden évad népművelési munkájával előbbre kell lépünk a cél valóra váltásában. *A népművelési munka feltételei évről évre kedvezőbbek*: bővül és javul intézményhálózatunk, a népművelés egyre inkább társadalmi ügygé válik, növekszik a jól képzett és függetlenített népművelők köre valamint aktívahálózatunk, nő a lakosság művelődési igénye és a művelődés hatókörébe vontak száma. Ha a javuló feltételekkel lépést akarunk tartani, *korszerűbbé kell tennünk munkánk tartalmát és hatékonyabbá módszereit*. Ez a cél vezessen bennünket az 1964—65-ös népművelési évad munkájában!

A népművelési munka tartalmának korszerűsítését akkor oldjuk meg helyesen, ha *mélyrehatóan megismerjük a kulturális gondozásunkra bízott terület (község, üzem, stb.) lakosságának művelődési helyzetét*. Túl kell lépünk a mennyiségi mutatókkal való „zsonglörködésen”, s azt kell megállapítanunk minél részletesebben, hogy az egyes rétegek világnézete és magatartása, általános és szakmai műveltsége, izlése milyen fokon áll. S ez nem könnyű dolog! Körültekintő, elmélyült, sokoldalú munkát kíván. De érdemes elvégezni, mert a várható eredmények sokszorosán kárpótolnak bennünket fáradozásunkért. A népművelés minden területén meg kell határoznunk azt az *alapot*, amelyről indulunk, amelyre építhetünk; a távlati célok ismeretében döntenünk kell abban, hogy *mely területeken és mivel kívánunk továbblépni* ebben az évadban, s hogyan rakjuk egymásra a művelődés tégláit, hogy munkánk ne legyen hasonló Kőműves Kelemenéhez.

Mindnyájan tapasztaltuk már, hogy *a többszöri ismétlés*, az egyhelyben topogás munkánk „első számú közellensége”. Ez a hiba nyilvánvalóan abból adódik, hogy vagy nem ismerjük, vagy lebecsüljük az egyes rétegek kultúráltságát. Ha azt hallják tőlünk, amit már *úgyis tudnak*; ha arról akarjuk meggyőzni őket, amiről már *régebben meggyőződtek*; munkánk aligha vált ki érdeklődést. De a „nagy ugrás” — éppen megalapozatlansága miatt — ugyancsak sikertelenséghez vezethet.

A korszerű tartalom kialakítása azt követeli meg tőlünk, hogy új, a *kor követelményeinek, gazdasági és társadalmi életünk szükségleteinek és az egyéni érdeklődésnek megfelelő* művelődési anyagot alakítsunk ki.

A világnézetű nevelésben, az emberek magartartásának formálásában — az adott színvonalat figyelembe véve — arra kell törekednünk, hogy a legkorszerűbb világnézetű, a tudományos szocializmust tegyük általánossá; s a kommunista erkölcsi normák határozzák meg az emberek magartartását. A közelmúltban az egyes lapokban, folyóiratokban, rádióban, televízióban lefolyt viták azt bizonyítják, hogy a világnézetű-erkölcsi problémák iránt nagy az érdeklődés, különösen akkor, ha konkrét eseményekkel kapcsolatban merülnek fel. S ha ez így van, miért ne tehetnénk fel a kérdést saját közösségünkéről: mi a helyes, és mi a helytelen, nézetekben, magartartásban. Egy kisebb közösség élete is bőven nyújt alkalmat ilyen kérdések elvi és gyakorlati tisztázására. A munkához és társadalmi tulajdonhoz való viszony, a közügyekben való részvétel, az ifjú-ság magartartása és a gyermekek nevelése, a társadalmi és egyéni érdek össze-ütközése, a megrögzött szokások és a fejlődés igényeinek felmerülő ellentmondásai, stb. — mind lehetőséget, alapot adnak időszerű és korszerű világnézetű neveléshez. Csak meg kell ismerni ezeket, s építeni kell rájuk.

Felszabadulásunk közelgő 20. évfordulója bőven nyújt alkalmat a korszerű világnézetű nevelésre. Az évfordulóra való felkészülésben ne csak az a cél vezet-sen bennünket, hogy bemutassuk a fejlődés eredményeit — erre is természetesen törekednünk kell — hanem elemezzük az utat, amelyet megtettünk. Azt hi-szem nagyon tanulságos az elért eredményekkel kapcsolatban néhány ilyen kér-désre választ adnunk. Kinek lett igaza? Mely nézetek bizonyultak időtállóknak, s melyek nem? Miféle magartartás volt helyes és helytelen? Milyen okok segítet-tek a fejlődést, milyen okok idéztek elő botlást, megtorpanást vagy vissza-esést? Kielégítő-e a fejlődés üteme; hogyan, mivel lehet meggyorsítani? Ha-sonló kérdések sorát említhetnénk még, amelyekről érdemes elbeszélgetni. S így válhat az évfordulóra való felkészítés a jelenlegi helyzet megértésének, a további feladatok öntudatos vállalásának forrásává, a világnézetű-erkölcsi ne-velés gazdag lehetőségévé.

Az említett elemzés minden bizonnyal ráirányítja a figyelmet az általános és szakmai műveltség helyzetére. Minden eredmény, vagy eredménytelenség közvetlenül vagy közvetve kapcsolatban van az általános és szakmai művelt-séggel is. E kapcsolatok feltárása mozgósító erőt jelenthet az alpműveltség hiányának pótlására, a szakmai ismeretek gyarapítására. Olyan, számunkra rendkívül jelentős kérdésben is fordulatot hozhat, mint a népművelés, a műve-lődés jelentőségének megértése mindazok részéről, akik eddig nem, vagy csak félig-meddig értették ezt. S ez három területen hozhat szép eredményeket. Egyrészt felkeltheti a művelődési vágyat azokban, akik eddig értetlenségből vagy más okból nem törődtek önmaguk művelésével; másrészt felelősséget eb-reszthet azokban, akik aktívan közreműködhetnek a műveltség terjesztésében; s végül: jelentősen növelheti a népművelés erkölcsi és anyagi támogatását.

A felszabadulási évfordulóra való felkészülés tartalmi meghatározójává válhat valamennyi népművelési ágazatnak. Az ismeretterjesztő munkában ké-zenfekvők a lehetőségek: előadások, ankétok, viták, beszélgetések a két évtize-des fejlődéséről; kiállítások a szemléltető oktatás-nevelés szolgálatában; kirán-dulások a távolabbi környék fejlődésének megismerésére, stb. A szakköri moz-galomból a honismereti munka megalapozását és továbbfejlesztését eredmé-nyezheti az évfordulóra való felkészülés; anyagot adhat az ismeretterjesztés más formáinak alkalmazásához (kiállítás, előadás, stb.) A fotószakköröknek is bőven akad tennivalójuk az eredmények megörökítésében. Minden más szak-kör bemutathatja fejlődését az első lépésektől, alkotásoktól kezdve a mai ered-

ményekig. A *műkedvelő művészeti csoportoknak* a Felszabadulási Kulturális Szemle jelenthet fellépési alkalmat; a belső nevelőmunka tartalmát a mozgalom fejlődésének áttekintése, a 20 év legszebb alkotásainak felelevenítése adhatja meg. A *könyvtárak* mind az elért eredményekkel foglalkozó művek népszerűsítésével, mind a két évtized legszebb irodalmi műveinek ajánlásával, olvastatásával szolgálhatja a méltó megünneplést. S ha valóban a tartalmas munka, az igényesség jellemzi felkészülésünket, elkerülhetetlenül gondoskodnunk kell arról, hogy *intézményeink rendje és tisztasága*, berendezése és felszerelése méltó legyen az ünnepségek jelentőségéhez.

Az említett példák azt bizonyítják, hogy az évfordulóra való felkészülés valóban áthathatja egész tevékenységünket. S anélkül, hogy a lélektelen „felajánlások” formális gyakorlatát elevenítenénk fel, gondolhatunk arra, hogy minden területen *a maximumát adjuk annak*, amire fejlődésünk eredményei, adottságaink képessé tesznek bennünket. Így ünneplésünk *nemcsak összegezése* lesz két évtizedes fejlődésünknek, hanem *újabb eredmények elérésének kiindulópontja* is.

A korszerű tartalomhoz persze meg kell találnunk *a korszerű formákat, módszereket* is. Színvonalas rendezvényeket produkálni apró községeinkben, adottságaink szegényessége miatt nehéz feladat. S ha csak arra lennénk utalva népünk művelődésében, amit magunk tudunk adni, kulturális fejlődésünk üteme aligha lenne kielégítő. Szerencsére olyan új, korszerű művelődési lehetőségek is rendelkezésünkre állnak, mint pl. a *televízió*. A régebbi lehetőségek közül a *könyvek, a rádió, újságok és folyóiratok, hanglemezek, reprodukciók, stb.* széleskörű elterjedése olyan távlatokat nyitott meg művelődésünkben, amelyekkel önkéntlenül számolnunk kell. Minden lehetőséget fel kell használnunk arra, hogy megtanítsuk az embereket *élni az új lehetőségekkel*. Ennek a munkának legalkalmasabb helye a klub.

Baranya minden községében lehetővé kell tennünk, hogy az emberek napenként összegyülekezzenek egyrészt azért, hogy éljenek az új lehetőségekkel; másrészt azért, hogy elmondhassák véleményüket, összehasonlíthassák mások véleményével, beszélgethessenek, vitakozhassanak. Ha csak annyit teszünk, hogy a *közösségi élet kultúrált feltételeit* teremtjük meg a lakosság számára, máris nagyon sokat tettünk. Ezt a közösségi életet megtöltik tartalommal egyrészt az egyéni vagy közös *művelődési alkalmak élményei*: tv-műsorszámok, rádióadások, újságcikkek, sajtóviták, aktuális hírek kerülnek szóba; másrészt a *legidősebb helyi problémák* megvitatásának fórumává válik előbb-utóbb az ilyen közösség. Ne okozzon hát az indokoltnál nagyobb gondot a rendezvények szervezése, elégedjünk meg a művelődés előbb említett kötetlen lehetőségével, s személyes részvételünkkel, a haladó világnézetű, magas műveltségű, fejlett ízlésű emberek részvételének biztatásával tegyük minél tartalmasabbá a közösségi összejöveteleket.

Külön kell szólnunk *a könyvtári munka* felbecsülhetetlen értékéről. Minden művelődési alkalomnak a könyvek, a könyvtárak felé kell irányítania a közönséget. Az olvasó ember előbb-utóbb rátalál azokra a könyvekre, amelyek tisztázzák megoldatlan világnézeti kérdéseit, kiegészítik általános műveltségét és szakmai ismereteit, fejlesztik ízlését. A legszebb eredmény, amelyet népművelő munkánkkal elérhetünk: elindítani másokat az olvasás útján, a fokozatos elvének figyelembe vételével egyengetni az egyre korszerűbb, színvonalasabb könyvek megértéséhez és megszerettetéséhez vezető utat. Azt hiszem, nyugodtan elmondhatjuk, hogy igazán korszerű csak az a módszer lehet, amely

elvezet a tudás, műveltség, emberség legáltalánosabb forrásához: a könyvhöz. S ha ez így igaz: kettős feladat megoldásán kell munkálkodnunk, egyrészt *fejleszteni, gazdagítani, szépíteni kell könyvtárainkat*; másrészt minden népművelőnek *könyvpropagandistának* kell lennie.

Sajátos települési viszonyaink miatt legnagyobb gondunk *a kisközségek kulturális ellátásának javítása*. Ebben sokat jelent a már említett közösségi élet, klubélet kialakítása, a könyvtár és a mozi rendszeres működése, de arra is gondolnunk kell, hogy jó előadások, műsorok, szellemi vetélkedők, kiállítások is eljussanak kisközségeinkbe. E feladatot csak több község mozgósítható erőinek összefogásával, együttműködésével oldhatjuk meg. Ennek szervezeti alapja *a körzeti rendszer*. Lényegét talán úgy foglalhatnánk össze, hogy a körzeti rendszerben rejlő lehetőségek kiaknázása tulajdonképpen *az elért eredmények megsokszorozását jelenti*. Ez a megsokszorozódás színvonalemelkedést is jelent egyben. Ha egy jó előadást öt-hat helyen tartunk meg, ha egy jó kiállítás vagy műsor bejárja a körzetet, ha legjobb népművelési szakemberek rajta tartják szemüket több község kulturális tevékenységén, ha több község közös ügyének tekinti a népművelés feltételeinek állandó javítását — nemcsak mennyiségileg gyarapítják eredményeinket, hanem minőségileg és a javát nyújtjuk annak, amit az adott területen nyújthatunk. A körzeti munka kialakuló és fejlődő módszerei éppen ezért a legkorszerűbb módszerek sajátos települési viszonyaink között.

A kisközséges helyzetnek eredményeképpen egyre sűrűbben találkozunk *a mozgó művelődési ház* fogalmával. Van aki csak a *művelődési autók* nyújtotta lehetőségekre korlátozza e fogalmat. Pedig lényegesen több annál, bár a művelődési autók céltudatos üzemeltetése jelenti a legnagyobb lehetőségeket számunkra. De nemcsak a megye székhelye képes kulturális értekezlet, művelődési lehetőségeket „exportálni”, hanem *a járási művelődési házak is, a körzetiek is, sőt még a kisközségek is*. S járművet is lehet szerezni — bár elismerem, nem könnyű dolog — egyre jobban minden területen. Ha ez így van, bővítenünk kell a lehetőségekhez mérten kulturális tevékenységünk hatókörét. Ma már jelszóként fogalmazhatjuk meg: *lépjünk túl községünk határain!* A művelődési lehetőségek sokirányú áramlása olyan pezsgést eredményezhet megyénk kulturális életében, amelynek hatását ma még elképzelnünk is nehéz. Élünk hát ezzel a lehetőséggel, úgyis, hogy adjunk, úgyis, hogy igényeljünk a mozgó művelődési lehetőségekből.

Az 1964—65-ös népművelési évadban sok feladat áll előttünk, sok gondnal, nehézséggel kell megküzdenünk. A legjobb népművelők lelkesedése, példamutatása, gazdag tapasztalata azonban azt bizonyítja, hogy feladataink megoldhatók, a nehézségek leküzdhetők. Bátor kezdeményezéssel, okos kísérletekkel, állhatatos munkával minden bizonytalanságban az évadban is ki tudjuk majd alakítani azt a tartalmat és azokat a módszereket, amelyek előbbre visznek bennünket a népművelés korszerűsödésének útján.

A népművelési szakreferensek munkája

A művelődésügy irányító munkájának korszerűsítése jegyében megyénkben mind az oktatás, mind a népművelés területén *kiépült a szakfelügyelői, illetve szakreferensi hálózat*. Ezáltal az oktatás, illetve a népművelés egyes területeinek közvetlen szakmai irányítását, segítségét és ellenőrzését olyan emberek végzik, akik annak az *ágazatnak aktív művelői*, és a problémák apróbb részleteit is ismerik. Az oktatási és népművelési hálózat kiépítésében azonos elvek vezették a művelődésügyi osztályt: a két terület sajátosságaiból adódóan azonban *különbséget kell tenni a feladatok ellátásának módszerei között*.

A népművelési szakreferencia munkájának *főbb módszereire* megyei körlevélben adtunk javaslatot, foglalkoztunk ezzel a kérdéssel különböző értekezleteken; a szakreferencia *szervezeti működéséről* több rendeletben intézkedett a megyei művelődésügyi osztály. Ezek eredményeként, *a járási művelődési házak közvetlen irányításával* rövid idő alatt jól beindult a szakreferensi munka. Elsősorban *a területi munka módszerei* alakultak ki, a csoportok vagy szakkörök helyszíni ellenőrzésében, szakmai segítségében és irányításában. Kezdeti lépések történtek a tanácsadói munka más területeinek kibontakozásában is (pl. tapasztalatcserék, benti tanácsadás, minta-bemutatók, stb.) Az elmúlt egy esztendő nemcsak a szakreferensi hálózat létjogosultságát igazolta, hanem annak *hatékonysága a csoportok és szakkörök minőségi javulásában és kisebb mértékig mennyiségi alakulásában* is felmérhető. Megoldatlan problémának látszik azonban a különböző csoportok vagy szakkörök *állandó jellegű, rendszeres munkájának*, néha produktivitásának javítása. Ez a feladat a szakmai tevékenységen túl elsősorban a csoportok *belső nevelőmunkájával* függ össze. A tapasztalatok arra hívják fel a figyelmet, hogy a szakreferensi munkában a meglévő módszerek fenntartása, és állandó javítása mellett, a szakmai, módszertani tanácsadáson túl a szakreferencia tevékenységét jobban a *nevelőmunka segítése* irányában kellene fejleszteni.

Viszonylag könnyebb helyzetben van az iskolai szakfelügyelő, aki munkája nagy részét pontosan meghatározott és huzamosabb időre érvényes tanterv alapján, kötött iskolai formában, a tanítási órán végzi, s nevelőmunkáját is azonos korú és szintű közösségben viszonylag egységes hatások alapján tudja kifejteni, illetve segíteni. Nehezebb a népművelési szakreferens munkája, akinek szélesebb művelődéspolitikai alapokon, kötetlen formában és egészen különböző összetételű közösségek munkájához is meg kell találnia a megfelelő utat, megadni a

szükséges szakmai, módszertani és nevelési segítséget. Ezért lehetetlen feladatra vállalkozni, aki egységes, mindenütt egyformán alkalmazható módszert kívánna kidolgozni. A népművelés „ezerarcú” tevékenység, így annak felügyelete, segítése is sokoldalú, rugalmasan változó módszereket igényel. A nevelés feladatai közül is csak egyet, a közösségi neveléssel, annak a szakreferencia által történő segítségével kívánok foglalkozni.

A közösségi nevelésnek a népművelésben — annak jellege miatt — sokkal nagyobb szerepe van, mint ahogy az a mindennapi munkában érvényesül. A népművelési közösség fogalma alatt én nemcsak egy elsődleges közösséget, a szakkörben, vagy klubban művelődő emberek kollektíváját értem, hanem az azonos típusú szakkörök, vagy művészeti csoportok vezetőiből álló járési kollektívát, körzeti, megyei, stb. másod- és harmadlagos közösségeket is. Ezeknek a közösségeknek a kialakítását, céltudatos segítségét a szakreferensi munka egyik fő feladatának tartom.

A makarenkói közösségi elv szerint a kollektíva egyik fő összetartóia a közös cél, a közelebbi és a távolabbi célkitűzés. Ezek hiánya sajnos igen gyakran kísért a népművelésben. Nem ritka a céltalanul, vagy csak néhány közeli céllal rendelkező csoport vergődése, néha szánalomra méltó erőlködése, majd rövid időn belüli felbomlása. Nem ritka az a fonák helyzet, hogy — a célnélküliség következtében — mire megindulhatna a céltudatos nevelés, már felbomlik a közösség. Pedig elsődleges célunk nem az, hogy megtanítsuk az embereket fotózni, verset mondani, stb., hanem hogy neveljük őket.

A jó népművelési szakreferens elsődleges nevelési feladatának tartom tehát, hogy segítsen a csoportvezetőknek abban, hogy távlatot tudjanak nyújtani csoportjuk részére. Segítenie kell a különböző célok közti helyes arányok kialakítását. Csökkenteni azt a szűkös szemléletet, mely szerint a csoportoknak csak néhány egészen közeli (főleg anyagi) célja van, s emellett legfeljebb kisebb erkölcsi cél (közönségsikerig) jutnak el. Valahogy meg kellene fordítani a sorrendet és a művészi, — szakköröknél szakmai — célokat mint igazi „műkedvelést” tűzni ki egyre magasabb szinten, ezután a helyes erkölcsi, s végül anyagi célokat. Ezt a munkát a szakreferens nemcsak a szakterület ismeretével, hanem a területén működő csoportok alaposabb megismerésével tudja segíteni.

A területi munka során ezért nemcsak művelődési otthonokat, vagy csoportvezetőket, hanem a csoportokat és szakköröket kell meglátogatnia, sem futó félórán, hanem működés közben és lehetőleg teljes foglalkozáson. Egészében, kollektívájában vizsgálni a csoportot, elsősorban annak nevelőmunkáját. Ha tárgyilagosan nézzük falusi csoportjaink némelyikének színvonalát, nyilvánvaló, hogy többségüknél elegendő néhány perc, hogy gyakorlott szemű szakember észrevegye a főbb szakmai hibákat, és segítse azok kiküszöbölését. Gondolom, az sem vitás, hogy ez rájuk is fér! De arról sosem feledkezhet meg a szakreferens, hogy nem művészeket oktat, hanem műkedvelőket nevel. A csoportok és vezetőik bizonyára várják és szívesen fogadják a szakmai segítséget. Fő problémájuk azonban legtöbbször — ahogy egyre gyakrabban hangoztatják is — a csoportok összetartása, perspektívák kitűzése, stb. És ezt a segítséget joggal igényelhetik, hisz a szakreferensek gyakorló népművelők, általában a legjobb csoportok, szakkörök vezetői, akik maguk is megküzdöttek, s talán napról napra küzdenek hasonló problémákkal.

Az ilyen fajta *egységes, szakmai és nevelési segítés* nem kis feladat. Ehhez a szakmai ismereteken, lelkesedésen túl céltudatos munkaszervezés is szükséges. A „*kevesebbet, de alaposabban*” elvének betartása. Az elaprózottság helyett a segítő csoportok céltudatos és tervszerű kiválasztása, bázis csoportok rendszeres patronálása, összehangolt területi munka, stb.

Csak kiszállásokkal a legkedvezőbb feltételek mellett sem lehet megoldani egy járás problémáit. Ezért a szakreferensnek nagy gondot kell fordítania a korábban említett másodlagos közösségek megszervezésére, *járási szintű továbbképzések, tapasztalatcserék rendszerének kiépítésére.*

Ennek a járási kollektívának a kinevelése legalább olyan fontos, mint a csoportok megszilárdítása, illetve attól el sem választható, mert eredményessége arra hat vissza. Ennek a közösségnek kell sugároznia azokat a lendítő célokat, a művészeti vagy szakmai ág szeretetét, a csoportok közti egészséges versenyszellemet stb., melyek végső soron a csoportoknál találnak talajt. Ezt a kollektívát a járási szerveknek, szakreferenseknek úgy kellene tekinteniök, mint egy mintaközösséget, amelyben céltudatosan sokoldalú közösségi nevelés és módszertani munka folyik. Nemcsak a szervezett alkalmakat lehet ilyen szempontból kihasználni, hanem a továbbképzési vagy tapasztalatcsere jellegű és egyéb összejöveteleken kívül figyelemmel kell kísérni az emberek tevékenységét, életét, és néha értékelni a csoportvezetők munkáját. Nemcsak arra a néhány hivatalos értékelésre gondolok, amelyet jegyzőkönyvek is rögzítenek, hanem egyes jól megoldott feladatok utáni néhány mondatos elismerő levélre, munkahelynek, vagy községi tanácsnak küldött néhány dicsérő sorra, esetenként egy-egy névnapi, vagy születésnapi üdvözlésre, stb. Kis dolgok ezek, de valljuk be, hogy az ilyen apró emberi figyelmeségek mindannyiunknak jól esnek, s amellett nagyban segíthetik egy közösség összekovácsolódását.

Hasonló módon lehetne beszélni a legkülönbözőbb szintű és fajtájú közösségekről, hisz számtalan példa igazolja, hogy a népművelés egyes területein ezek *motorjai lehetnek a fejlődésnek.* Hivatkozni lehetne pl. a néptánc mozgalomra, amelyben évek során kialakultak ezek a közösségek, állandósultak a csoportok, javult művészi színvonaluk, stb. Az egymástól távol lakó csoportvezetők ismerik és figyelemmel kísérik egymás munkáját, részt vesznek a közös rendezvényeken, küzdenek a közös célokért: egyszóval érzik, hogy tagjai a kollektívának. Vagy: a szakkörök közül pl. a díszítőművészeti körök nagyfokú fejlődése akkor indult meg, mikor a különböző — korábban elszigetelten működő — csoportok vezetői kezdtek megismerkedni egymással, osztozni a gondokban, eldicsekedni az eredményekkel, stb. De ezen túl, szinte minden területen általános tapasztalat, hogy a megerősödő, célokban gazdag kollektíva nemcsak szervezeten, nevelésileg, hanem szakmailag is fellendíti a csoportokat, vagy szakköröket.

Természetesen a népművelési kollektívákról ezt a kiragadott gondolatot nem szabad elszigetelten értelmezni, hisz ez fontossága ellenére csak egy része a szakreferens munkájának. Hisz neki változatlanul egy sor szakmai, módszertani kérdés megoldását kell segítenie. A szaktanácsadás és módszertani segítés további színvonalas végzése és fejlesztése mellett nem kis többletmunkát jelent a *népművelési közösségek tervszerű vizsgálata, alakulásának segítése.* Azonban ez olyan plusz munka, mely több területen kamatozik, ha kellő céltudatossággal végezzük. Végső fokon az aktívahálózat bővülését, a munkamegosztás lehetőségét adja, lelkesítőbb távlatokat nyithat, s szorosan összefügg a népművelés mozgalmi jellegével, munkánk demokratizmusával is.

Végül még azt szeretném hozzátenni, hogy ezt a sokrétű, szakmailag segítő, tanácsadó és nevelő munkát soha nem szabad pénzben mérni. Ennek az *igazi mértékegysége az úgyszeretet*, az eredményeken való lelkesedés. Ha ez hiányzik, sem a pénz, sem a száraz szakmai ismeret nem pótolja. Legjellemzőbben egy járási szakreferens szavait tudom idézni, aki egy beszélgetésben megközelítően a következőket mondta:

— Ha valahová népművelési ügyben menni kell, nem azt kérdezem, hogy mikor érünk haza, és mennyit kapok érte, hanem hogy mikor indulunk.

MÁLIK LÁSZLÓ:

A népművelési ágazatok együttműködése a Bólyi Művelődési Házban

A múltban a művelődési házban folyó könyvtári, ismeretterjesztő, szakköri és művészeti tevékenység általában egymástól elkülönülve folyt.

Ez a népművelési munka elszürküléséhez vezetett. Unalmassá váltak a szakköri foglalkozások, a könyvtári munka a könyvkölcsönzésekre, a hagyományos és kötelező könyvkiállításokra szorítkozott. A művészeti munkában is „csak a mi csoportunk” elv uralkodott. Ez az állapot azonban ma már megszűnőben van. *A különböző népművelési ágazatok együttműködése területén születtek eredmények.* Az együttműködés hasznosnak bizonyult, szükséges tehát, hogy a jövőben még szorosabb és gyümölcsözőbb legyen. Az elért eredmények kezdek ugyan, mégsem felesleges az eredményekről és a jövő terveiről beszélni.

Bólyban 250 kultúrmunkás dolgozik hét szakkörben, négy művészeti csoportban és az ismeretterjesztő munkaközösségben. Az elmúlt évben, mikor a honismereti szakkör javaslatára a község megünnepelte fennállásának 870 éves jubileumát, az együttműködés teljes volt. Enélkül lehetetlen lett volna az egy hónapos, színvonalas rendezvénysorozat megszervezése. A jubileumi hónap ünnepi hangulata után azonban a csoportok közötti szoros kapcsolat újra meglazult. Csak néhány művelődési ágazat között maradt fenn a segítőkész, baráti együttműködés.

Nézzük sorban a különböző szakágak együttműködésének eredményeit!

Először szóljunk *az ismeretterjesztő munkáról.* Művelődési házunkban két ismeretterjesztő sorozat indult. Az egyik közismereti előadásorozat, a másik KISZ ifjúsági akadémia. A hozzánk tartozó körzetben 11 mezőgazdasági jellegű munkásakadémiát hoztunk létre. *Az előadások színesebbé és eredményesebbé tétele érdekében igényeltük a többi népművelési ág segítségét.* A hagyományos *filmvetítéseken* kívül a *könyvtár* munkájára támaszkodtunk. Az ismeretterjesztési munkatervek elkészülte és a könyvtáros által történt tanulmányozás után állítottuk össze a *könyvtári tervet.* Az előadások többségéhez, az előadások témájához igazodó könyvbemutatókat terveztünk Bólyban, és letéti könyvtárainkra támaszkodva a körzetben is. Ezek a kis kiállítások azonban a termekben voltak, amelyekben az előadások elhangzottak: nem álltak több, mint 8—10 darab könyvből.

A kiállítások az előadásokból elhangzottakat mélyítették el a könyvek kölcsönzése után. Nemcsak az ismeretterjesztés hasznosságát növelték ezek a

Próba

könyvbemutatók, hanem a könyvtár olvasótáborát is gyarapították. Tapasztalatunk szerint ezek voltak a legeredményesebb könyvpropagálási alkalmak, eredményesebbek a hagyományos kiállításoknál.

A fél évvel ezelőtt megalakult biológiai-szakkörünk is eredményesen támogatta az ismeretterjesztő tevékenységet. A szakkör felszerelési tárgyai a kor igényeinek megfelelnek. A Borkezelés című előadáshoz pl. *gombatenyészetet állítottak elő*. A hallgatók *mikroszkópon* szemléltették az élesztőgombák áramlását, szaporodását. A Szőlőművelés című előadáshoz *a peronoszpóráról mikroszkópi metszetet készítettek*. Az előadás hallgatói izgalommal szemléltették azt, amit eddig sohasem volt alkalmuk a valóságban látni.

Különösen az irodalmi tárgyú előadásoknál vette igénybe az ismeretterjesztés az *irodalmi színpad munkáját* versek, epikai, vagy drámai részletek bemutatásánál. Az ilyen élénkítés sajnos csak néhány alkalommal sikerült, mert az irodalmi színpad tagjainak nagy részénél még az a téves nézet uralkodik, hogy egy ismeretterjesztő előadáson szerepelni nem elég impozáns alkalom.

Éppen napjainkban folytatunk beszélgetéseket *bélyegszakkörünk* vezetőivel, hogy milyen lehetőségei lennének annak, hogy a bélyegben, mint szemléltető eszközben rejlő lehetőségeket az ismeretterjesztés szolgálatába állíthassuk. Bélyegszakkörünk korábbi kiállításai közül is voltak komoly ismeretterjesztő tartalmú összeállítások. Most olyan terveket forgatunk agyunkban, hogy az ismeretterjesztő előadások némelyikéhez pár tablón *kis szemléltető kiállítást* készítünk, természetesen az előadás témájához igazítva az összeállított anyagot. Hiszen a bélyegek tarka sokaságában mezőgazdasági, építészeti, irodalmi, művészeti stb. szemléltetési lehetőségek rejlenek.

A szakkörök közül eddig más szakcsoportok támogatását legjobban a honismereti szakkör vette igénybe. Ez a szakkör jellegéből fakad. A tagok Bóly földrajzának, történetének és néprajzának rögzítésén fáradoznak. A gyűjtőmunka közben magnetofonos felvételekre, fényképes dokumentációra van szükség. A régi dalok lejegyzéséhez, a lakodalmakban szokásos táncjátékok rögzítéséhez nem elég a honismereti szakkör ereje, az illetékes művészeti csoportok vezetőinek segítsége is szükséges hozzá. Persze a felgyűjtött anyagból nemcsak a honismeret profitál, hanem az érintett művészeti csoportok is. Az ilyen helyes együttműködés eredményezte, hogy az időszakosan működő tánc csoportunk a község lakosai előtt bemutathatták közel egy órás táncjátékukat „Bólyi lakodalmi táncjátékok” címmel. A táncjáték is egy komplex műsorban került bemutatásra.

Honismereti tervünk már évek óta az együttműködés elvének figyelembevételével készül.

Részlet a tervből:

A foglalkozás tárgya gyűjtőmunka	Kapcsolat a többi szakkörrel	Ismeretterjesztő tevékenység
Lakodalmas szokások	Táncs csoport. (A lakodalmas táncanyag rögzítése)	— — —
A halállal, temetéssel kapcsolatos szokások, hiedelmek	Fotoszakkör. (A bólyi temetőben XVIII. és XIX. századi síremlékek.) Helyi TIT	— — —

„A régiek élete a bölcsőtől a koporsóig.” E. a. Magyarlakiné.

A szekcsői könyvbarát esten Tamási: Ábel Amerikában c. könyvből vett jelenet.

Az egymás munkájának segítése elvét legjobban a művelődési ház *ezermeister szakköre* szolgálta. A *színjátszó csoport* számára minden esetben elkészítette és elkészíti a díszleteket, megoldja a világítási problémákat, előadások alkalmával felállítja és cseréli a díszleteket. Különösen *körzeti szereplések* alkalmával nagy segítség ez, ugyanis a kisebb községek, puszták színpadjain nincs megfelelő világítás, díszlet, több helyen még megfelelő függöny sincs. Az ezermeister szakkör tagjaiból alakult „*műszaki részleg*” az előadás előtt minden feltételt megteremt. A művészeti csoportok tagjainak egyedül csak a szereplésre kell koncentrálniuk. A szakkör tagjai között van *asztalos, villanyszerelő, esztergályos, szobafestő stb.* Ennek az összetételnek köszönhető, hogy mindenre van ember. Jelenleg a nemrég alakult *bábcsoport* számára készítenek színpadi felszereléseket, díszleteket, és megoldják a bábszínpad világítását.

Biológiai szakkörünk távolabbi célja az, hogy a község területén előforduló növényi és állati kártevőket összegyűjti, az összegyűjtött anyaghoz *magyarázó szöveget* készít, közli a védekezés módját, vegyszeres védekezés szüksége esetén vegyszeres fiolákat mellékel a kiállításra kerülő kártevő vagy a kártételt bemutató növény mellé. A száraz és nedves készítmények kiállítási *dobozainak* elkészítését is az ezermeister szakkör vállalta magára.

Fotoszakkörünk is hozzájárul, lehetőségeihez képest, a többi szakcsoportok eredményesebb munkájához. Segítsége a honismereti szakkör számára szinte nélkülözhetetlen. A politikai és a gazdasági propaganda-anyag elkészítése mellett jó szolgálatot tesz a *művészeti csoportoknak is*, mikor egyes előadások előtt tablókat készít a készülő előadás egyes jeleneteiről. A megfelelő helyeken elhelyezett fényképes tablók a *szervező munkát könnyítik meg.*

A *művészeti csoportok* együttműködése az irodalmi színpadok megalakulása óta általánossá vált. A bolyi művelődési házban az utóbbi időben zömmel a közös *szereplések* jellemzik előadásainkat. Az énekkar, a színjátszó csoport és az irodalmi színpad januártól júniusig hat alkalommal tartott közös műsort. A közös szereplések a *felkészülés idejét* lényegesen megrövidítették, a szereplések alkalmával a csoportok tagjai közelebb kerültek egymáshoz. Tervünk az, hogy ezt az együttműködést még aktívabbá tegyük.

Amint az előbbiekből láthattuk, az együttműködésben születtek eredmények a Bolyi Művelődési Házban, a többi szakkörünk még „önálló” életet él.

Hogy az együttműködés eredményes és hasznos, azt senki sem tagadhatja. Egyre azonban ügyelnünk kell. Minden csoportnak külön célkitűzése és munkaterve van. Ne forduljon elő az együttműködés jelszava alatt az, hogy *az egyik népművelési ág a másik szolgájává, kiszolgálójává váljék!* Ha ez bekövetkezik, a szakköri élet éppen úgy elszürkül, mint a többi csoporttól való elkülönülés esetén.

NÉPMŰVELÉSI KÖRZETEK MUNKÁJA

AUTH ANDRÁS:

A nagypeterdi körzet közös rendezvényeiről

A nagypeterdi népművelési körzet öt községből áll: Becefa, Botykapeterd, Nagypeterd, Nagyváty és Nyugotszenterzsébet. Kivétel nélkül mezőgazdasági jellegű községek. Az elmúlt években nagy gondunk volt az ismeretterjesztő előadások megfelelő látogatottságának biztosítása. Egy-egy előadáson kevesen jelentek meg: két községben pedig az egész év folyamán alig volt előadás. Ezért elhatároztuk, hogy körzetünkben az *ismeretterjesztő tevékenység színvonalát* az előadók igényesebb kiválasztásával, felkészítésével és az előadások szemléletesebbé tételével biztosítjuk. Az élethez közelálló ismeretterjesztést kívántunk szervezni.

Nem terveztünk sok előadást, mert minden községben a Vöröskereszt is tartott egészségügyi előadásokat és hetenként két alkalommal LÉGŐ oktatás folyt. Öt előadásból álló körzeti *előadássorozatot* iktattunk tervünkbe. Mivel mezőgazdasági vidék vagyunk, tervbe vettünk két mezőgazdasági témájú előadást, egy fizikait, egy gyakorlatit és egy egyebet. Ezek után megalakítottunk egy *előadói munkaközösséget*. Ez a munkaközösség állt egy mezőgazdasági mérnökből, egy törzskönyvezőből, egy technikusból és két pedagógusból. Minden előadó meghatározta, hogy a megadott keretből miről fog előadást tartani. A következő előadások megtartása mellett döntöttünk az előadók véleménye alapján:

1. Féljünk-e a villámtól?
Szemléltetés diafilmmel.
2. Szarvasmarhatenyésztés.
3. Háztartási gépek kezelése, javítása.
Szemléltetés: villanyvasaló, rezsó, mosógép, porszívó bemutatása, javítása.
4. Hogyan lesz jövedelmezőbb a baromfitenyésztés?
Szemléltetés diafilmmel.
5. A bűnözés okai és leküzdésének módja.
Szemléltetés újságcikkkel.

A munkaközösség tagjai vállalták, hogy *egy-egy előadásra felkészülnek, és ugyanazt az előadást mindenki minden községben előadja* meghatározott időben.

Nekiláttunk a munkának.

Amikor az évad végén értékeltük az ismeretterjesztő munkát, a körzetből az egyik művelődési otthon igazgató hozzászólásában ezt mondta: „Az idén igen könnyű helyzetben voltunk. A körzeti székhelyről jelezték, hogy ekkor és ekkor

érkezik az előadó, a mi feladatunk csak az volt, hogy megfelelő számú közönséget szervezzünk." Igaz, hogy ez sem volt könnyű feladat, de volt közönség. A Féljünk-e a villámtól? című előadáson pl. 48 hallgató volt jelen. Megjegyzem, hogy 400—600 személy lakik egy-egy községben, tehát küisközségek vannak a nagypeterdi körzetben. Nagyvátyon pl. 74. hallgató volt az említett témájú előadáson.

Hátrányos és kellemetlen az volt ebben a munkában, hogy este 10 óra után havas, csúszós úton és hidegben 6—7 km-t kellett gyalogolni.

Nem értünk el falrengető sikereket, de volt eredmény. Célunkat elértük, mert az előadásokat többen hallgatták meg, és azokban a községekben is volt előadás, ahol korábban nem volt, vagy csak egy-kettő volt.

Az új évadban munkánkat így kívánjuk folytatni, azzal a változtatással, hogy a *diafilmek helyett mozgófilmeket* vetítünk. A bevezető előadás után filmvetítés lesz, majd beszélgetés a film alapján. Így vonzóbb lesz, és nagyobb közönségünk lesz egy-egy előadáson.

A kötött formájú előadássorozat mellett *szellemi vetélkedőt* is tartunk minden községben, továbbá *egyfelvonásos jelenetekkel* is szórakoztatjuk a községek lakosságát. Ezt a színpaddal nem rendelkező községekben is meg tudjuk valósítani.

Színjátszó csoportunk az idén Tabi László: „Esküvő” című 3 felvonásos vígjátékát tanulta meg. Ezzel a körzetben is szerepeltünk, és elértük, hogy egész évi saját bevételi tervünket már májusra túlteljesítettük. Az új évadban 3 felvonásos darab helyett minden község jeleneteket tanul be. Ezekből, valamint tánc- és zeneszámokból közös műsort állítunk össze és ezzel a közös műsorral szerepelünk minden községben. Így elérjük azt, hogy minden község együttese szerepel, mindenki saját bevételhez és — ami a fontosabb — műsorhoz jut.

A körzetben két helyen, Nagyvátyon és Nagypeterden működött *díszítőművészeti szakkör*. Cél volt a gyakorlati munka elsajátításával párhuzamosan az eredeti népi motívumok megismertetése és megszerettetése. Fejlesztetni kívántuk a tagok ízlését és lakáskultúráját. Ez sikerült is: keresztszemes, kalotaszegi írásos, buzsáki és kalocsai mintákkal készültek szebbnél szebb munkák. A felsoroltakon kívül szűrhimzés és szalaghorgolás is folyt. Ezek a kézimunkák folyamatosan egy-egy giccset kiszorítottak a falusi lakásokból. *Kiállítást is rendeztünk, amelyet sok környékbeli is meglelt.* Ezt a kiállítást azokban a községekben is megrendezzük, amelyekben ilyen munka nem folyik. Néhány területet érintettem csak körzeti munkánkból. A tartalmasabb népművelési tevékenységnek megvetettük az alapját. Munkánk alapján választ kapunk arra, hogy mit lehet és kell tennünk, hol léphetünk előre, és milyen módszerekkel kell feladatainkat megoldanunk, Bízom abban, hogy a körzetben a népművelési dolgozók összefogásával évről-évre tartalmasabb, megnyugtatóbb eredményeket könyvelhetünk el.

SCHUSZTER ADÁM:

A borjádi körzet művészeti csoportjainak együttműködése

Borjád községhez, mint körzeti központhoz három tagközség: Kisbudmér, Nagybudmér és Pócsa tartozik. Mind a négy község kisközség, amit az is bizonyít, hogy az 1960-as népszámlálás alkalmával az összlakosság 1646 fő. E községek közigazgatási (Borjádi Közös Tanács), gazdasági (Új Élet Mgtsz.) és művelődési központja Borjád. A körzeti ált. iskola már 1951. óta működik a népművelés terén csak az utóbbi években épült ki a körzeti rendszer. A népművelési körzetek kialakulásával új problémák jelentkeztek, melyeket a körzet népművelési dolgozóinak maguknak kell megoldaniok a járási és megyei szakigazgatási szervek irányításával és támogatásával. Feladataink megoldásához adottságaink jónak mondhatók. Valamennyi községben van művelődési otthon, vagy terem, melyeknek igazgatói pedagógusok, a körzeti iskola nevelőtestületéhez tartoznak, s valamennyien szívügyüknek tekintik a népművelést.

A borjádi társadalmi vezetőséget a körzethez tartozó községek 2—2 tagjával kiegészítettük. Az egyik a művelődési otthon igazgatója, a másik tsz-tag, ami szintén hozzájárul majd a népművelési munka eredményességének fokozásához. A múlt nyáron a körzeti művelődési otthon igazgatók egy hetes tanfolyamán részt vettem Mohácson, ahol főleg a körzeti munkáról, a népművelés körzetesítéséről kaptunk hasznos útmutatást, irányítást. Ezek figyelembevételével el is készítettük az 1963/64-es népművelési évadra munkatervünket, szem előtt tartva az MSZMP művelődéspolitikai irányelveit, a VIII. pártkongresszus határozatait, a megyei művelődésügyi bizottság és az MSZMP megyei bizottságának irányelveit az 1963—64-es népművelési évadra.

A tanfolyamon hallottak alapján még a nyár folyamán megbeszéltük a tagközségek művelődési otthon igazgatóival teendőinket, és így került munkatervünkbe egyik főfeladatként: „a körzeti munka hatósugarának bővítése, kiterjesztése a körzetre.” Korábban is voltak már körzetünkben csereműsorok, találkoztak az egyes művészeti csoportok. Nemegyszer ötletszerűen a bemutatódé hiányzott a tervszerűség, a céltudatosság; sokszor csak a Kulturális Szemlén előtt 1—2 héttel fogtak hozzá a jelenet megtanulásához, amellyel felleptek a szemlén. Az ilyen munka természetesen nem felel meg céljának, a szocialista nevelés követelményeinek, hisz az emberek szocialista nevelése tervszerűséget is követel. A borjádi körzet művészeti csoportjainak jó együttműködése érdekében feladatunknak tartottuk annak megállapítását és rögzítését; hol, milyen

csoport működött eddig, melyeknek működtetéséhez vannak meg jelenleg is a személyi és tárgyi feltételek. A „kevesebbet, de jól” szemlélet vezetett bennünket. Így megállapítottuk, hogy Borjádön eddig KISZ színjátszó-csoport és gyermektánc-csoport az utóbbi többször volt járási szemlén is. Nagybudmérön furulyaszakkör (iskolai), felnőtt színjátszó-csoport és gyermektánc-csoport működött, mely népi német táncsal a megyei úttörő szemlén is volt. Kisbudmérön, mivel a lakosság és ifjak száma is kevés, nem működött művészeti csoport. Az ünnepélyeken az általános iskolások énekkel, versekkel szerepeltek. Volt egy felnőtt énekkaruk, amely azonban utánpótlás hiányában megszűnt. Mivel a fiatalok száma a legtöbb helyen kevés, általános iskolai csoportokkal pótoltuk a felnőtteket.

Célul tűztük ki, hogy művészeti csoportjaink saját községükben és a körzet községeiben, így Kisbudmérön is, bemutatják műsoraikat. A célnak megfelelően ebben az évadban a borjádi KISZ a helyi két bemutatón kívül a tagközségekben is bemutatta Kisfaludy: A hűség próbája c. háromfelvonásos színművét. A gyermektánc-szakkör minden helyi társadalmi ünnepen fellépett, többek között bogádi és drávamenti leánytánccal, valamint a Kukucska c. német népi táncsal. A vidéki szereplést betegségek gátolták. Mivel felnőtt énekkarunk nincs, az általános iskolai énekkart szerepeltettük a borjádi és a kisbudméri Anyák és Öregek Napján szép sikerrel.

A pócsai gyermek színjátszók Pócsán, Kisbudmérén és Márokon adták elő Vadnay: Táncos csizma c. vígjátékát. A nagybudmériak is a Táncos csizma mesejátékot adták elő helyben kétszer, és a borjádi Anyák és Öregek napján. A jövőben nem fordul elő, hogy két csoport ugyanazzal a darabbal készül, ezt jobban össze kell hangolni. A furulyaszakkör a helyi ünnepélyeken szerepelt és Borjádön köszöntötték dalsokorral az édesanyákat és az öregeket. A Borjádön tartott körzeti kulturális szemlén a körzet művészeti csoportjai közül a borjádi táncscsoport, a pócsai színjátszók és a nagybudméri furulyazenekaron kívül a bolyi énekkar és irodalmi színpad, továbbá a babarci táncscsoport is szerepelt.

Megemlítem még, hogy a Borjádön tartott társasági táncoktatásban résztvevők körébe bevontuk a körzeti fiatalokat is. Táncmulatságainkra is kölcsönösen meghívtuk egymást.

Télen Borjádön egy rendezvény alkalmával tapasztalatcserét tartottunk a körzeti művészeti csoportok vezetőinek. Szaktanácsadás céljából a felkészülési idő alatt a borjádi színjátszók vezetője és a körzeti művelődési otthon igazgatója meglátogatta a körzet községeit.

Jelenleg Pleidell János festőművész „Busójárás” c. képkiallítását mutatjuk be művelődési otthonunkban, melynek megtekintésére a körzet lakosságának figyelmét is felhívtuk.

Szükségesnek tartom azt is megemlíteni, hogy a körzet művészeti csoportjainak szállítását az „Új Élet” Mgtsz. társadalmi munkában vállalta, ami számukra költségmentesítést jelentett és jelent a jövőben is.

Körzetünkben a tél folyamán szerepelt a Bolyi MEDOSZ Művelődési Ház irodalmi színpada Borjádön, Kisbudmérön és Pócsán Carlo Goldoni: Mirandolina c. három felvonásos vígjátékával; Borjádön német—magyar farsangi műsorukkal is felléptek. A napokban pedig a versendi színjátszók egész estét betöltő vígjátékukkal szerepeltek.

A jövőt illetően célunk felszabadulásunk 20. évfordulójának méltó megünneplésére felkészíteni művészeti csoportjainkat, még jobban kihasználni a kör-

zet adta lehetőségeket, és a népművelés hatékonyságát fokozni. Minden művészeti csoport a körzet valamennyi községében előadja műsorát.

A művelődési otthon igazgatók *felmérést végeznek* az egyes községekben, hogy mit szeretnének a dolgozók látni, és ennek megfelelően megbeszélik a művészeti csoportvezetőkkel a megtanulandó darabot, táncot, s még az éves munkatervek elkészítése előtti megbeszélésen összehangolják mindazt, amit a körzeti művelődési otthon és a tagközségek munkaterveiben rögzítenek. Egy-egy község színjátszói általában *csak egy háromfelvonásos darabot* adnak elő a tél folyamán. Ezenkívül a kevesebb szereplővel megoldható jeleneteket tanulják. Ha ezekből nem sikerül egész estét betöltő önálló műsort adniok, akkor el kell érünk azt, hogy a *körzet községei közösen adjanak elő egy estét betöltő műsort*, esetleg több művészeti csoport közreműködésével.

Ezzel elérjük, hogy művészeti csoportjaink a körzeten belül legalább 4—5 *estét betöltő műsort adnak minden községben*, ha ehhez csak e—2 más körzetből kapott vendégműsort számítunk, akkor is egy-egy községre 6—6 műsor jut, ami előrehaladást jelent majd a körzeti munkánkban, és a dolgozók szórakozását is elősegíti.

A körzet *művészeti csoportjainak terve* a következő évadra:

Borjád színjátszói: Bródy: A tanítónő és Tabi: Esküvő c. háromfelvonásos darabjával készülnek, és felépnek a körzet minden községében;

gyermektáncosai; a tanult táncok felelevenítésén kívül a Buzsáki kopogóst, a Szebeni polkát és a Matyó leánytáncot tanulják meg, esetleg az évközi továbbképzésen tanult táncokat is. Fellépnek a helyi ünnepélyeken és egyízben a körzetben, előreláthatólag énekkarral és furulyazenekarral együtt;

az iskolai énekkar: népdalokkal és mozgalmi dalokkal készül, fellép az ünnepélyeken, és a körzetben is a táncosokkal, és furulyásokkal.

Pócsa színjátszói: A varázsital és A tündér c. egyfelvonásosokkal, majd egy háromfelvonásos darabbal is készül; felépnek a körzet valamennyi községében.

Nagybudmér furulyazenekara: népdalokat és a szomszédos népek dalaait tanulja: ezekkel a helyi ünnepeken és a körzetben is fellépnek közös műsor keretében.

színjátszói: egy Tarkaestre készülnek jelenetekkel.

A felszabadulás 20. évfordulóját *közös műsorral* ünnepeljük meg.

Tapasztalatcserét tartottunk a művészeti csoportvezetőknek Borjádon; a körzeti művelődési otthon tiszteletdíjas dolgozói *szaktanácsaikkal* látják majd el a körzet községeinek művészeti csoportvezetőit a helyszínen. Így alakult a borjádi körzet művészeti csoportjainak együttműködése — úgy gondolom terünk reális, végrehajtható. Remélem, művészeti csoportjaink színvonala javul ez évben is, és méltóképpen ünnepelhetjük hazánk felszabadulásának 20. évfordulóját.

KONRÁD BÉLA:

Anyagi együttműködés a gerényesi körzetben

Gerényes a sásdi járás egyik kis községe; lakóinak száma mindössze 479. A kereső lakosság kétharmada foglalkozik mezőgazdasággal. Községünk 1962. január 1. óta termelészövetkezeti központ. Az egyesített termelészövetkezet *négy községből alakult: Gerényes, Ág, Kisvaszar és Tékesből*. 1953. szeptember 1-től *körzeti iskola* működik, amelyben a már felsorolt négy község felső tagozatos gyermekei tanulnak. A felső tagozatos tanulók összlétszáma 140. Népművelési központtá fejlesztettük községünket 1962. őszén, körzeti művelődési otthonnal. Ugyanakkor a négy község *tanácsi központja* is Gerényes lett.

A négy község lakosságának összlétszáma 1853 fő. A kereső népességből mezőgazdasági munkával foglalkozik 508 fő, egyéb foglalkozást folytat 290 fő. A négy község együttműködése mezőgazdasági, közigazgatási és kulturális téren most kezd kialakulni. Ezzel párhuzamosan fejlődik a *gazdasági együttműködés* is a népművelésben. Természetesen ez még nem kiforrt, mert a teljes együttműködést 2—3 éven belül tudjuk csak megvalósítani.

A helyi *Béke Termelészövetkezet* vezetősége, anyagi erejéhez mérten segíti a körzeti művelődési otthont és a tagközségek művelődési otthonait. Talaly a körzeti művelődési otthon részére a termelészövetkezet megvásárolta a színpadi körfüggönyt 3000 Ft értékben, amelynek felszereléséhez szükséges vasból készült vázat is a tsz. kovácsai készítettek el. Minden tsz és művelődési otthon rendezvényen a vásárolt anyagot közösen használjuk.

A körzet pedagógusaiból és Gerényes dolgozóiból megalakítottunk egy színjátszó csoportot. Problémaként jelentkezett a *szereplők próbára való szállítására*. Kihez forduljunk? A tsz. vezetőségéhez. A vezetőség a legmesszebbmenőkig támogatta kérésünket. A tsz. fogata kb. egy hónapig hetenként 3 alkalommal, de az utolsó héten naponként szállította a színjátszó pedagógusokat.

A betanult vígjátékot első ízben a központban mutattuk be nagy sikerrel. Azután körzetünk másik 3 községében is szórakoztattuk a lakosságot. Mindhárom helyen sikerünk volt. Mindenütt zsúfolt nézőtér előtt mutattuk be a vígjátékot. A *tagközségekben befolyt pénzüsszeg a helyi művelődési otthon saját bevételét képezte*. Ez mind a három tagközségben 1100—1300 Ft-ot tett ki.

Ág községben a művelődési otthon elég rossz állapotban volt. Közös tanácsunk elhatározta, hogy Ág község dolgozói is olyan helyiségben szórakozzanak, amely megfelel a kulturális igényeknek. A *községfejlesztési alapból kívül-belül felújította a művelődési otthont* úgy, hogy most már valóban a művelődési ott-

hon képét mutatja. Erre 6954 Ft-ot fordított. Nem nagy összeg, de ehhez még a község lakosságának a társadalmi hozzájárulása is 1882 Ft-ot tett ki.

A könyvtár köteteinek száma is gyarapításra szorult Ág községben. Örvedetes jelenséggé kell megemlíteni, hogy ebben a kis községben jelentősen szaporodott az olvasók száma. Ezért a községfejlesztési alapról a tanács 1000 Ft-ot biztosított a könyvtár állományának gyarapítására.

Az 1963—1964-es népművelési évadban Gerényes székhellyel beindult a termelőszövetkezeti akadémia. A tsz vezetőségével úgy határoztunk, hogy szakosítva tartjuk meg az előadásokat. Külön előadásokat terveztünk a növénytermesztésben dolgozóknak, külön az állattenyésztőknek, a traktorosoknak és az irodai dolgozóknak. Ismét gondot jelentett a dolgozók beszállítása a körzeti székhelyre. A tsz vezetősége ezt is megoldotta úgy, hogy saját járművén szállította be a dolgozókat az előadásokra. Az előadások propagálását a tsz brigádvezetői végezték. Az előadásokat minden alkalommal a tsz növénytermesztési és állattenyésztési szakemberei, valamint párttitkára végezték díjazás nélkül. A megtartott előadások száma 16. Az előadásokon részt vett dolgozók száma 366 fő volt.

Gerényesen fotoszakkör működik 12 taggal, a közös tanács titkárának vezetésével. A tsz anyagiakkal támogatta e szakkörünket is. A szakkörnek 1963. végén vásárolt egy örökvakut, hogy bárhol és bármilyen megvilágítás mellett tudjon a szakkör jó fényképeket készíteni.

A tékesi művelődési otthon függőnye a követelményeknek már nem felelt meg, ezért a tsz vezetősége ismét segítségére sietett a művelődési otthon igazgatójának, és megvásárolta a színpadi függönyt 3000 Ft értékben.

Anyagi támogatásként könyvelhetjük el azt is, hogy a Gerényesen működő díszítőművészeti szakkör április 19-én megrendezett kiállításához a tsz biztosította a kiállításához szükséges állványok deszkaanyagát.

Nem sokról számolhatunk még be, de kezdeti lépésként azt hiszem elég szép anyagi támogatás ez a tanács, valamint a tsz részéről. Fontosnak tartom, hogy a művelődési otthon igazgatók a tanáccsal és a tsz-el együttműködjenek, mert közös erővel és együttműködéssel a további célok és tervek is megvalósulnak.

Néhány szóban még az 1964/65-ös népművelési évad anyagi együttműködési terveiről.

A tsz segítségével és a központi művelődési otthon irányításával létrehozunk közös tánc- és színjátszó csoportot, melynek tagságát a körzet ifjúsága alkotja, és a próbákra való szállításáról a tsz gondoskodik.

A jövő évben folytatódó tsz-akadémia előadóit is a tsz biztosítja. Az akadémia befejezésekor a tsz szervez és bonyolítja le a közös tanulmányi kirándulást egy másik jól működő tsz-be.

Az 1964/65-ös évadban a kisvaszari műv. otthont is anyagi támogatásban részesíti a tsz a művelődési otthon igazgatója által meghatározott legszükségesebb eszközök beszerzésével.

A tanács biztosít a községfejlesztési alapról Ág község könyvtárának gyarapítására újabb összegeket. A terv nem sok, de valószínűnek tartom, hogy az 1964/65-ös népművelési évadban felvetődik még több olyan természetű probléma, mely az anyagi együttműködés eredményeként oldódik meg.

SZAKREFERENSEK A KULTURÁLIS SZEMLÉRŐL

BUCKY MIHÁLY:

Versmondás és színjátszás

Az 1964. évi Kulturális Szemle tapasztalatait összefoglalva előljáróban le kell szegezni: az előző évekhez viszonyítva *lényeges fejlődés* tapasztalható. Ha valamennyire is rendszerezett képet akarunk kapni, úgy három csoportra bontva kell értékelni a látottakat és tapasztaltakat.

1. A *versmondók* népes tábora szaporodott és színvonalban is javult. A járási szemléken összesen 27 *versmondó lépett fel és ebből 14 ért el fokozatot*, ami 51,9%-nak felel meg. Az 1963. évi szemlén a *versmondók 43%-a ért el fokozatot*. Amíg az 1963. évi Kulturális Szemlén a *versmondók legnagyobb része a klasszikusok „nagy” verseit választotta*, addig az idei szemlén a 27 *versmondó közül 16, tehát 68,7% nyúlt a mai költők műveihez*. Felkészülésük is gondosabb volt. Örvendetes jelenség, hogy a *beszédkészség*, ha nem is nagy mértékben, de jelentékenyen javult. Mindössze két *versmondó volt, aki nem ütötte meg a szemléken elvárt színvonalat*. Sajnálatos, hogy a költemények *értelmi és érzelmi elemzésére* nem mindenütt fordítanak kellő gondot. Szépen beszélő és jó előadókészséggel rendelkező *versmondók* estek el a fokozattól és minősítéstől, mert nem elemezték a verset. Különösen érezhető volt ez a *siklósi járásban*, ahol 8 *versmondó közül, csak 2 ért el fokozatot*, éppen a fenti okok miatt. A szép beszéd megtanulása mellett, a felkészülés során több gondot kell a jövőben a versek elemzésére fordítani.

2. Az *irodalmi csoportok* általában nagyobb községekből jutottak el a járási szemlékre. Tagjaik közt sok a diák. Őt irodalmi kör mutatta be műsorát. *Ezek fokozatot is értek el mind*. Nem véletlen. A körökben általában jó *beszédkészséggel rendelkező fiatalok tevékenykednek, akik rendszeres foglalkozásokon készülnek fel*.

Sajnálatos és indokolatlan, hogy általában *komor hangulatú, a múlt keserveit és szörnyűségeit megidéző műsorösszeállításokat láttunk tőlük*. Miért? ... Éppen tőlük, fiataloktól, kiknek vagy semmi, vagy nagyon kevés élményük van abból az időből! Miért nem nyúlnak egyre *épülő, szépülő életünk derűs, hangulatos témáihoz?* Nem azt akarom mondani, hogy az előbbire nincs szükség, és el kell vetni. A múltra emlékezni — tanulságot és figyelmeztetést jelent. Ennek is megvannak a maga alkalomszerű lehetőségei. Jó és hasznos volna, ha a jövőben gondolnának erre. Ezért dicséretes a *szigetvári irodalmi kör jól szerkesztett, vidám, hangulatos összeállítása, amely a fiatalok élményanyagára épült*. Kedves volt és sikere volt.

3. *Színjátszócsoporthajaink* ismét nagy számmal szerepeltek a kulturális Szem-

lén. 21 csoport jutott el a járási szemlére. *Fokozatot 9 csoport ért el.* A körzeti szemléken történt minősítések az idén gondosabban történtek, mert csak két olyan csoport került be járási szemlére, mely nem közelítette meg a várt színvonalat. Természetes, hogy évről évre magasabb mércével mérünk. A *darabválasztás* kérdésében jelentős fejlődés mutatkozik. A körzeti szemléken már nem szerepeltek régi népszínművek és elavult darabok. Jól választott darabot mutatott be 13 csoport, 7 csoport kevésbé gondosan válogatott, míg csak egy csoport műsorválasztása kárhoyzatható, akik Nóti Károly vigjátékkal vettek részt a szemlén. Tizenegy csoport mai életünkkel foglalkozó darabot játszott, míg 10 csoport felszabadulás előtti témával, foglalkozó, vagy klasszikusnak számító darabot mutatott be. Ezek közt azonban olyan darabok szerepeltek, mint Csehov: Jubileum, vagy Brecht: Carrar asszony puskái. Meg kell említeni a *komlói Zrínyi Művelődési Ház* Irwing Shaw: Temessétek el a holtakat, és a *szentlőrinci csoport*, Merimé: Menny és pokol c. darabjának bemutatását. Mindkét darab

Mérimée: Menny és pokol

mondanivalójával hathatós eszköz a tudatformálásban. Ezek a csoportok jól is oldották meg a vállalt feladatot.

A színjátszócsoporthoz képest a *szép beszédben* egyelőre még szélesebb a határ, mint az irodalmi köröknél. Egyes csoportok fejlett beszédtechnikával rendelkeznek, míg más csoportoknál még sok a kívánnivaló. Megállapítható. — és ezt a csoportok vezetőinek meg kell szívlelni, — ott fejlett a beszédtechnika, ahol a csoporttal próbákon kívül is rendszeresen foglalkoznak és a színjátszók versmondással is kísérleteznek.

A színvonal emelkedése dacára megállapítható, hogy *nem fordítanak kellő gondot a darabelemzésre*, a helyes tartalmi és eszmei értelmezésre. Úgy érzem, hogy maga a rendező sem készül fel alaposan. Különösen a körzeti szemléken jelentkezett ez.

Legkevesebb fejlődés mutatkozik a *színpadi mozgás* területén. A csoportok vezetői nem fordítanak kellő gondot a szép, céltudatos és megtervezett mozgásra. Nem érzik ennek nagy jelentőségét. Nem látják, hogy indokolatlan, céltalan és ötletszerű mozgások a különben jól rendezett jelenetet is tönkreteszik.

Vitathatatlanul *azok a csoportok fejlődtek legerőteljesebben, melyeknek vezetői résztvesznek az egy éves színjátszórendezői tanfolyamon*. A Megyei Tanács Népművelési Csoportjának és a Népművelési Tanácsadónak fáradozása tehát nem hiábavaló és az ideai kulturális szemléken eredményekben is lemérhető volt.

A járási szemlék szervezése gondos és előrelátó munkát igényel. Legjobban megszervezett és leggyöngyölenekebb volt a *szigetvári, a pécsi és a pécsváradi járás* szemléje. A *siklósi járásnak* azt javasoljuk, hogy gondosabb válogatással és mérlegeléssel, a feladatok előzetes meghatározásával készüljenek a jövő év szemléjére.

Befejezésül szeretném összegezni a tapasztalatok alapján azokat a feladatokat, melyek az irodalmi körök és színjátszócsoporthoz, valamint azok vezetői előtt állnak.

Felkészülésüket már most meg kell kezdeni *felszabadulásunk 20. évfordulójának méltó megünneplésére*. Csak gondos és tervszerű munkával lehet jobbat és szebbet produkálni. Az irodalmi körök keressenek mai életünkből hangulatos és jövőbemutató témát. Van! Foglalkozzanak műsoraikban mai életünk kérdéseivel. Ne féljenek vidám témához nyúlni! Nem idegen az, az irodalmi műsorokban sem. Színjátszócsoporthoz tartásuk szem előtt, hogy *a színjátszás egyetlen ágát sem szabad elhanyagolni*, mert az múlhatatlanul az egész rovására megy. Gondos válogatással, rendszeres és következetes csoportmunkával elérhetik, hogy a jövő évi Kulturális Szemle után, újabb és jelentősebb fejlődésről és színvonal javulásról számolhatunk be. Ne feledjék és ne tévesszék szem elől feladatukat! A csoportok vezetői pedig ne feledkezzenek meg az *önképzésről*, mert nélkülük nincs előrelépés!

HEGYI JÓZSEF:

Ének és zene

Április 12-től május 24-ig tartották meg Baranya megye, járásai a Kulturális Seregszemle bemutatóit. A Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó, valamint a KISZ Baranya megyei Bizottsága központi irányítása folytán, a jó szervezés következtében *minden vasárnapra jutott egy-egy járás székhelyének*, vagy nagyobb községének a szemle művészi szépségeiből. Az elmúlt évek szemléihez viszonyítva, az idén nem volt időpont ütközés, így azonos zsűri hallgathatta meg az együtteseket mindenütt. Az összehasonlítás mellett lehetőség nyílt az azonos mértékkel való értékelésre, a reális elbírálásra. A szemlék sikeréhez nagyban hozzájárult az a tény, hogy a szemlék megrendezése a társadalmi szervek összefogásából adódott.

Zenei vonatkozásban fokozta az eredményeket, hogy az idei szemle egyben az együttesek országos minősítésének megyei szintű aktusa volt. Különösen az *énekkarok* törekedtek képességeiknek és körülményeiknek megfelelő legmagasabb szintű művészi teljesítményekre. A szép eredmény nem is maradt el. *Arany fokozatot 5, ezüst fokozatot 4, bronz fokozatot 1 énekkar ért el.* Ezek a számok minőségi és mennyiségi fejlődést jelentenek az elmúlt évekhez viszonyítva.

Melyek e minőségi fejlődés eredői?

1. A helyes műsorválasztás.

A kórusok teljesítőképességüknek megfelelő műveket vettek műsorukra. A kórusok többségénél tapasztalhattuk a karnagyok igényességét is; törekedtek nehezebb, nagyobb szabású művek betanítására, amelyek a tagság részéről fokozottabb művészi munkát igényeltek ugyan, de a teljesítőképességet nem haladták meg.

2. A jó műsorpolitika

Énekkaraink műsorán egyaránt megtalálhattuk régi mesterek műveit, haladó hagyományainkból vett alkotásokat, klasszikus műveket, valamint szocialista életünkről szóló, korunk mestereinek legújabb alkotásait. A műsorpolitika egyoldalúsága szinte teljesen eltűnt kórusaink és karvezetőink munkájából.

3. A belső zenei nevelés.

Az országos minősítés egyik fontos szempontja az, hogy mennyiben törekszik az együttes tagságának zenei nevelésére, művészi ízlésének fejlesztésére.

Ez a tény lendületet adott a kórusnevelésnek. Kórusaink többségében tartanak zenei előadásokat, bemutatásokat, zenehallgatást, klubnapot. Ezen a kórus tagságán kívül vendégek is megjelennek. Eddig a karnagyok sajnálták az erre fordított időt, úgy érezték, hogy ez a művek mennyiségi tanulásának rovására megy. Ma már legtöbb karnagyunk meggyőződött arról, hogy a zenei ízlés nevelése bőségesen gyümölcsözik a művek stílusos megszólaltatásában, a kórus tagságának és közönségének nyújtott zenei élményekben.

4. A közönséggel való kapcsolat.

Az előbbieken említett minőségi fejlődéssel szorosan összefüggő tény a mennyiségi változás. Jó műsor, szép előadás, nagyobb közönséget vonz. Ezt tapasztalhattuk az ideai szemléken. A művelődési házak minden különösebb közönségszervezés nélkül is megteltek hallgatósággal. Örömmel állapíthattuk meg, hogy társadalmunk zenei ízlése is együtt halad együtteseink művészi igényességével. A tapsok mértékéből hallható volt, hogy a hallgatóság biztos ízléssel különbséget tud tenni jó és jobb produkció, szép és még szebb zene között.

5. Továbbképzés, tanácsadás.

A fejlődés egyik mozgató rugója a szervezett karnagy élet, a rendszeres karnagy továbbképzés, a szakreferensi tanácsadás. A Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó mellett működő Zenei Szakbizottság és a Karnagyklub változatos programmal gondoskodik a karnagyok szakmai irányításáról, tanfolyamokon való továbbképzéséről, helyes ideológiai-esztétikai szemléletük kialakításáról. Az őszinte, baráti kritika légkörének kialakulása folytán az énekkarok ma már nem idegenkednek a szakreferensi látogatástól, hanem igénylik a helyszíni tanácsadást.

Mi a további teendő?

A művészi szint emelkedését biztosító, eddig felsorolt momentumok erősítése ott, ahol ezek már megvannak, *megvalósítása* ott, ahol még nem alakultak ki kellőképpen. Emellett fontos lemaradásunkat kell pótolnunk. Ez a szöveg és a zene egyensúlyban tartásában jelentkezik. Irányt kell vennünk a karnagyok egyéni hangképzésével, a kórushangképzéssel arra, hogy a kóruséneklés valóban „a zene művészi eszközeivel felfokozott beszéd” legyen, anyanyelvünk sajátosságai érvényesüljenek a zenével való megszólaltatásban is. Ezzel fokozottabban biztosíthatjuk a kóruszene megértését, élvezését, hatását. Az ideai nyári karvezetői tanfolyamnak ez az egyik súlyponti témaköre, tanulmányi anyaga. Erre kell törekedniük karnagyainknak önképzésük, valamint mindennapi karnagygyakorlatuk során is.

Megyénk zenei életében új szint jelentett a június 14-én Siklóson megrendezett *fúvószenekari „várfesztivál”*. Öntevékeny ifjúsági és társadalmi fúvószenekaraink találkozhattak hazánk legjobb honvéd fúvószenekaraival. A résztvevő együttesek kölcsönösen meríthettek egymás zenéléséből, műsoraiból. S milyen lelkes közönsége volt ennek a napnak, amely nemcsak zenei, hanem képzőművészeti, történelmi, társadalmi kultúrálódást is biztosított az ott résztvevőknek!

A Kulturális Szemle művészeti ágai között az idén szerepelt a *tánczenekar* is. Igen helyeselhető a KISZ elgondolása, hogy ezt a művészeti ágat is magas

szintre kell emelni. Ifjúságunk legkedveltebb szórakozásai közé tartozik a társas tánc. Fontos számunkra, hogy ifjúságunk kultúraltan, ízlésesen szórakozzon, s ez csakis ízléses, jó tánczenére lehetséges. A Kulturális Szemle szép fejlődésre buzdította a tánczenekarokat, a szemlén megjelent zenekarok ízléses, szép tánczenével szerepeltek.

Népi együtteseinkről elmondhatjuk, hogy létük hozzátartozik a falu életéhez. Tevékenységük, produkcióik hiányossága az, hogy művészi ténykedésük ösztönös, nem áll minden esetben megfelelő szakember az élükön, aki a spontán éneklés, zenélés módján túl mind a műsorválasztásban, mind pedig a művészi előadás szempontjából nevelné, tanítaná az együttest.

Az ének- és hangszeres szólisták sikere egyéni adottságokon múlott. Szereplésük nagyon „ki mit tud” jellegű volt. Kevés esetben állapíthatta meg a zsüri a fellépésre készüléskor, a műsor megválasztásában szakember irányítását. A tehetségek felkutatása mellett művelődési házainknak gondoskodniuk kell arról is, hogy a fiatal szólisták rendszeres képzésben, zenei tanácsadásban részesüljenek.

Mindent összegezve, örömmel kell megállapítanunk, hogy a kulturális szemle ötödik esztendejét eredményesen zártuk le. *Az ének- zene együttesek és szólisták között 14 arany, 20 ezüst, 13 bronz fokozat* született meg. Ebben a mennyiségben is szép eredményben a zeneművészetet kultiválók sokaságának lelkesedésén túl benne van a szakmai vezetők ügybuzgalma, hivatásszeretete, évről évre növekvő művészi felkészültsége. Ez az eredmény lelkesítse a seregszemlén résztvevőket további sikerekre!

SIMON ANTAL:

Népi-táncsoportok

Az immár hagyományossá vált Kulturális Szemlén ebben az évben is örömmel üdvözölhetjük a népi-táncsoportokat. Az ideai szemle, a már tavaly is működő csoportok esetében, a tavalyi bronz-ezüst színvonalról felugrott az ezüst — aranyra; az idén jelentkező csoportok pedig a bronz — ezüst színvonalon kezdték munkájukat. A csoportok ebben az évben is részt vettek a helyi, a körzeti szemléken, és a legjobbak jutottak el a járási döntőkre. A Kulturális Szemlén *azok a csoportok szerepeltek a legjobban, melyeknek vezetője valamiféle oktatáson vagy tanfolyamon részt vett.* A tanfolyamok, továbbképzések hatása lemérhető volt a csoportok műsorpolitikáján, a helyes témaválasztáson.

Nagy fontossága van az elkövetkezendő időben *az oktatók még magasabb szintű továbbképzésének,* hogy a pedagógiai és elméleti képzettség mellett egyre nagyobb technikai fejlődést is biztosítsunk számukra. Ha sok képzett oktatónk lesz, és megértik, hogy keveset, de minőségit kell nyújtani, akkor a néptánc a jövőben magasabb művészi fokra juthat.

Leszögezhetjük: a csoportok általában *pontosan, kultúrálisan, természetesen és hangulatosan* táncoltak. A legnagyobb előrehaladás kétségtelenül az *úttörő csoportoknál* volt, de ha azt vesszük tekintetbe, hogy a népi tánc a fiatalság művészete, akkor ez biztató jelenség; az úttörőkből jóképzettségű ifjúsági csoportok lesznek.

Egyes oktatóknál *súlyos hibául* kell felrónunk, hogy *a kész koreográfiákat megmásítják, meghamisítják,* saját anyagukkal bővítik, így ezeket a táncokat elrontják. Több csoportnál még érződik a *kevés színpadi szereplés,* ezért nem tudnak a színpadon megfelelően, az öltözködésük is rendetlen. A *zenei kíséret* sem megoldott még. Nem minden csoport tudott biztosítani magának népi zenekart. Sok csoport zongorával kísértette táncait, de a kíséret egysíkú, színtelen, ahngullattalan volt és sok esetben még a táncokhoz sem alkalmazkodott. Több csoport harmonikával kísértette a magyar népi táncot. Ezt meg kell szüntetnünk a jövőben. Ezért kívánjuk oktatóinkat furulyára megtanítani.

Ott láttuk a Kulturális Szemlén a megye legerősebb csoportjait, a *mohácsiakat, a dunafalvaiakat, a szebényieket, a pécsváradiaikat, a mecseknádasdiakat,* hogy csak néhányat említsek. Ezek a csoportok *hangulatos, életteli előadásmódjukkal tűntek ki.* A táncosok mindannyian éltek, őszintén játszották, táncolták, énekelték kedves táncaikat. Megtalálták az „életkornak megfelelő” *műsoranyagot* is. Ízléses, jól megválasztott *kosztümökben,* dicséretes *fegyelmességgel,* a térformák pontos betartásával és ugyanakkor lendülettel táncoltak. Látszott raj-

A mohácsi kulturális szemlén

Dunafalvai táncosok

tuk a rendes, fegyelmezett, tudatos oktatói munka. Sikerült a koreográfiák minden hangulati változását a táncosokkal oly mértékben megértetni, hogy azok őszinte átéléssel, stílusosan tudták előadni. Röviden ennyit a legjobbokról, akik táncaikkal magasra emelték a színvonalat.

Emellett azonban szomorúan kellett tapasztalni, hogy a járási, illetve a megyei szemlére jutottak olyan számok is, melyek *szokványos és stilizált elemekből álltak*, amelyeken a táncmozgalom már évekkel ezelőtt túljutott. Néhány csoportnál *műsorválasztási és előadásbeli fogyatékoságokat* találtunk. A fő az, hogy a bírálókat után ne veszítsék el munkakedvüket, hanem még nagyobb lendülettel és akarással folytassák munkájukat, melynek eredményét majd jövőre érezhetik. Több csoport stílusosan ugyan, de *hosszadalmasan* mutatta be hagyományos táncait. Összegezve az idei táncos szemle tapasztalatait, ismételten meg kell állapítani, hogy az eddigieknél jobban szervezett volt, és a csoportok munkája is elég magas színvonalat ért el.

Büszkék vagyunk a csoportok és az oktatók szerény, de nagyjelentőségű sikereire. Tudjuk, hogy a népi táncművészet kifejlődését a hagyományok és a világ táncművészeti eredményeinek felhasználásával érhetjük el. A színpadi népi-táncművészet a falutól jutott el a világhírig. Elmondhatjuk, hogy a népi táncművészet ma már nem paraszttromantika, hanem nemzeti kultúránk része.

Az 1963/64. évi Kulturális Szemlén résztvett műkedvelő csoportok színvonalversenyének eredménye

Színjátszócsoporthok és irodalmi színpadok

Arany fokozat:

Szentlőrinci színjátszócsoporth.
Bólyi MEDOSZ Műv. Ház színjátszócsoporthja.
Mohácsi Művelődési Ház irodalmi színpada.
Siklósi irodalmi színpad.
Szigetvári irodalmi színpad.
Komlói Műv. Ház színjátszócsoporthja.
Komlói gimnázium irodalmi színpada.

Ezüst fokozat:

Dunaszekcsői színjátszócsoporth.
Mágocsi színjátszócsoporth.
Villányi Műv. Ház színjátszócsoporthja.

Bronz fokozat:

Kémesi színjátszócsoporth.
Nagypeterdi színjátszócsoporth.
Rózsafai színjátszócsoporth.
Nagydobszai színjátszócsoporth.
Görösgali színjátszócsoporth.

Énekkarok

Arany fokozat:

Bólyi MEDOSZ énekkar.
Komlói munkáskórus.
Mágocsi FMSZ Kodály kórusa.
Pécsváradi FMSZ „Zengő” Együttes leánykara.
Siklósi Műv. Ház vegyeskara.

Ezüst fokozat:

Abaligeti Tsz énekkar.
Mohácsi gimnázium kórusa.
Szentlőrinci Mezőgazd. Technikum énekkara.
Véméndi énekkar.

Bronz fokozat:

Sellyei Műv. Ház és Gimnázium énekkara.

Népi együttesek

Ezüst fokozat:

Mohácsi cigány együttes.
Gilvánfai cigány együttes.
Erzsébeti cigány együttes.

Bronz fokozat:

Husztóti együttes.
Mecseknádasdi német együttes.
Oldi cigány együttes.

Zenekarok

Arany fokozat:

Mohács város kis-szimfónikus zenekar.
Szigetvári Műv. Ház tánczenekara.
Siklói Műv. Ház tánczenekara.

Ezüst fokozat:

Mohácsi Műv. Ház fúvószenekara.
Véméndi tánczenekar.

Néptáncsoportok

Arany fokozat:

Mohácsi Műv. Ház táncsoportja.
Villányi Műv. Ház táncsoportja.
Dunafalvai táncsoport.
Pécsváradi „Zengő” Együttes táncsoportja.
Szebényi népi együttes

Ezüst fokozat:

Szentlőrinci Mezőgazd. Techn. táncsoportja.
Mohácsi cigány táncsoport.
Sellyei Műv. Ház táncsoportja.
Siklói Műv. Ház táncsoportja.
Bikali táncsoport.
Gilvánfai táncsoport.
Szigetvári Műv. Ház táncsoportja.
Lánycsóki táncsoport.
Szőkédi táncsoport.
Kővágószőlősi táncsoport.
Mecseknádasdi Műv. Ház táncsoportja.

Bronz fokozat:

Mohácsi Mezőgazdasági Technikum táncsoportja.
Abaligeti táncsoport.
Babarci táncsoport.
Egerágyi táncsoport.

Bábcsoportok

Arany fokozat:

Komlói Műv. Ház bábcsoportja.
Siklói Műv. Ház bábcsoportja.
Hidasi Műv. Ház bábcsoportja.

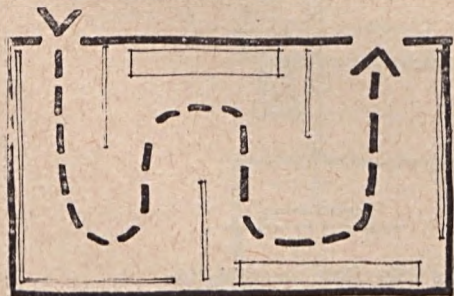
DR. BÁNDI GÁBOR:

A kiskiállítások rendezéséről*

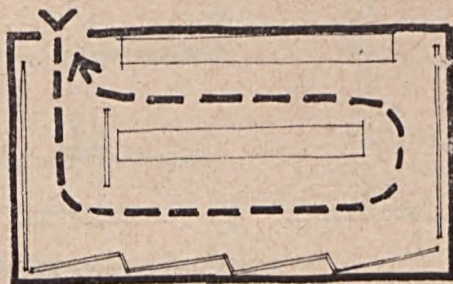
Egy-egy kisebb témakörön belül mozgó kiskiállítások rendezése gyakori eset, mindig visszatérő program vidéki művelődési intézményeink, szakköreink, iskoláink életében. Ezen kiállítások készítési, rendezési, előkészítési ideje általában rövid, a felhasznált anyagok egyszerűek, könnyen beszerezhetők, összerakhatók, szétszedhetők, nem igényelnek különösebb szakképzettséget. Ennek ellenére vannak olyan *elvi és gyakorlati szempontok*, amelyeket a legegyszerűbb kiállítás esetén, — pl. egy falfelületen rendezett kiállításnál, — sem szabad figyelmen kívül hagyni.

Mindjárt elsőnek jelentkezik a *helykiválasztás* kérdése, mely nem kis problémát jelent olyan községeinkben, ahol kulturális célokra csupán 1—2 helyiség áll rendelkezésre, vagy még annyi sem, ahol kiállítást lehetne rendezni. Egy-egy kiállításnak gyakran osztoznia kell egy helyiségen belül ms kulturális rendezvényekkel, sőt általában alkalmazkodnia kell a helyiség eredeti rendeltetéséhez. Tekintsünk át tehát néhány *fontos rendezési szempontot*, melyek figyelembevétele nagyban emelheti gazdag anyagú kiskiállításaink színvonalát!

A *kiállítás tere* legalább olyan méretű és elrendezésű legyen, hogy áttekinthetősége maximális látogatottság esetén is megmaradjon. Az alaprajzi elrendezéstől függően a lehető legjobban kell megoldani a közönség vezetését. Ahol a helyiség két távolabbi pontján áll rendelkezésünkre ki- és bejárat, célszerű úgy rendeznünk a teret, hogy a visszaráamlást, torlódást megakadályozzuk. Egy bejárattal rendelkező helyiségnél a kötött közönségvezetéssel oldható meg a jó forgalom. (1—2. kép). Több helyiség esetén is fontos a jó közönségvezetés, mely erősen kihat a kiállítás áttekinthetőségére is. (3—4. kép).

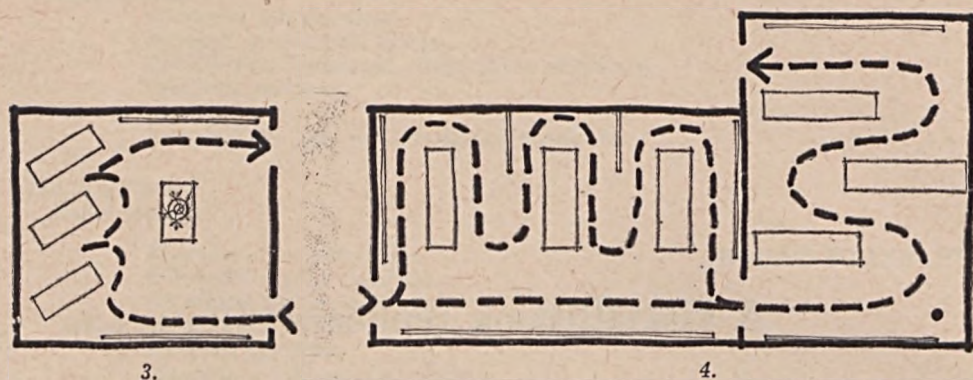
1.

2.

1. kép. Közönségvezetés két ajtó esetén
2. kép. Közönségvezetés egy ajtó esetén

* Részlet a pedagógiai-népművelési pályázaton díjat nyert munkából.

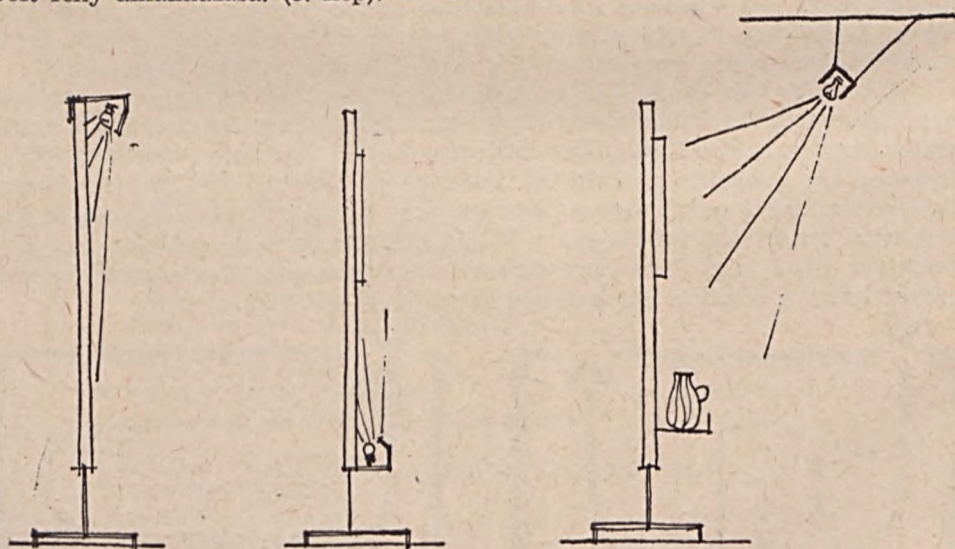

3.

4.

3. kép. Közönségvezetés kisebb terem esetén
4. kép. Közönségvezetés két helység kapcsolása esetén

A kiállítás megvilágítása. — Általában minden helyiség rendelkezik természetes megvilágítással, ablakokkal, másrészt mesterséges megvilágítással, izzókkal, illetve fénycsövekkel. Ez a kiállításnál önmagában nem elegendő. Egyrészt a fényforrásoktól távolos részek kevésbé megvilágítottasága miatt, másrészt a helyi megvilágítás a kiállított tárgyaknál, tablóknál figyelemkeltő hatású, tehát nélkülözhetetlen. Kerülni kell a túlméretezettséget, mert a vakító fény, az esetleges üveg és fémfelületeknek nagy fényvisszaverése, legalább olyan kellemetlen hatású, mint a homály. A jó árnyékhatás elérése céljából kedvező a súrolt fény alkalmazása. (5. kép).

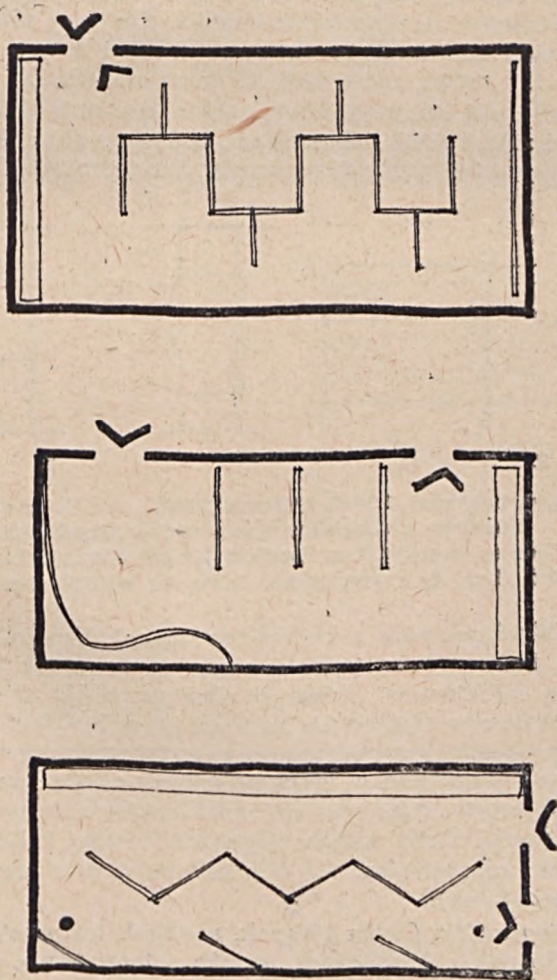
5. kép. Felső helyi, alsó helyi és irányított megvilágítás

Tablók, tárlók, tárgyak elhelyezése. — Ezt elsősorban a kiállítás témája, a rendelkezésre álló anyag mennyisége és milyensége határozza meg. Sok írásos és fényképes, kevés tárggyal rendelkező anyagnál a tablók és paravánok vannak túlsúlyban. (pl.: Iskolánk története, a tsz története, 1945—1965. Képek a

felszabadult falu életéből, stb.) Ezek elhelyezése a rendelkezésre álló falfelületen, vagy magába a helyiség terébe beállított ideiglenes falakon történik.

Amennyiben a tárgyak vannak túlsúlyban és a szöveg csak magyarázó, kiegészítő jellegű, úgy a tárgybemutató tárlók alkalmazása a legmegfelelőbb. Kellemetlen hatású a túlzottan zárt, szekrény jellegű vitrin. A tárgyaknak jól látható, jól megvilágított és környezeti zavaró hatásoktól mentes helyet kell biztosítani. Ez elérhető a háttér jó megválasztásával, a tárgyakat kihangsúlyozó, kellemes színű de nem rikító anyagok alkalmazásával (durva szövésű textil, fa, karton, stb.) Ez vonatkozik a függőleges és vízszintes felületekre egyaránt. Egy tárlóba csak kevés anyagot szabad elhelyezni, a zsúfoltság unalmassá válik és áttekinthetetlenné teszi a kiállítási felületet. A kiállítás legérdekesebb tárgyát vagy tárgyait a kihangsúlyozás céljából egyedül kell elhelyezni, megfelelő teret, jó látási viszonyokat teremtve számukra.

A korábban bemutatott paraván és tábla elhelyezési módok jól alkalmaz-

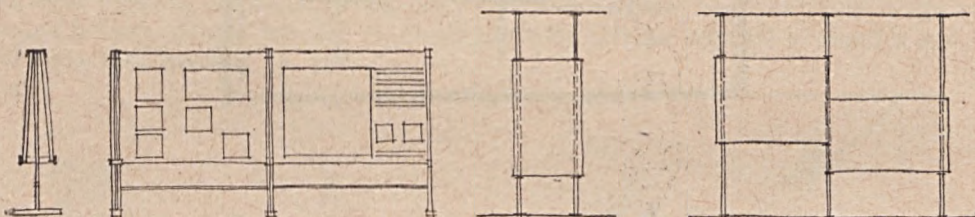
6. kép. Paravánok és táblák elhelyezése

hatók úgy is, hogy az adott teret csupán asztalokkal képezzük ki kiállítási formára. Egyre gyakoribb igény pl. kézimunka szakköreink munkáit bemutatni, mely esetben ez a különösebb berendezési tárgyakat nem igénylő kiállítási mód előnyösen felhasználható. (Falak ízléses textil borítása néhány sor kísérő szöveggel és a munkafolyamatok fényképeivel, az ügyesen elhelyezett asztalokon viszont jó színösszeállításban a kisebb kézimunkák kaphatnak elhelyezést.)

Felhasználható anyagok, szerkezetek. — Itt főleg azokra az anyagokra gondolunk, amelyeket könnyen be lehet szerezni, nem költségesek, többször is felhasználhatók. A táblók és tárlók igen jó anyagai lehetnek a következők: *farostlemez* 38—40 Ft/m²; *gyékény* 24 Ft/folyóméter; *szalmaszövet* 60 Ft/m²; *lécrács* 1 m³ 3000 Ft; *kenderpozdorja lemez* 40 Ft/m²; *gipszrabc* 100 Ft/m²; Ez utóbbinak előnye az, hogy íves felületek is kialakíthatók belőle).

Műanyagok alkalmazása is igen jó és kellemes, beszerezhető és nem költségesek. (Dekorlemez, pegulán, hungarocell stb.) A fenti anyagok színüknél, textúrájuknál, jó szerelhetőségüknél fogva igen alkalmasak táblók készítésére. Tárló hát- és alaplapok is készíthetők belőlük. Fontos a táblók és tárlók egyszerű szerelhetősége és mérete is, pl. a szállításukra is kell gondolnunk. Optimális méret az 1x2 méter, mely még könnyen szállítható.

A térbe beállítható bemutató falak, táblók, egyszerű állványszerkezetre kerülhetnek. Ez készülhet fából, idomacélból, acél vagy alumínium csőből, csupán az a lényeges, hogy kicsi elemekből gyorsan összeszerelhető legyen. (7—8. kép).

7.

8.

7. kép. Faállványra helyezett 1,50x2 méteres táblák. Az állványok függőleges tartórészéhez a vízszintes részek utólag szerelhetők

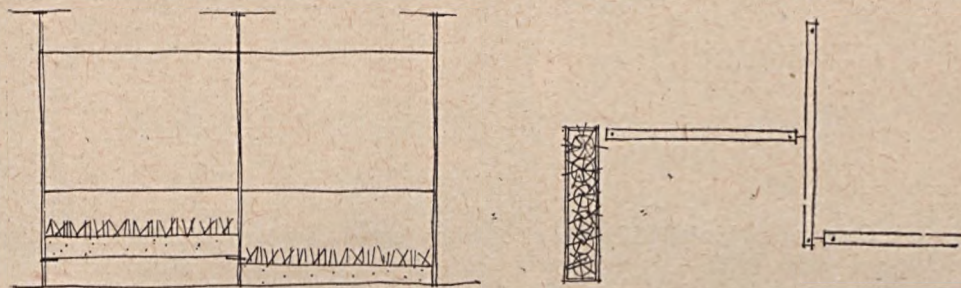
8. kép. Padlóhoz és mennyezethez rögzített fémcső állvány. Táblák felszerelése csúsztatható és csavarozható bilincsek segítségével történik

Színek. — Mindenek előtt a kiállító tér falának lehetőség szerint nem szabad mintásnak, tarkára hengereltnek lennie. Ez nemcsak hogy ízléstelen, de erősen zavarja a kiállítást is. Ízléses és olcsó megoldás az egyszerű meszelés, mely nyugodt, kellemes alaptónust, háttérrel ad a kiállítási berendezésnek. A táblók és tárlók színére legalkalmasabb a természetes nyers szín, mely soha nem üti a kiállított tárgyakat. A tárlókon belül és a táblókon a színek alkalmazásával vigyáznunk kell. Több erős szín alkalmazása nem helyes, színes anyagnál a háttér ne legyen riktó, sötét tárgyknál viszont kellemes a meleg pasztell színek háttéri alkalmazása. Az éles színpárok alkalmazása is helyénvaló esetenként. (fekete-fehér).

Kiállítási kiegészítők. Olyan tárgyak, anyagok tartoznak ide, melyek nem szorosan kapcsolódnak a kiállításhoz, csupán a teret teszik változatossá, kellemessé. A zöld növényzet pl. igen fontos kiegészítője lehet kiállításainknak. Túlzott alkalmazása viszont nem helyes. A növényzet nemcsak önállóan, hanem

a berendezéssel, paravánokkal kombináltan is használható. (9—10. kép). Néhány modern ülőbútor elhelyezése ugyancsak kellemesen befolyásolja a térhatást és azon felül még kényelmi szempontból sem mellőzhető.

Ezek az alapvető és könnyen megvalósítható, figyelembevehető szempontok, érthetőbbé, izlèsesebbé, kultúraltabbá teszik kiállításainkat, sőt látogató közönségünk ízlését is fejlesztik, ami még napjainkban sem megvetendő szempont városban és falun egyaránt.

9.

10.

9. kép. Állványokhoz kapcsolható növényzet elhelyezése

10. kép. Alaprajz: független növényzet elhelyezése

BALI ISTVÁN:

Évadvégi szakköri kiállítás Szigetváron

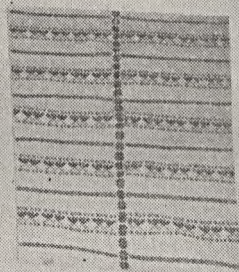
A Szigetvári Járási Művelődési Házban egy hétig tartó kiállításon mutatták be a járás felnőtt- és gyermekszakköreinek, valamint az általános iskolák politechnikai műhelyeinek az 1963—64-es népművelési és tanítási évben elkészített munkáit.

A kiállításon többek között szerepelt 13 kézimunkaszakkör, a nagypéterdi általános iskola ezermester szakköre, a szigetvári ifjúsági fafaragó és képzőművészeti szakkör, valamint ugyancsak a szigetvári felnőtt műszaki szakkör.

Részlet a kiállításról

Részletek a járási kiállításokról

Érdekessége volt a kiállításnak, hogy az előző évektől eltérően, most bútorkiállítással kötöttük egybe. Egyrészt „Szép otthon” címmel rendeztünk be, ahol bemutattuk, hogyan lehet egy-egy modern konyhát és szobát ízlésesen népi kézimunkákkal, modern kézifestésű „batikolt” terítőekkel és a műszaki szakkör által készített egyszerű, de ízléses dísz tárgyakkal díszíteni és otthonosabbá tenni.

A kiállítás ezen részének volt a legnagyobb sikere.

A kiállítást közel háromezren nézték meg, köztük a Szigetváron járt kirándulók is.

A tapasztalatokat leszűrve, tervünk az, hogy a következő években is hasonló jellegű, de még ennél is szervezettebb kiállításokat igyekszünk összeállítani. Jövőre felszabadulásunk 20. évfordulójának jegyében rendezzük meg kiállításainkat.

FELINGER JÓZSEF:

Termelőszövetkezetünk és a könyvek

Négy falu közösségének sorsával, ezernyi problémájával foglalkozva járjuk a szocialista mezőgazdaság útját. Hároméves múlt van mögöttünk, ami a történelmi idők mércéjén kezdő lépéseket jelent csupán.

Igyekszünk összehangolni *Egerág, Kisherend, Szökéd és Áta* közösségének életét, s ez igen komoly feladat. Talán nem is vagyunk olyan sokan, mint amilyen sokfélék. Községünk négy községének 2147 lakosából a 767 termelőszövetkezeti tag igen sok rétegeződésű. Négy nemzetiség, és a régi vagyoni differenciáltság emléke még élő, s esetenként feltör, tehát számolni kell vele.

Neveljük önmagunkat, tanítjuk társainkat, s igyekszünk feledtetni minden olyan tényezőt, mely még elválaszthat embereket egymástól. Apáink, nagyapáink származása, korábbi hovatartozása nálunk nem bűn és nem erény, s

Az egerági könyvtárban

csak egy tényező számít: ki, hogyan állja meg a helyét és hogyan dolgozik a szocialista közösségben.

Hogy lássuk fejlődésünket, s az előttünk álló feladatokat, ismernünk kell a múltat is. Honnét indultunk el? Valahonnét a mélyről, ahol gyermekkorunkban azzal vettük ki kezünkől a könyvet, hogy az nem parasztgyerekeknek való. Sok százezren voltunk így, s ennek rossz emléke örökre elkísér.

Becsülettel dolgozunk, tanulunk, s kitartóan haladunk kitűzött céljaink felé. Ebben a nagy munkában *legjobb, legmegbízhatóbb segítőtársaink a könyvek*. Sokan forgatjuk őket s igyekszünk a tudásnak ezt a forrását mindenki számára elérhetővé tenni. Törődünk könyvtárainkkal, otthonossá, barátságossá tesszük őket s évről-évre gyarapítjuk a könyvvállományt, hogy választékosabb legyen.

Mind a négy községünkben jól működő könyvtárunk van. Ez a jelenlegi helyzet. De itt is — mint minden téren — változás előtt állunk. Ahogy a tagság kulturális és közösségi igénye nő, úgy válik mind sürgetőbbé, hogy *könyvtárvonalon is minél jobban szervezzük meg a tagság ellátását*.

Így jutottunk el — a megoldás módozatait keresve — a *körzeti könyvtár* gondolatáig.

A községeinkben biztosított költségvetési összegek, esetleg KÖFA hozzájárulások apró településeinket nem tudják választékban gazdag szak- és szépirodalommal ellátni. Ezért Egerág központi községünk vezetőivel, s a megyei könyvtár munkatársaival történt előzetes megbeszélés alapján úgy döntöttünk, hogy *félfüggetlenített könyvtárossal könyvári körzetet létesítünk*, ami azt jelenti, hogy a négy község könyvvállományának tervszerű fejlesztésével, s időközönkénti cseréjével jobb válogatási lehetőséget, több és színvonalasabb szak- és szórakoztató könyvet adhatunk olvasóink kezébe.

A termelőszövetkezet — minthogy a személyi és tárgyi feltételek leginkább Egerág községben biztosítottak — *havi 400,— Ft-tal járul hozzá* ebben az évben a körzet igazgatását intéző könyvtáros fizetéséhez.

Reméljük, hogy ez a kezdeményezés beváltja a hozzá fűzött reményeket, s felettes szerveink is segítenek meggyorsítani a körzeti könyvtár kialakítását és megerősítését.

GELENCSÉR JÁNOS:

Gépkocsival a művelődés szolgálatában

A művelődési autókkal igyekszünk azt a célt elérni, hogy *megyénk minél több települését keressük fel*, segítsük az ott folyó népművelési munkát. Olyan rendezvényeket biztosítunk, amit a községek saját erejükből megvalósítani nem tudnának. Két úton haladunk célunk felé: az egyik *saját műsoraink* eljuttatása, a másik a *járások, illetve községek rendezvényeivel* más falvak népművelési munkájának segítése.

Május, bár nehéz hónapnak számít ezen a munkaterületen, mégsem múlt el eredmény nélkül, amit számokban így fejezhetünk ki:

Állománycsere	24 nap kb. 120 községben		
Kölcsönzés	8	„	
Ism. terj. előadás, plusz filmvet.	18	„	1238 résztv.
Játékfilmvetítés	2	„	144 „
Klubest	1	„	67 „
Bábműsor	1	„	60 „
Kiállítási anyag száll.	12	„	
Író-olvasó találkozó	1	„	63 „

Az *állománycsere* szükségessége letéti könyvtárainknál egyenlő a friss könyvvállomány jelentőségével, s ha ehhez megfelelő könyvpropaganda kapcsolódik, a kölcsönzők és kölcsönzött kötetek számát ugrásszerűen emeli.

Az elmúlt hónapban még nyolc helyen volt autóról kölcsönzés. Az olvasók megfelelőbb, rendszeresebb könyvellátása érdekében ezeken a helyeken is megvalósítjuk a letéti rendszert. A kölcsönző állomásokon legtöbb esetben filmvetítéssel egybekötött ismeretterjesztő előadás is volt. Ezeket természetesen ezután is megtartjuk, ső igyekszünk számukra más műsort is összeállítani, mivel a lakosság megszokta már a művelődési autó rendszeres látogatását és várja az általa megvalósított rendezvényeket.

Az *ismeretterjesztő előadásokat* mindig a témához kapcsolódó filmekkel szemléltetjük. Érdemes megemlíteni a két legsikerültebb előadást és az ahhoz kapcsolódó filmet:

Hogyan keletkezett az élet a földön c. előadás. Film: *Az élet keletkezése és fejlődése*.

Az ember származása, az ősember élete c. előadás. Film: *Tudat küszöbén*.

A filmek mellett a helyi könyvtár állományából kis *kiállítási anyagot* állítottunk össze, mely a témához kapcsolódott és az előadás után a helyszínen lehetett a könyveket kölcsönözni.

A művelődési autók lehetővé teszik, hogy a komplexesített előadási formát több községben ismételjük meg. A következő népművelési évben ezen tapasztalatok alapján *komplex módon összeállított sorozatot* biztosítunk azoknak a községeknek, ahol azt igénylik.

Két községben, ahol a Moziüzemi Vállalat nem vetít, *játékfilmet* mutattunk be és a nézők kérésére ezt megismételjük, hisz a film a népművelés egyik leghatékonyabb eszköze, mivel sokoldalú és szemléletes ismeretszerzésre ad lehetőséget.

Egy klub- és egy bábműsor estét is rendeztünk fiatalok, illetve gyermekek számára. Mindkét esetben a szigetvári művelődési háznak segítettünk megvalósítani területi munkájához tartozó feladatként a rendezvényt.

Szentdénesen a klubest a megjelentek számát tekintve sikerültnek mondható, azonban a megoldás nem volt kielégítő. A nem megfelelően összeállított műsorterv miatt nem érhetette el azt a nevelő célt, amit meg kellett volna valósítani, mivel eltért az eredetileg megbeszélt témától.

Más szervek, így a *Jelenkor* szerkesztőségének kérésére író-olvasó találkozó megvalósítását segítettük elő Komlón. A *pécsváradi* és a *mohácsi* járási művelődési ház kérésére pedig *könyv, kézimunka, foto és reprodukciós anyagból összeállított kiállítások* vándoroltatására biztosítottuk a művelődési autót.

A siklósi járásban az *Ünnepi Könyvhét* előkészítésében vettünk részt. A járás által összeállított anyagot kiszállítottuk a hangosbemondóval rendelkező községekbe, és ott a magnetofonról átjátszva hangszórókon keresztül végezheték a *műsoros könyvheti propagandát*.

Rendezvényeinket mindenütt szívesen fogadták és kértek bennünket, hogy rendszeresen látogassuk őket.

A tények azt bizonyítják, hogy autóval, illetve autóról is lehet sokszínű eredményes munkát végezni.

Lehetőségeink jóval nagyobbak, mint a kis művelődési otthonoknak. *Film, magnetofon, kiállítási anyag, előadók, művészeti csoportok* mozgatásával, a munka tervszerű irányításával többszörösére emelhetjük munkánk hatását.

Kulturális fejlődésünk gyorsítása és a népművelési munka javítása feladatunkká teszi, hogy *többet adjunk* az embereknek és *többféleképpen*, mint eddig.

A művelődési autók munkájában ismeretlen fogalomként kell kezelni az „üresjárat” szót. Vonatkozhat ez a napi tervezett munkára, de ugyanígy az évszakokra is. Télen és nyáron egyaránt minden percet kihasználva, a megfelelő utat, módot és módszert megkeresve kell megközelíteni az embereket, felkelteni, tudásukat gyarapítani, számukra szórakozást, élményt nyújtani.

A nyári hónapokban legfontosabb a „*falusi vásárnapok*” megvalósítása, amely községekben egész napos komplex népművelési programot nyújt, tanítva, szórakoztatva pótolja mindazt, amire a mezőgazdaságban dolgozóknak hétközben nincs idejük. Példa erre az első falusi vásárnap Pereken.

*

A nap bőven ontotta tűző sugarait, amikor a művelődési autó első utasaival megérkezett a községbe. Az utca teljesen kihalt volt. — Vajon lehet-e valamit elérni nyár derekán egy egésznapos rendezvénnyel? — ötlött fel bennünk a gondolat.

A kocsai közben megkezdte munkáját. A környező községek fiataljaiból összeállított, szellemi vetélkedőre jelentkezett csapatokat szállította Perekedre.

Időközben innét is, onnét is előbukkant egy-egy falusi felnőtt vagy gyerek, és mire a *könyv és kézimunkakiállítás* megnyitására került a sor, annyian voltak, hogy a klubhelyiségbe alig fértek be. A kézimunkákat *Berkesd és Szilágy* szakköreinek anyagából válogatták össze, míg a könyvkiállítás anyagát a helyi könyvtár újonnan érkezett könyveiből rendezték meg. A bemutatott kézimunkák kidolgozása és az ügyes elrendezés a *szakköri munka megbecsülését, megszerettetését* eredményezte.

Lassanként megtöltötték a termet azok a nézők, akik a délelőtt másik programjának, a *szellemi vetélkedőnek* kezdetét várták. Négy község (Berkesd, Ellend, Szilágy és Pereked) 3—3 tagú csapata izgatottan helyezkedett el és a megnyitót követő küzdelemre buzdító dal elhangzása után kezdetét vette az általános és műszaki ismeretek, a mezőgazdasági szakismeretek, a művészetek és ifjúsági mozgalmi munka köréből válogatott kérdések megoldásáért a küzdelem. A kérdések sorát ügyességi feladatokkal tették változatosabbá. *Magnetofon, lemezjátszó, szemléltetési eszközök* és sportszerek segítették a versenyzőket a feladatok sikeresebb megoldásában. A több, mint egy órán át tartó szellemi és gyakorlati versenyt a *berkesdi fiatalok nyerték meg* az ellendi, szilágyi és perekei csapat előtt.

Délután az iskola udvarán és tantermében újból csatasorba álltak a fiatalok és nagy küzdelmet vívtak az *asztalitenisz* „bajnoki” pontjaiért.

Közben újból megtelt a művelődési otthon, mivel négy órakeres a „Hattyúdál” című film bemutatására került a sor. Még véget sem ért az első tekeres, midőn hatalmas vihar vonult át a környék felett. Egy távoli villámcsapás következtében megszűnt az áramszolgáltatás, végeszakadt az előadásnak. De nem így a napi programnak! Az eső még javában esett, amikor megérkezett Pécsről a KPVDSZ műkedvelő csoportja, akiknek az esti műsor kialakításából jutott volna oroszlánrésze. *Kabaré-műsorral* készültek, de az áramhiány miatt ez a műsorszám is elmaradt. A *táncmulatságról* azonban nem mondott le a fiatalság. A petróleumlámpák adta hangulatvilágítás még növelte is a táncos kedvet. Igaz, a tervbevett „udvari” bál helyett a teremben zajlott a falusi vasárnap befejezése, de teljes sikerrel. A csoportok, a zenekar hazaszállítása után, hajnali kakasszókor indultak hazafelé a nap rendezői.

Ismételten megdőlt tehát az a sokak által hangoztatott általánosítás, hogy nyáron nincs értelme a népművelési munkának. A nap programját, nemcsak Perekeden, hanem a környező községekben is figyelemmel kísérték, a helyi látogatók mellett sok vendég is megjelent a körzetből, sőt más szomszédos községekből is. Az áramszünet okozta nehézségek ellenére is egésznapos kulturált szórakoztatásban részesültek a megjelentek.

*

A hétköznapokat is meg lehet tölteni tartalmas munkával, hisz községeinkben a nyári szünetben sok ezer gyerek várja a művelődési autót. Hangosított diafilmek és rendes filmek, mesedélelőttők, bábműsorok kedveltetik meg a gyerekekkel az olvasást, növelik a film szeretetét és megértését, hisz bőven jut idő arra, hogy a bemutatott képsorokat megbeszéljük és ezáltal ismereteiket növeljük. Hatékonyabbá kell tennünk a népművelést! — halljuk, olvassuk gyakran, a megvalósítás azonban nagyon sok akadályba ütközik. Személyi és anyagi

problémák mellett nem törpül el a megfelelő művelődési otthon, terem vagy klub hiánya. Ezeket megoldani egyik napról a másikra nem lehet, azonban a rugalmasságon múlik, hogy mégse hagyjuk ezeket a községeket rendezvény nélkül. Ezért keressük fel ezeket a falvakat, hogy felmérve az igényeket és a megoldás módját, legközelebb már a megbeszélte népművelési formával látogathassuk meg.

A művelődési autók munkáját továbbfejlesztve, a sokoldalúság, mozgékony-ság lehetőségét kiaknázva, új utakat, módokat keresve, a komplex módszerek alkalmazásával, a népművelés egységét szem előtt tartva igyekszünk hatékonyabbá tenni megyénk falvaiban az ismeretszerzést és a szórakozást.

DR TAKÁCS JÓZSEF:

Komló könyvtárügye

A mai Komló közigazgatási területén 1949-ben 6955 lakos élt. A 10 éves városépítés alatt 25 000 lakosú várossá fejlődött. (Ennél azonban lényegesen nagyobb — mintegy 30 ezer fő — a város nappali népessége.) A település jellegzetes tagoltságú. A lakosság zöme két dombon felépült többemeletes lakóházakkal beépített lakótelepen, az ún. Kökönyösben és Kenderföldön él. (Egyenként kb. 7—7000 lakos.) A dombok közötti völgyben húzódik a régi község. Ehhez csatlakozik 9 távolabbi lakótelep és a Komlóhoz csatolt peremközségek.

A művelődési élet szempontjából figyelembe kell venni, hogy a város lakossága faluról települt be, és ezért életviszonyai gyorsan, alapjaiban változtak. A lakossága most formálódik közösséggé, és ezért a művelődési munkában elért szerényebb eredmények is nagy jelentőségűek. Az elért művelődési eredmények azért is jók, mert viszonylag kedvezőtlen tárgyi feltételek alapján jöttek létre, mivel a régi Komló csupán a népoktatás legszűkösebb kereteivel rendelkezett.

A gyorsütemű fejlődés következtében a művelődési intézmény-hálózat azonban ma már szűkösen bizonyul, nem felel meg a mai követelményeknek. A működő művelődési ágak két művelődési házban zsúfolódnak össze. Egyik a Május 1, másik a Zrínyi Művelődési Ház. Erről a komlói útikalauzban ezt olvashatjuk: „A Lenin térről Mecsekjános irányában haladva, a Kossuth Lajos utcában a Zrínyi Ilona Művelődési Ház mellett vezet el útunk. Ebben a kultúrházban összpontosul az új Komló szellemi élete, itt találjuk a városi könyvtárat, a múzeumot, a filmszínházat... a Zrínyi klubot.”

A bányász lakosság kedvező anyagi helyzetével (Komlón minden második családban van televízió), ami jóval felülmúlja más városok átlagát, párhuzamosan nő a lakosság kulturális igénye, amit a város jelenlegi művelődési intézményei a kívánt színvonalon nem tudnak kielégíteni.

E rövid előzmény után Komló könyvtári helyzetével kívánunk foglalkozni, egyrészt, mert a kulturális fejlődésben a könyvtárak döntő fontosságúak, másrészt a komlói munkásság szereti a könyveket, hiszen maga is vásárol. Az utóbbiról „A komlói munkásság életkörülményei 1955—1959-ig című (Komló 1961) munkában a következő adatokat találjuk:

Könyvtárral rendelkezők adatai reprezentatív felmérés alapján:

	Könyvtára			Hány kötetes		
	nincs %	van %	20 %	21—50 %	51—100 %	101-től %
Szénbánya	60,8	39,2	19,7	47,2	20,2	12,9
Egyéb. kiemelt váll.	60,1	39,9	39,4	38,0	9,8	12,8
Összesen	60,6	39,4	23,5	45,3	18,2	13,0

Hasonló felmérés jelenleg nem áll rendelkezésünkre, de minden okunk megvan arra, hogy a dolgozók könyvvásárlása terén is fejlődést tétélezzünk fel. E tábla igazolja a munkásság viszonyát a könyvekhez, az olvasáshoz, a széperzés és az izlés fejlődéséhez.

Ha ez így van, nézzük meg, hogy a könyvtárak ma milyen színvonalon tudják kielégíteni a lakosság olvasási igényét?

Vizsgálódásunk időpontjában (1964 elején) a városban két könyvtár és 9 fiókkölcsönző működik. A könyvtárak működési feltételei (helyiség, berendezés, könyvtáros állomány) nem biztosítottak, kivéve a központi József Attila könyvtárat. Másszóval a központi könyvtáron kívül „könyvtárnak” nevezhető intézmény nem működik.

Mielőtt a részleteket elemeznénk, megállapíthatjuk, hogy a város könyvtári ellátottsága nem kielégítő, a könyvtári munka fejletlen.

A városi könyvtárhálózat kialakítása 1953-ban kezdődött, s az azóta eltelt idő alatt voltak évek, amikor a könyvtárügyet rendkívül mostohán kezelték. A

központi könyvtár évenként vándorolt, csökkentették a főfoglalkozású könyvtárosok létszámát, s nem fejlesztették kellő mértékben a területi részek fiókkönyvtári hálózatát.

Tervszerű könyvtárfejlesztésről 1961 óta beszélhetünk. Ez elsősorban a *könyvállomány fejlesztésében, a központi könyvtárnak szabadpolcos könyvtárrá (1963) való átalakításában, korszerű és modern bútorzatában és a kökönyösi fiókkönyvtár megalapításában mérhető le. Ennek ellenére azonban még mindig kevés az olvasók száma. (1963. év végén a központi könyvtárnak 1278, az Ady Endre fiókkönyvtárnak 705 beiratkozott olvasója volt. A központhoz tartozó említett 8 kölcsönzőnek és a gesztenyési 1 könyvtárnak összesen 447 fő, ami összesítve 2430 olvasót jelent, s ez alig éri el a lakossághoz viszonyított 10⁰/₀-ot).*

Ma a könyvtári munka eredményesebb fejlesztését a könyvtárak rossz személyi ellátottsága és a fejlesztés elemi feltételének (fiókkönyvtárak helyiségei) hiánya akadályozza. A központi könyvtárban két főfoglalkozású és egy négyórás, a kökönyösi Ady Endre fiókkönyvtárban egy négyórás könyvtáros dolgozik. A 8 fiókkönyvtár közül egynek sincs önálló helyisége. Ezeknek a könyvtárral való ellátottsága is felemás. A bányához tartozó üzemeket letétel formájában a városi könyvtár ellátja letétanyaggal. Ugyanakkor megoldatlan a más szakmákhoz tartozó üzemek helyzete. Ezek egy részét a pécsi SZMT központi könyvtár létesítette, ugyanakkor vannak sehova nem tartozó önálló könyvtárak, pl. Csatornaművek, DEDÁSZ, stb.

A könyvtárak Komlón — mint már említettük — a művelődési házak igazgatóságához tartoznak. Ez jó alapot adna a könyvtár és a különböző népművelési területek szerves kapcsolatára, együttműködésére.

A könyvtárak működését és funkcióit helyhiány miatt nem elemezzük. Csupán azt említjük meg, hogy lényegében csak két könyvtár (Ady Endre, József Attila) végez könyvtári funkciót, mert a többi letéti könyvtár, illetve kölcsönző működése csak formális, amit az olvasók adatai, a könyvtárak nagysága és a nem megfelelő elhelyezés is bizonyítanak.

A KÖNYVTÁRAK NAGYSÁGREND SZERINTI MEGOSZLÁSA

(1963. XII. 31-i állapot)

Nagyságrend:	T i p u s			Össz. olva-ó	I s k o l a i		Össz. olvasó
	tanácsai	szak.zerv.	egyéb		tanári	ifjúsági	
0— 600 kötet	—	8	—	377	5	8	300
600— 1 000 „	—	1	—	70	3	2	207
1 000— 3 000 „	—	—	—	—	3	1	108
3 000— 5 000 „	—	—	—	—	—	—	—
5 000—10 000 „	—	1	—	705	—	—	—
10 000-en felül	—	1	—	1 278	—	—	—
Összesen:	—	11	—	2 430	11	11	615

A fenti kimutatáshoz meg kell jegyezni, hogy a 2430 olvasóból 950 a 14 év alatti, és az általános iskolai tanulók száma az 1962/63-as tanév eleji adatok alapján 4532 fő.

Könyvellátottság tekintetében sem kielégítő a helyzet. Az említett könyvtárakban található 33 465 könyv sem mennyiségileg, sem minőségileg nem fe-

lel meg az átlagos követelményeknek. Az állományból 1953 óta törlést alig végeztek, így hozzávetőleges számítás szerint az anyagnak 30—35%-a elavult, illetve használhatatlan.

Jelenleg 1 lakosra 1,3 kötet könyv jut. Ha az állományhoz hozzászámítjuk az iskolai könyvtárakban található 2700, a nevelői könyvtárakban lévő 2800 kötet könyvet, a mutató alig változik lényegesen.

Ha a használhatatlan anyag nélkül vesszük ugyanezt az anyagot, 1 lakosra 0,87 könyv jut. Ha figyelembe vesszük továbbá, hogy a városban egyéb könyvtár nincs, különösen nagyfokú az aránytalanság. Az ötéves terv előírja, hogy a tervév végére 1 lakosra 1,2 könyv jusson. Ezt a mutatószámot Komló város vonatkozásában nem lehet elfogadni, mert pl. az állami közművelődési hálózatban más városban egyéb könyvtárak is vannak. (Pl. Pécsen csak a Megyei Könyvtárat véve figyelembe, 1 lakosra 0,75 könyv jut, de ugyanakkor a városi könyvtár, az SZMT központi könyvtár, stb-nél szintén megtaláljuk a hasonló, vagy még jobb ellátottságot. (Láthatjuk tehát, hogy Komló lakosságának könyvvel való ellátottsága tekintetében nagy a lemaradás.

Komló domborzati adottságai, települési viszonyai, a sajátosan tagolt település nagymértékben befolyásolja a könyvtár hatósugarát. Lényegében a két könyvtár hatósugara csak a kenderföldi, illetve a kökönyösi körzetre terjed ki. A domborzati adottságok miatt nem számíthatunk arra, hogy a még annyira modern és jól felszerelt könyvtárat a távolabb lakók is felkeressék. Ezért a távlati könyvtártelepítési tervek csak akkor lesznek helyesek, ha ezeket a sajátos viszonyokat figyelembe vesszük, és minden önálló lakótelepen 5—6000 kötetes fiókkönyvtárat alakítanak ki a központi könyvtárhoz hasonló berendezéssel, különösen Gesztenyésben, Dávidföldön, Szilvásiön. Ezt azonban a kultúrotthon igazgatósága egyedül a legjobb szándéka mellett sem tudja megvalósítani.

A komlói könyvtár szakszervezeti kezelésben van, de területi tevékenységét is végez, ezért a városi tanácsnak is hozzá kell járulnia a fejlesztéséhez.

Összefoglalva: Komlón a kulturális munka színvonala — különösen az utóbbi években — sokat javult „Komló tehát nemcsak a kőszénbányászat jellegzetes városa lett, hanem a mecseki szénmedence egyik fontos, kulturális központja is. A kettő együtt egy és oszthatatlan egész s párhuzamosan fejlődik” — mondja Babits András a Komlói Kőszénbányászat című művében.

A kulturális létesítmények ma nem elégitik ki az igényeket, amit a működő művelődési ágak zsúfoltsága is bizonyít. Könyvtári vonatkozásban a rossz személyi ellátottságot kell elsősorban megszüntetni és megfelelő fiókhálózatot kiépíteni, amihez várjuk az OKDT-nek a városok könyvtári ellátottságát segítő intézkedéseit, a „Könyvtáros”-ban szakmai tanácsokat, (a „Könyvtáros” 10 éves mutatója szerint Komló könyvtárügyéről egyetlen ismertetés, vagy cikk sem jelent meg!?), ami Komlón azért is fontos, mert a „25 000 lakosú város fejlődése az elkövetkezendő évek során még tovább folytatódik. Ahol ma fúrótornyok kutatják a föld méhét, ott holnap már széntermelő aknák tucatjai ontják Komló fekete kincsét, a várost körülölelő hegyoldalakon pedig modern házsorok emelkednek a magasba, hogy helyet adjanak Komló újabb 20 000 lakosának” — jegyzi meg a Komló és környéke útikalauz előszavában.

Ha a gazdasági fejlődésnek ezt az ütemét nem követi a kulturális fejlődés, akkor Komló e téren lemarad. Mivel ez nem kívánatos, már 1964-ben — igazodva a jövő perspektívájához — le kell rakni a könyvtárak távlati fejlesztésének alapjait.

PUSZTAI JÓZSEF:

Táncsics Mihály és Baranya

Nyolcvan esztendeje annak, hogy a magyar jobbagyfelszabadítás, a sajtószabadság és a munkásmozgalom hősi harcosa: Táncsics Mihály, 1884 június 28-án, nyolcvanöt éves korában meghalt.

Amikor utolsó útjára elkísérték, még a „Pécsi Figyelő” című — demokratikusnak egyáltalán nem nevezhető — pécsi hetilap (1884 július 5-i számában) a hírek rovatában így emlékezett meg róla.

„Táncsics Mihály meghalt. Táncsics Mihály, a legismertebb népies író, a nemzeti jogok védelméért sínlett, tántoríthatatlan jellemű hazafi, ki vénségében jószívű emberek könyörületfilléreiből tartotta fenn sivár életét, múlt hó 28-án, élete 85-ik évében hosszabb szenvedés után jobblétre szenderült. Temetése e hó 30-án, polgártársai nagy részvéte mellett ment végbe. Nyugodjék békében a leghívebb magyar, a sokat zaklatott élet leljen nyugalmat a föld ölében.”

Táncsics úgy távozott el az élők sorából, mint sok más magyar író, közéleti férfiú, politikus, aki életében sohasem a saját önző, egyéni érdekét nézte, hanem mindig a dolgozó nép érdekét, felemelkedését: — szegényesen és magárahagyatottan. Pedig 1848-ban Petőfi és Kossuth mellett, a magyar forradalom harmadik nagy alakja, a népi Magyarország előfutára, a népjogok egyik eszmei megvetője volt.

A szabadságeszme hajnalpirkadásának napján, 1848 március 15-én, a márciusi ifjak s a magyar főváros dolgozó népe kiszabadította budai börtönéből és diadalmenetben vitte Pestre az ideiglenes forradalmi kormány elé. Ő volt a „nyomdai munkások atyja”, aki az akkori idők bérmunkásainak, a pesti nyomdászok nagy sztrájkjának élén állott. Ő indította meg és szerkesztette a „Munkások Újsága” című forradalmi szellemű hetilapot. Ő írta meg az első magyar nyelvű magyar nyelvtant, mert addig a magyart csak latin könyvből tanították. Ő volt az, aki könyvein keresztül („Sajtószabadságról nézetei egy rabnak, 1844”, „Hunnia függetlensége”, 1847, „Népszava isten szava”, 1848, „Népkönyv”, 1842 stb.) tollával is a népjogok megvalósításáért szállott síkra.

Végül ő volt 1848-ban az országgyűlés első magyar parasztképviselője. Baranya megye siklósi választókerületének dolgozó népe és haladó szellemű értelmisége küldte a parlamentbe. Amikor 1848-ban Baranya déli községeiben is elterjedt az örömhír, hogy a főváros népe Táncsicsot budai börtönéből kiszabadította, a siklósi kerület igen sok választópolgára levelet írt Táncsicsnak, akit arra kért, hogy legyen az ő kerületük országgyűlési képviselője.

Pestre külön küldöttséget is menesztettek Táncsicshoz. A küldöttség tagjai Tarnóczay Dániel nagyharsányi bíró és Kölygyesi siklósi lakosok voltak, akik őt bizalmukról biztosították, és megválasztását biztosra ígérték. Közölték vele, hogy más jelölt nem lesz, tehát közakarattal fogják megválasztani.

Táncsics örömmel fogadta Baranya megye dolgozó népének a személye iránt megnyilvánuló szeretetét, ragaszkodását és a képviselőjelöltséget elfogadta. Mire azonban a küldöttség Pestről visszaérkezett Baranyába, a siklósi választókerületben május végén már javában folyt a választási korteshadjárat. A reakció megkezdte aknamunkáját, hogy a radikális, forradalmi, szocialista eszméket hirdető Táncsics megválasztását megakadályozza.

A reakció a nép széles rétegei között azt a hírt terjesztette el, hogy Táncsics Mihályt nem lehet képviselőnek megválasztani, mert nincs birtoka, a választási törvény pedig ezt előírja. Tarnóczay Dániel nagyharsányi bíró, ekkor felvette a harcot a reakciók ellen, és a választópolgárok tudomására hozta, hogy egész telkes földbirtokának felét hajlandó Táncsics nevére örökségül átíratni.

A reakció ekkor egy újabb kortesfogáshoz, választási csaláshoz folyamodott. A dolgozó nép félrevezetése érdekében a választópolgárok között most már azt híresztelte, hogy Táncsicsot már csak azért sem lehet megválasztani, mert büntetett előéletű.

A nagyharsányi bíró és Táncsics hívei azonban leleplezték a reakcióknak ezt a mesterkedését is. A választóknak tudomására hozták, hogy ez a választási rémhír sem felel meg a valóságnak, mert Kossuth Lajos is ült börtönben, s mégis éppen Pest belvárosának népe választotta meg képviselőjévé. Közölték a néppel, hogy Táncsicsot éppen ezért kell a siklósi választókerület képviselőjévé megválasztani, mert börtönben szenvedett és azért kellett raboskodnia, mert a nép jogaiért, a dolgozók érdekeiért küzdött.

1848 május 27-én azután Táncsics politikai hívei a következő felhívást közzétették Szaporca, Tészenfa, Drávacsehi, Drávapalkonya, Drávaszabolcs, Ipacsfa, Kovácskő, Drávaszerdahely, Drávacsépegy községekben:

„Atyámfiai, Polgártársak!

Közeland az idő, melyben az ország gyűlés össze gyűl. Ezen ország gyűléstől függ hazánk jövő boldogsága. Érdekében áll a szerént minden igaz magyarnak, hogy a haza javát szívesen akaró követek küldessenek az ország gyűlésre. A Siklósi kerület is küld egy ilyen követet. Hogy jó követet küldhessünk szükség, hogy egyet ércsünk. Erre nézve holnap az az május 28-án pontban délben Csepelben Nép gyűlés fog tartatni. Válasszon tehát minden helység oda 3—4 képviselőt, kikben az egész Népnek bizodalma van, kik ott együtt tanácskoznak, hogy kit szeretnének ország gyűlési követnek” . . .

A követ-jelölő gyűlésre a felszólított falvak kiküldöttei és a lakosság közül számosan, Szente Zsigmond nagyharsányi lelkész, Kardos Pál tótfalusi lelkész, Vágó Lajos kisharsányi tanító, Fejes Sándor tótfalusi segédlelkész, Kiss Pál tótfalusi tanító, Mátolnik János gyűdi jegyző, Dömötör Pál nagyharsányi jegyző, Bencse Ferdinánd útbiztos vezetésével vonultak fel. A követ-jelölő gyűlés szónokai: Láng Ferenc cuni ispán, Munkácsi Albert szaporcai lelkész, Belvári Ferenc viszlói lelkész, Tóth Ferenc adorjási lelkész és Tarnóczay Dániel nagyharsányi bíró voltak.

A gyűlés szónokai egyöntetűen Táncsicsot ajánlották népük követéül. A követ-jelölő gyűlés következménye az volt, hogy a megyei hatósághoz ismeretlen feljelentés érkezett, amely szerint a gyűlés szervezői és szónokai a fennálló

törvényes és társadalmi rend ellen izgattak. Az ügy kivizsgálására a megyei hatóság bizottságot küldött ki.

A kivizsgálás eredményét a következő alispáni jegyzőkönyv tükrözi:

„Jelentetett, mikép f. hó 28-ik napján némely névszerént Aderjás, Szaporczai, Czuni és Kémesi lelkészek intézkedése és vezérlete alatt nem különben résztvevőleg jelen volt Uradalmi tiszt Leszai és Láng ispánok befolyásával, egy nép gyűlés minden előre volt bejelentés nélkül Csepely helységben tartatván, azon minden féle communisticus, a fenn álló alkotmányos rend és Kormány elleni kitörések s felszólalások úgy szinte lázító szónoklatok jöttek vala szőnyegre, melyek a jelen volt tömegnél nagyobb igen tamasztó indulatos ismeti kitöréseket hozának elé; — úgy tovább, mikép mégis az nap Siklós közelében Sándor téren szente nép gyűlés tartaván, ott már is egy Ország gyűlési követ a nép által minden törvény, s alkotmányos rend ellen megválasztott légyen.”

A megyei hatóság által kiküldött vizsgáló bizottság kihallgatta a követjelölő gyűlés szervezőit, szónokait és a hallgatóság közül is azokat, akiknek tanúvallomását a maga szempontjából fontosnak tartotta. A vallomási jegyzőkönyv szerint:

„Tarnóczai Dániel Harsányi bíró, mint a népgyülekezés indítványozója egyszerűen előadá, hogy a legközelebb tartandó Országgyűlésre Követet kellene választani, ő erre legérdemesebbnek találná Tántsitsot, kit a nép Munkás című lapjából már jól esmér; azért ezt követnek kitűzven, megválasztását ajánlaná: — mely előadás után a nép közül ezen kérdés támasztatott — „az ajánlott Tántsits mely vallású? — a szónok bíró válaszolá — a gyülekezeten általam ajánlott Tántsits Khátéjából olvasok néhány cikket, s akkor megemérendik valását — és tsak ugyan nevezett bíró a vallásra vonatkozó néhány cikket Tántsits Káthéjából felolvasván, a gyülekezeten tellyes lelkesedéssel Tántsitsot követnek kitűzé, és meghívására Tarnóczay Dániel Harsányi bírót, és Kölgyesi N. Siklósi lakost, mint megbizottakat, Pestre elküldi.”

A kivizsgáló bizottság „c o m m u n i s t i c u s” kijelentéseket csak Munkácsi Albert lelkész beszédében talált.

„A nép által — olvassuk a tanúvallomási jegyzőkönyvben — a regálék, s bor kilenced eránti törvény értelmezése végett kérdés támasztván, a nyilatkozó azon meggyőződését nyíltan kijelenté — hogy a jog egyenlőség elvét követve, a regálék megszüntettek — ellenben a bor kilenced, Deák Ferenc szava szerént, juris kérdés lévén, a jövő Ország gyűlés határozásáig nem marad.”

Munkácsi Albertet eme kijelentéséért a vármegye tiszti főügyésze törvényszék elé állította, mert

„a Szónok Ön elismeréséből felderülne, mikép Ő a jogegyenlőség elvét híve és követve, a Regálékat megszüntettnek lenni az egybe sereglett Népek elég hibás és balvéleménnyel úgy a törvény rossz és tilos értelmezésével hirdetvén, az egybe sereglet földművelő népet, az Ürijogok mint kizárólag magány Tulajdon, tilos sértésére izgatni elég vakmerőséget bátorzkodott.”

Munkácsi Albertet az elítéléstől csak az mentette meg, hogy a megyei közgyűlés, amely ezzel a kérdéssel foglalkozott, úgy határozott, hogy felelősségrevonását nem kívánja, azzal az indokolással, „mert népünk daczára annak, hogy századok óta nyomasztó szolgaságban tartva — az alkotmányos nevelés jótékonyágaiból kizárattott, — józan eszének és becsületes magyar jellemének sugallatát követve, könnyelmű bujtogatói által törvény ellenes merényletekre magát felzaklatni nem engedi — s a fenforgó esetben nem is engedte.”

Amikor közelgett az országgyűlési képviselő-választás napja, kiderült, hogy Tánicsicsnak ellenjelöltje is akadt, mégpedig Batthyány Kázmér siklói földesúr személyében. Kortese: Vavrek, a Batthyány gróf uradalmi mérnöke és az uradalom többi alkalmazottja volt. Batthyány mellett még egy újabb jelölt is feltűnt a láthatáron, a 23 éves Jókai Mór, a későbbi idők „magyar írófejedelme”.

A siklói választókerület dolgozó népe azonban Tánicsicsot választotta meg országgyűlési képviselővé. Amikor azután a király 1848. július első napjaiban meghirdette az országgyűlés egybehívását, Tánicsics a siklói választókerület képviselőjeként jelent meg az Országházban. Ő volt a legelső magyar népképviselő, akit Baranya népe küldött a parlamentbe, hogy a szegényparasztság érdekeit képviselje.

Tánicsicsnak nem volt szónoki tehetsége, de a siklói választókerület dolgozóinak, parasztjainak problémáit egyszerű paraszti szavakkal is elmondta a parlamentben. Bátran harcolt 10. törvénycikk ellen, melynek 1 §-a kimondta, hogy:

„olyan helyeken, ahol a földesúr és volt jobbágjai között a legelő-elkülönülés, illetőleg úrbéri rendezés, akár rendezés, akár egyesség, akár úrbéri per útján valóságosan és tettelesen már végrehajtatott, az akként megtörtént összeállítás, illetőleg elkülönülés többé fel nem bontathatik.”

A siklói választókerület 60 községéből panasz és kérvény érkezett be hozzá a már megtörtént tagosítás ellen. A siklói választópolgárok 1848-ban levelet intéztek Tánicsicshoz, amely a szabadságharc legdemokratikusabb, egyben leg-radikálisabb követeléseit tartalmazza:

„Mindennemű eddig volt úri tartozások — hangzik a levél — minden kárpótlás nélkül örökre eltöröltessenek. Igenis kárpótlás nélkül; bennünket azzal ne kecsegtessenek, hogy majd a tátos megfizeti helyettünk; olyan bolondnak a mai időkben csak ne tartsanak bennünket, hogy majd a tátos, vagy sátán, vagy ördög fognak talicskával pénzt föltólni s azzal fizetni az uraknak. Ha mégis az urak azzal megelégszenek, ők lássák, mi vele nem gondolunk. De hogy mi fizessünk akár közvetve, akár közvetlenül, azt ugyan soha nem tesszük... .

Azt is kívánjuk... . hogy minden földek, rétek, berkek, hegyek, völgyek, melyek valamely helység határában vagynak és amelyeknek a nép századok óta birtokában volt, és csak most néhány évek óta üttettek abbul ki, ezután is legyenek a nép birtokában. Ahol az úgynevezett uraságoknak régen semmi majorságuk, földjük nem volt, ott azokat ezután se legeltetési, se semminemű hasznon ne illesse. Ahol pedig majorsági földjük volt, legyen az övék ezután is azon propozíció szerint osztassék, mint vagynak a művelés alatti földek... .

Azt is kívánjuk, hogy a vizek akár folyók, akár tavak legyenek, akinek földébe vagy határjába esnek, annak használjanak minden tekintetben.

Az erdők is a határban lévő földek holdszáma szerint osztassanak el közöttünk és az úr között. Ahol pedig rengeteg erdők vagynak, azokról az ország gondoskodik... .

Kívánjuk, hogy az úgynevezett úri jogok, korcsmáltatás, húsvágás, ser-pálka-főzés, téglaegetés, vadászat, halászat, madarászat minden birtokosok, vagy lakosok által birtokuk határában szabadon gyakoroltassanak.

Minden szabadalmak, úgymint a vásárjog, révek, vámok, stb. mint amelyek mások jogai megszorításával esnek, végkép eltöröltessenek... .

Végre minden közmunkák, közadózás útján pénzen tétessenek, hogy így a földesurak is birtokuk szerént benne részvegyenek, ne csak mi sessió sze-

rént...” — fejeződik be a siklósi választókerület polgárainak Tánacsicshoz intézett levele.

Tánacsics a képviselőházban törvényjavaslatot terjesztett be, hogy a tagosztályt és legelő-elkülönözést töröljék el, vagy módosítsák, mert a jobbágyokra nézve súlyos igazságtalanságot és joghátrányt jelent. A parlamenti képviselők azonban javaslatát — mint azt maga Tánacsics leírja — *„mesterségesen szervezett kacagással, röhögéssel fogadták, kiabálva, hogy most nincs ennek ideje; most a hazát kell megmenteni!”*

Baranya népe, de különösen az egykori siklósi választókerület parasztjainak leszármazottai őrzik egykori

DR VARGHA KÁROLY:

Batthyány Kázmér, a magyar szabadságharc külügyminisztere

Vannak kevésbé emlegetett, de valóban szép, nemes és vonzó alakjai történelmünknek, akiket azért nem szabad elfelednünk, mert méltók a tiszteletre, és mert példájuk követésre lelkesít. Baranya fia elött így áll Batthyány Kázmér, az 1848-as szabadságharc korának külügyminisztere, több baranyai falu egykori birtokosa, Baranya egykori főispánja. Életét megismerve parancsnak érezzük Vörösmarty szavát: „Tiszteld őt magyar, és neve hallására hajolj meg!”

Batthyány Kázmér 1807. június 4-én született hírneves grófi családból Atyja, a pazar fényt kedvelő főúr Bécsben, majd Milanóban élt. Két fiát, Gusztávot és Kázmért külföldön, nagyúri szokás és hagyományok szerint, idegen szellemben neveltette. A fiúk nem ismerték akkor sem a magyar hazát, sem a magyar nyelvet. — A Batthyány fiúkban azonban valami furcsa, szokatlan fejlődést látunk! Kázmér egyre jobban kezd vonzódni a hazai földhöz, néphez, a magyar nyelvhez, és idegenből hazatérve hamarosan csatlakozik Széchenyi híveihez. Dunántúli és horvátországi uradalmaiban nemcsak megkétszerezi jövedelmeit, de a jövedelem tekintélyes részét a haza oltárán áldozza föl. Sokat tanul külföldön és itthon is, és hamarosan egészen jól megtanul magyarul, hogy a néphez szólni tudjon. Felvilágosult politikussá fejlődik, és az 1839—40-es országgyűlésen már ellenzéki szellemben szól a főrendekhez. Mind a nemzet, mind a maga számára új utakat, megoldásokat keres. Meggyőződését bátran és mindenben követi még akkor is, ha ősi hagyományokat kell felszámolnia. Így járt el akkor is, amikor ősei hitét odahagyva a református hitre tért. (Padia ma is látható a siklósi református templomban). Hogy szívvel, lélekkel hazafi, azt azzal mutatja meg, hogy az országgyűlésen és azon kívül is a nép és a haladás ügyét szolgálja. Uradalmaiban követi az úttörő Bezerédi István nemes kezdeményezését: ő is felszabadítja jobbágyait, hogy azok szabad polgártársakként

élhessenek. Híve és barátja Kossuthnak, és annak eszméit hirdeti már akkor, amikor az 1841-i pozsonyi országgyűlésen Kossuth kérésére elvállalja a Magyar Országos Iparvédegyelet elnökségét. Ezzel a tettevel országosan ismertté lesz a neve a reformpolitika híveinek körében. Dolgozik, szervez, hosszú gyűléseken fáradhatatlanul elnököl és tanácskozik, csakhogy a hazai iparcikkek minőségén és forgalmán javítson. Ő, aki Európa egyik lelegegánsabb embere, akinek lakása, öltözködése mintaszerű, nem a szalonokban udvarolgat, hanem a haza ügyeiben fárad. Többek között főképpen az ő pártfogása és buzdítása teremtette meg a szorgalmas, ügyes öreg Majernek később világhírűvé lett herendi porcelángyárát. Ő vette meg ennek első nagyszerű műveit és ajánlotta azokat ipartárlatokon mások figyelmébe.

Birtokain az iskolákra igen nagy gondot fordított. Áldozatkészsége teremtette meg Kisbéren és Bicskén is az iskolát és óvodát. Több ezerre menő költségen ő készítette el hazánkban az első föld- és éggömböket, és átengedte azokat az Akadémiának, hogy az iskolák ingyen megszerezhessék őket. Százezer forintos alapítvánnyal megteremtette Bicskén egy gazdagon felszerelt csillagvizsgáló intézet életlehetőségeit. Birtokait szakértelemmel és a kor igényeinek megfelelően rendeztette, gépeket szerzett, példát adott a gazdálkodásra. Nemcsak a nép jólétét szolgálta, hanem még az úriszéki perekben is emberségesen tekinti jobbágyai ügyeit, amint ezt az ő elnökségével Mozsgón tartott úriszéki tárgyalások jegyzőkönyvei bizonyítják. A nyugat-németországi Rohoncon jónevű gazdasági tanintézetet alapított, pályamunkákra tűzött ki díjakat stb. — Asztalánál mindig szívesen látja vendégül a haza sorsáért munkálkodó magyarokat. Sokszor beszélget hosszú órákat kedves költőjével, Vörösmartyval, akinek költeményeiből többet könyv nélkül tudott, és gyakran idézett. Amikor pedig megtudta, hogy Fejér megye dicső fia, Vörösmarty anyagi gondokkal küzd, a bicskei tagosításnál két jobbágytelket ajándékozott neki. A költő kívánságára és nagyobb kényelmére ezt a telket később évi járadékra változtatta át, és ezzel élete utolsó éveiben is enyhítette a nagy költő keserű anyagi gondjait. Ki ne gondolná, milyen értéket jelentett az is, hogy több ezer kötetes rohonci könyvtárát az Akadémiának ajándékozta?!

Gazdag, tevékeny életébe beleszóltak azonban a negyvennyolcas események. Már 1846 őszén megmutatja forradalmi érzelmeit. A forradalmi Táncsics Mihályt a kormány el akarja fogatni megjelent Népkönyve miatt, de Batthyány horvátországi birtokaira segíti őt menekülni. Az 1847—48-i országgyűlésre már Baranya követeként szeretett volna feljutni, de a szentkirályiak nem őt választották. 1848 márciusi napjaiban mindjárt látjuk Batthyányt szerepelni. A kormány Baranyába küldi főispánnak és kormányzónak. A csakhamar lángrollobbant déli országrész katonai megszállását is ő vezeti, több haditényt hajt végre; derekasan, fáradhatatlanul küzd, harcol a hazáért. Később Debrecenbe megy és Kossuth az Alföld teljhatalmú polgári és katonai kormányzójává nevezi ki. Ilyen minőségben csatázik együtt a bácskai hadjáratban a hős Perczel Móriccral. A függetlenségi Szemere-kormányban ő lesz a külügyminiszter. Szép nagy hivatás lett volna a külföldi hatalmasságok rokonszenvét, segítségét megszerezni, de hiába volt Batthyány minden erőfeszítése. Az események — amint tudjuk — a világosi katasztrófához vezettek. Batthyány és Szemere még a lehetetlent is megkísérelték, elmentek Görgey táborába, azzal a megbízatással, hogy valahogy békét kérjenek a cári hadak parancsnokától. — A katasztrófát azonban nem lehetett elhárítani.

Megkezdődött a menekülés. Szemerével még gondoskodtak a királyi korona elrejtéséről, majd Törökország felé vették útjukat. Rövidebb időzés keserű napjai vártak a török földön Batthyányra. Ő, aki valamikor bővelkedett mindenben, itt megismerte a nélkülözést, de férfiasan viselt el mindent, amit a rabság, az emigráció hozott. Végre Franciaországba került, ahol Párizsban élt igen szerény körülmények között feleségével, aki a számkivetés minden gondját hűségesen megosztotta vele. Most is a haza sorsán szeretett volna munkálkodni. Kezdte kiépíteni a kapcsolatokat, jó szellemi képességei, kitűnő nyelvtudása mindenben alkalmassá tették erre. Az idő azonban nem volt alkalmas ilyen munkára. Fiatalos külsejű ember még, amikor egy rosszul sikerült hasmútét következtében 1854 nyarán meghalt.

Sok magyar fordult meg azóta Párizsban és a montmartrei temetőben, ahol a világtörténelem-, irodalom és a művészet annyi jelese között Batthyány Kázmért is valamennyien fölkeresték, megemlékeztek róla Szemere szavaival: „Házája javáért sem vérét sem javait nem sajnálta.”

DR SZÁNTÓ KÁROLY:

Oktatás és képzés a régi pécsi tanítóképzőben

A pécsi tanítóképző egyike volt az ország legrégebb pedagógusképző intézményeinek: eredetét 1831-ig visszavezethetjük. Előző cikkemben ismertettem az intézet múltját és fejlődését egészen a századfordulóig, amikor már 4 évfolyamosná vált.

Most vessünk néhány pillantást arra, hogy milyen volt az oktatás és képzés rendje abban a régi iskolában!

Az oktatás tárgyi feltételei általában gyengébbek voltak, mint a gimnáziumoké. Tudnunk kell, hogy a képezdek minden időben rosszabbul felszerelt iskolák voltak, mint a gimnáziumok. Erről hiteles adatokat először a XIX. század 70-es éveiből szerezhetünk a levéltárakból. Dr. Kádas Rudolf kir. tanácsos és tankerületi főigazgató 1874. december 12-i iskolalátogatása alkalmával a tanári „tanácskozmány” előtt sajnálatát fejezte ki afölött, hogy a legutóbbi ittléte alatt tapasztalt hiányokat még mindig „a legkevésbé sem” pótolták. Megtaláltam Trefort Ágoston miniszter levelét a püspökhöz, amelyben felkéri őt, hogy „szíveskedjék karba hozatni, hogy az intézet helyiségei kellő tágasak, világosak, tisztán tartottak, s ezeknél fogva egészségesek legyenek, továbbá célszerű és nélkülözhetetlen taneszközökkel felszereltessenek. Terjessze ki Méltóságod figyelmét arra is, hogy az intézethez a mezei gazdaság és kertészet alapismereti megtanulásához szükséges kert és testgyakorlási terek csatoltassanak.”

Valóban, ha végignézzük a 70-es évek iskolai leltárát, akkor szegényes helyzetről győződhetünk meg.

Földrajzi és történeti taneszköz összesen 30 db volt. Földgömbök, világrészek, Osztrák-magyar Monarchia, Magyarország térképei. A természetrajzi taneszközökből 1815-öt számlálhatunk. A magas számot azonban a rovartűk és egyéb apróságok teszik (pl. 165 rovat, 82 kagyló, 500 db ásvány, stb.). A „fizikai taneszközök” száma összesen 99 db; a vegytani eszközök száma is csekély, csupán 25 db. Gazdasági eszközökből 29 db volt található. A zeneszerszámok között jelentős a 2 db orgona, 5, illetőleg 3 szülő regiszterrel, 4 db zongora, dob, bőgő és található 2 db „romlott fúvóshangszer” is.

A tanári könyvtár 552 műből állt, azonban ezek „többnyire öregebb, sőt részben az intézet céljának meg sem felelő művek, és hogy az újabb irodalmi művek gyengén vannak abban képviselve.” Az ifjúsági könyvtár 164 műből állt.

A képezdei oktatás jellegénél fogva mindig gyakorlatiasabb volt, mint a gimnáziumi oktatás. A társadalmi szükséglet alakította a képzést a gyakorla-

tiasság irányába. Ilyen nyomokat már a legrégebb időkben találhatunk. Zöld András „selyemtenyésztési felvigyázó” 1835-ben kérvényt intézett Szepessy Ignáchoz, hogy akik „a Tanítói tudományokat tanulják, ugyan ezen alkalommal vélném a’ selyem tenyésztési tudományt magoknak megszerezhetnék, és így Honjukba vissza térvén másokat is oktathatnának... Említett ifjakat a szederfa tenyésztésre meg a selyembogarak nevelésére is oktatnám.” Eddig szól a levél. Zöld András a megbízatást meg is kapta.

„Gazdasági tanulmánnyal” már 1844-ben találkozunk. A jelöltek már az ötvenes évek óta a szigeti városrészen levő városi gyümölcsöskertben jártak gyakorlatra. 1868 után már volt a képezdének saját kísérleti kertje, amelynek nagysága 1230 m² volt, a század végére ez kibővült 2600 m²-re. Négy parcellára volt beosztva, az egyikben a konyhakerti veteményeket, a másodikban a faszaporítás és nemesítés tudományát, a harmadikban és a negyedikben a földművelés és a növénytermesztés tennivalóit mutatták be. Volt még szőlőjük is néhány sor, ahol a szőlőművelést gyakorolhatták.

A gyakorlati irányú oktatást szolgálta az is, hogy a „közegészségtan” elnevezésű tantárgyban a század végén nemcsak az elsősegélynyújtást tanították, hanem a „fontosabb tápszerek egészségügyi vizsgálatát” is. Így a következők szerepeltek a tantervben: a víz összes fertőző anyagának és tisztátlanságainak vizsgálata és azok kimutatása; a bor, az ecet, a tej, a vaj hamisításainak kimutatása. A tantárgyat egy orvostudor tanította.

Találunk adatokat a tanári karnak arra az igyekezetére, amellyel a saját módszertani és oktatási színvonalát igyekezett magasabbra emelni. A tanári gyűléseken felváltva „kiki saját tantárgyából tanmenetének s módjának mikéntjét” bemutatta. Értékes az a törekvés is, amellyel pl. Schultz Imre igazgató a tudományos munkásságot a tanári gyakorlattal összekapcsolja.

A képzőkben korán kialakult az a módszer, hogy a jelölteknek magasabb szinten ugyanúgy, vagy hasonló módon magyarázzák meg a képezdei tanárok az egyes tantárgyak anyagát, mint ahogy a népiskolákban a tanítók a gyerekeknek előadják. Az egyik nevelés- és tanítástani képesítő vizsgálati írásbeli tétel is erre utal, amelynek címe: „Helyes-e az a felfogás és mennyiben, hogy a tanítóképezdei oktatásnak a népiskolai tanítás előképének kell lennie?”

A fogalomalkotás alkalmával eleinte inkább a külső leírásokra fordítottak figyelmet, s csak később kezdték az analízis tevékenységét, a részekre bontást, a lényeg megismerését alkalmazni. Az analízis magyarázat kezdetben ellenállást váltott ki a neveléstudomány irányítói körében, mert hiszen gondolkodó tevékenységre ösztönzött s a nép felvilágosodását közvetve elősegítette.

Ha végigvizsgáljuk a képesítői tételeket, azt látjuk, hogy a 19. században még inkább a materiális képzés volt túlsúlyban, a formális képzés rovására. Inkább az adatszerűsége fordítottak nagy gondot, s az értelmi erők közül az emlékezet fejlesztését tartották legfontosabbnak a gondolkodó tevékenység és a többi értelmi erők s képességek fejlesztésének hátrányára.

Emeljünk ki néhány képesítő tételt a vizsgairatokból, s a régi intézeti értesítőkből!

Neveléstanból: 1. Adassék a lelki tehetségek rendszeres fölosztása.

2. Miképp művelhető az emlékezőtehetség legcélszerűbben?

Tanítástanból: 1. Miben áll az önkifejtő tanalak és mely tantárgyaknál alkalmazható?

2. A „szarvas” gyakorlati szemléltetési lecke alakjában ismertetendő meg.

A század végén már egyre sűrűbben látunk olyan tételeket, amelyek a külföldi gondolkodási műveleteket, s azok kombinációját követelik meg. Néhány ilyen tételt az alábbiakban közlünk.

Természettanból: A visszhang megmagyarázása. — Villamostelegek összeállítása. Vegytanból: Az angol kénsav gyártása. — A villó előállítás. (Gyufa.)

Természettanból: Mi különbség van az egy- és kétszikű növények közt? Fejtesse a jelölt a vasérc s a szén közt lévő benső összefüggést!

A neveléstudományi tételek között egyaránt találunk lélektani, nevelés- és tanítástani, valamint neveléstörténeti, sőt iskolaszervezetani tételeket is. Maga a neveléstudomány oktatása csak a század végére differenciálódott, amikor a képezdek már négy évfolyamosokká váltak. Az I. évfolyam tantárgya a test- és lélektan, a II. osztályé a nevelés- és tanítástan, a III. évfolyamé a módszertan, s végül a IV. osztályé a neveléstörténet volt. Ez utóbbi kezdetben inkább iskolaszervezetan volt, később a „nevelészet történetében” már a nevelés fejlődését is kezdik tanítani. A nagy neveléstörténeti személyiségek is helyet kapnak anyagában, mint Montaigne, Bacon, Comenius, Locke, Rousseau, Basedow és Pestalozzi. Filozófusokkal is foglalkoznak, mint pl. Kant, Fichte filozófiájával. A nagy ókori filozófusok, Szokratész, Platon, Arisztotelész filozófiája mindig kedvelt anyag volt a képezdek neveléstörténeti oktatásában. A „lélektan” elnevezésű tantárgyban helyet kapott a „gondolkodástan” (logika) is, amelyben a hagyományos arisztotelészi formális logika elemeit tanulták. Különös szerepet és hangsúlyt kapott a logika oktatásában az „értelményezés” (definitio), vagy meghatározás, hiszen mind az alsó, mind a felsőbb oktatásban a definíciók tömkelegének pontos, szószerint való megtanulását követelték meg a tanulóktól.

A gyakorlati képzés csak hosszú fejlődés folyamán kristályosodott ki abban az alakjában, amelyet a 19. század végén látunk. Ez alkotja alapját tulajdonképpen a mai gyakorlati képzési rendszerünknek. Amíg a normális iskolákban folyt a képzés, addig az iskolák tanítói vezették be a jelölteket a tanítás mesterségébe, műhelybeli titkaiba. A mesterek tanítási mintákat, „sablonokat” adtak a jelölteknek, akik ezeket a mintákat hosszú ideig megfigyelték. Betekintést is nyertek a mesterek tanmeneteibe. Hosszú megfigyelés után, a jelöltek maguk is megpróbálkoztak a tanítással, mégpedig oly módon, hogy a mesterek tanításait mechanikus módon utánozták.

Kezdetben szisztematikus gyakorlati képzésről még nem volt szó. A módszeres felkészítés a 19. század 60-as éveiben kezdődött el. Lendületet hozott az 1868. 38. tc., amely a gyakorlóiskolák felállítását előírta. Kezdetben még „mintatanodának” nevezték, mivel a benne oktatást nyerő gyermekek mintaszerű oktatásban részesültek, már csak azért is, hogy a tanítójelöltek ezt az oktatást „példaképpel tekinthessék.” A pécsi tanítóképzede különleges gyakorlóiskolát tartott fenn. Abban ugyanis nem külön tanító oktatott, hanem a képezde tanári kara.

A gyakorlóiskola kezdetben még csak 4 osztályos osztatlan iskola. Bizonyára azért volt ez így, mert a kikerülő tanítók ilyen típusú iskolákban nyertek elhelyezkedést. Az „intensivitásra nézve” állítólag azonban egyenlő volt „6 egyének 6 tanteremben 6 évig való oktatásával”. A fő módszer itt a magyarázat volt. A begyakorlás abból állt, hogy a gyermekek „hallgatólágoosan foglalkoztak”, (ez volt a csendes foglalkozás), az ismétlés pedig főleg abból állt, hogy „az alsóbb csapatok tanítását a felsőbbek is hallgatják.”

Már a 70-es években hibának minősítették, ha egy tanítóképezdének nincs külön gyakorlóiskolája. Valamely helybeli városi iskola már nem pótolja a gyakorlóiskolát. Olyan népiskola szükséges, „mely a képezdei igazgató vezetése alatt áll, és egy földél alatt van a képezdével.”

Úgy látszik, hogy a gyakorlóiskolának eleinte sok ellensége volt. Erről tanúskodik többek között egy cikk a „Néptanoda” 1876. évfolyamából, amely hevesen támadja a gyakorlóiskola intézményét. Az intézet igazgatója — valószínűleg feleletként — buzgón igyekezett bizonygatni a gyakorlóiskola előnyeit az intézet értesítőjében.

Tanulságos, hogy mennyi időben gyakoroltak a jelöltek a gyakorlóiskolában. Adataink szerint 1867 után a gyakorlati tanítás a képzési időnek kb. 1/6-od részére terjedt. Schultz igazgató az állami tanterv által előírt heti 2 óra helyett 9 órát fordított az „iskolapraxisra”, s ezt elégedetten nevezi „az intézet fénypontjának.” Később kialakult a heti 6 órás gyakorlati képzési idő. Minden növendék évenként összesen 20—24 „tanítási kísérletet” tesz, (minden tantárgyból 3—6 „fellépés”), s ezekre írásbeli módon felkészül. A dolgozatokat több oldalról megbírálják, s ezek „a fellépés bázisát” képezik a szaktanár jelenlétében. Május hónapban a szerzett rutinra támaszkodva írásbeli előkészület nélkül is tanítanak, s egy-egy egész napot töltenek a gyakorló-iskolában. A tanítási tervezeteket a tanítás előtt 1 héttel be kell nyújtani, ezeket az igazgató mint „képző tanár” átnézi, rendszeresen azonban a gyakorlóiskolai tanítóra maradnak. A tanítás bírálóit is előre kijelölik. A jelölteket úgy aktivizálják, hogy az osztály növendékeit három csoportra osztják, mint bírálókat:

1. Tananyag és tanmenet bírálók, (itt tanmeneten tanítási tervezetet kell érteni);
2. Tanalak bírálók (tanalakon módszer értendő mai didaktikai nyelven); és
3. Nyelvezet bírálók.

A csoportok két hónaponként újra alakulnak, és mindenki másik csoportban kap szerepet. A három bíráló elolvassa társa tervezetét, kis értekezletet tart, ráírja véleményét a tervezetre, majd átadja a tanárnak. A tanár ráírja megjegyzéseit és átadja a „fellépőnek”. A tanítás után következett a közös bírálat. Legelőször a fellépő mond önbírálatot tanításáról, aztán a bírálók szólnak hozzá, s végül a tanár „összevonja a bírálatok érdemleges pontjait”.

A fentebb ismertetett gyakorlati képzési rend alkotta szilárd bázisát a később kialakult, s alapjaiban most is meglévő tanítási gyakorlati képzésnek.

A felvétel a képezdébe a század elején nem volt feltételekhez kötött. Aki a normális iskolát kijárta, s magát a tanítói pályára hivatottnak érezte, tovább tanulhatott és letehetette a képesítő vizsgát. Sem az előképzettség, sem a kor nem volt szabályozott ebben az időben. A 40-es években találunk 15 évestől 40 évesig bezárólag tanítójelölteket, különösen ha figyelembe vesszük, hogy a magántanulás megengedett volt. Az 1868. 38. tc. szabályozta első ízben a felvételt, s ezt a 15 életévhez kötötte, valamint a felvételi vizsgához, amennyit a „gymnasium, vagy reál- vagy polgári-iskola négy alsó osztályában tanítanak.” A törvény továbbá megkövetelte az orvosi bizonyítványt arról, hogy a jelöltek „testileg-lelkileg egészségesek és a tanítói pályára alkalmasak.” Úgy látszik azonban, hogy a törvényt nem tartották be a felvételeknél, mert 10 év múlva is ez a kérdés megoldatlan. Dr. Németh Antal győri kir. tanker. főigazgató leiratában „igazságos szigort ajál a fölvételi vizsgálatoknál, nagy súlyt fektetvén a magyar nyelvi ismeretekre.”

1878-ban tanári „tanácskozmány” tárgyalta meg a felvételeken megkívánt „normát”, amely abból állt, hogy az anyanyelvből készséggel olvasson a jelölt, a szótanról, az egyszerű és összetett mondatokról fogalma legyen, a számtanból a négy alpművelettel, az egész és törtszámokkal tisztában legyen, a fejbeli számolásban is némi jártassággal bírjon, a földrajzból az országot s megyéit ismerje, a természetrajzból elemi ismeretei legyen állattanból, főleg az emlősök köréből, s zenéből legalább a hangjegyeket ismerje, néhány egyházi és világi éneket énekelhessen, s némi gyakorlata legyen a zongorán.

A tanítóképzős problémái között szinte állandó motívumként ismétlődik a magántanulás kérdése. A pedagógushiány ugyanis fennállt a 19. században. A kormány szükségmegoldásként tanítóképezdét nem végzett gyakornokokat is alkalmaztatott „altanítóknak”. Ezek a személyek felkészülésük esetén jelentkeztek képesítővizsga letételére. A vizsgázók színvonala azonban mélyen alatta maradt a rendes növendékekétől. Mondanom sem kell, hogy a magántanulók színvonala ellen sokan kifogást emeltek. A 70-es években Schult igazgató foglalkozik ezzel a kéréssel, és kifejti, hogy „így rosszabbul, sokkal rosszabbul állunk, mint ha a képezde kissé gyengébb embereket is bocsát ki... A legprimitívebb képzésű embereknek is megadja a ministerium az engedélyt a magánvizsgálatra; akit szidnak érte, az azonban a képezde.”

A múlt század végén Pécsen megjelent „Néptanoda” c. tanügyi hetilap éles hangon kifakad egyik cikkében a „népnevelésügy phyloxerái” ellen, és követendő például idézi a Pest megyei közigazgatási bizottság végzését az oklevél nélküli tanítókkal szemben. A cikk címe: „A vadtanítók kiirtása”.

A magántanulás ellen folytatott hosszú harcok egészen a 19. század végéig folytak, s gyümölcsaik csak a 20 században értek meg, amikor rendelet jelent meg arról, hogy tanítói oklevelet csak nyilvános tanulóként beiratkozva lehet megszerezni.

MAGYARLAKI JÓZSEF:

A bólyi kékfestő ipar

A textilipar fejlettsége ma már szinte fölöslegessé teszi a kelmefestés ősi, évszázados módját, az ún. kékfestést. A híres pápai Kluge-féle kékfestő műhely múzeummá lett, s országszerte alig találni működő kékfestőket. Közülük kettő ma is Bólyon dolgozik. A jelenleg működő kékfestők emlékezte szerint kékfestőként itt dolgozott Schwerer Ferenc, Laczó Imre, Leiszter Béla és valószínűleg a fentiek számos kelmefestő elődje. Napjainkban Auth Rezső és Sasvári János dolgozik Bólyon a már talán több évezrede ismert és már az ókor embere által is használt indigófestékekkel. Vajon mi indokolja a bólyi kékfestő ipar létezését, hiszen tudjuk, férfi és női öltözékek, felső ruhaneműk mind szöveteiből készültek, csak munka közben használtak egyesek kékfestő kötényeket, illetőleg kékfestő munkaruhát. A helyi kereslet tehát annyira csekély volt, hogy egyetlen kékfestő sem tudott volna itt megélni, nem pedig egyszerre kettő-három. A magyarázat Bóly ipari-kulturális központi jellegében rejlik. Ez a község látta el többek között kékfestő árukkal is a környék lakosságát; a bólyi kékfestők eljártak még a pécsváradi és a szigetvári vásárookra is.

A kékfestő áruk kereslete vidékenként és nemzetiségenként oszlott meg. A németek főként a matt kék alapú fehér, esetleg fehér-világoskék mintás anyagokat, a magyarok pedig a sárga, illetőleg zöld mintájú anyagokat kedvelték. Sokan — inkább németek — megkívánták, hogy az anyag fényesre legyen mán-gorolva. Az ilyen anyagokat főként Véménden, Palotabozsokon és Sombereken lehetett értékesíteni. A helybeli kereslet a sima, elvétve mintás vászon volt. Eből kötény, munkaruha, esetleg ing készült.

De vegyük sorba a bólyi kékfestészet piacát képező helységeket a kereslet természetéről!

Hímesházán főként a fehér és kékfehér mintás fej- és kontykendőket, valamint a virágmintás, pöttyös és csikos inganyagokat vásárolták. A hímesházához hasonló volt a fekediek, s kendőben az erdősmecskeiek és más községbeliek érdeklődése is.

Palotabozsokon, Véménden és Sombereken kékfestőink főként fehér és kékfehér mintájú zsebkendőket, Szigetváron és Pécsváradon pedig többnyire sima kötényanyagot értékesítettek.

A fehér és a kék-fehér mintájú anyagokról megjegyezhetjük, hogy az előbbi inkább az idősebbek, az utóbbit jobbra a fiatalok szerették.

* A bólyi honismereti szakkör munkájából.

Külön piacot jelentett kékfestőinknek Szilágy, Pereked, Hosszúhetény, Zengővárkony és több más község. Ezek lakói ugyanis a sárga és a zöld mintájú anyagokat kedvelték.

A bolyi kékfestők műhelye inkább kézierőt igényelt, míg másutt, a nagyobb műhelyekben, pl. Pápán is a mángorlót és a nyomógépet lóval hajtották. Bólyon csak a Schwerer-féle műhelyben mángoroltak lóval, másutt nem. Egyes kékfestő műhelyekben a festőkádak száma is nagyobb volt, mint Bólyban. Volt olyan hely, ahol a tíznél is több káddal dolgoztak. Helyenként a mesterek több segédet és inast tartottak. A termelés ezeken a helyeken a céhrendszerre emlékeztetett. A hasonlóságot fokozta a sok vándorló kékfestő. Ezek ötletszerűen jelentkeztek egy-egy gazdagabb mesternél, hogy műhelyében meghatározatlan ideig dolgozzanak. Soha nem melegedtek meg egy helyen. A bolyi kékfestők műhelyében a kisipari jelleg jobban érvényre jutott. Kevesebb volt az eszközök, a segédek és inasok száma. A bolyi mesterek azonban más-más vidéken: Mohá-

Bolyi fejkendők

csen, Véménden, Bonyhád, Pakson, Dunaföldváron, Újpesten és egyéb helyeken töltötték inas- és segédéveiket, nem egy helyben.

Talán a kisipari jellegnek tudható be, hogy a bólyi kékfestő ipar a gyárpar rohamos előretörése ellenére létezik még ma is. A jelenleg működő két műhelyének fenntartása nem túlságosan költséges, és termelése arányban van a szükséglettel, idegen munkaerőt nem alkalmaz. A termelést a fogyasztásnak megfelelően természetesen csökkenteni kellett, s a jellegzetes hidegfestés mellett bevezették a melegfestő eljárással készülő gyapjúszínezést is.

De térjünk vissza a kékfestő eszközökre!

A legkisebb műhelyben is kell lennie legalább két nagy festőkádnak (kípa). Ezek fölött függenek az ún. ráfok. Régen ezek fából készültek. Ugyancsak fából készültek a festőkádak is. Ma a kékfestők betonkádban fürdetik a vásznat, a ráf pedig vasból készül. A ráfok egész kerületén fogak helyezkednek el, amelyek kifelé néznek. Ezekbe akasztja a kékfestő a festendő végeket úgy, hogy a visszahajtogatással fölhelyezett vászon egyenes szakaszai között némi üres tér maradjon, mert a festésnél elengedhetetlen az oxidáció (levegőztetés).

A mosókádaknak az anyag előkészítésében és a festés utáni kimosásban, kioldásban van szerepük. Igen egyszerű eszközzel facsarják ki az előkészítés során keményített anyagból a fölösleges mennyiségű keményítőt. Ez az eszköz, a stráfoló, egyszerű fakarika, melynek kis nyílásán kell áthúzni a keményítős véget.

A formázás kellékei az asztal, a péptartó edény, a pép és a formák (minták). Bólyon kézi formákat használtak. Ezek a formák kb. 25×25 cm nagyságúak. Faanyaguk, az alap, igen tartós, jó minőségű. Fölül fogójuk van, alul pedig a mintának megfelelően kialakított rézdrót és rézlemez-darabkák ágyazódnak beléjük. A formák készítése nagy kézügyességet, szaktudást és jó ízlést követelt.

Az előkészített anyag kihúzását hengerrel (pámstok) végzik. Erre feszítik rá a vásznat. Az ún. mángorlóval pedig a festett végeket fényesítik.

A festés menete a következő: az anyagot — csak vászon vagy pamutáru lehet — először tisztítják, kifőzik, s keményítik, mert így rajta a forma által nyomott pép is jobban köt, és a festék is jobban átjárja azt. Majd szárítják, kihúzzák. Ezután következik a formázás. Folyamatosan ráteríti a festő a vég egy-egy szakaszát formázó asztal lapjára, s a pépbe mártogatott formával végigmintázza az anyagot. A forma sarkainál egy-egy szög jelzi az anyagra nyomott pontokkal, hová kell a minta folytatásának kerülnie. A pép egyenletes adagolásáról ötletes szerkezet gondoskodik. A massa ugyanis egy keretre feszített vászon alatt helyezkedik el. A vászon nyílásain mindig csak annyi pép szívárog át, amennyi bemártáskor a forma rézszögeinek és lemezeinek csak az alsó síkját borítja be. Ezáltal elmázolódás a vásznon nem fordulhat elő.

A pép az anyagnak azon oldalán, amelyre rányomják, vegyi összetételénél fogva megakadályozza az indigó színező hatását. A pép alatti részek tehát a festés után fehérre moshatók a pép kioldása útján, s tovább színezhetők sárgára.

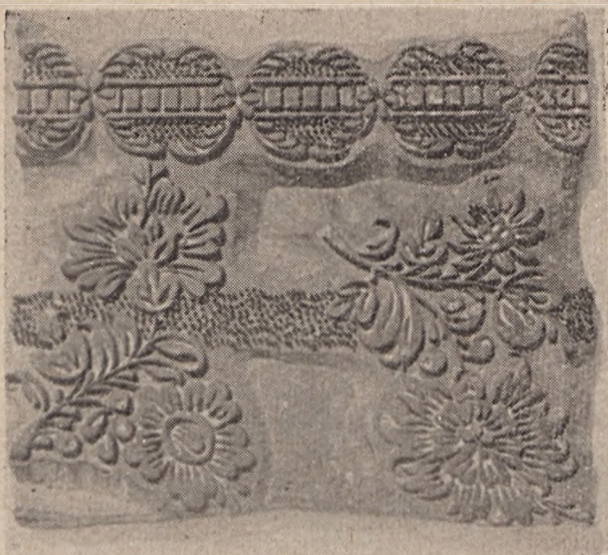
A pép száradása után következik a festés. A végek a ráfra kerülnek, s leengedi őket a festő a festőmedencébe. A festék az alábbi anyagokból áll: kb. 150 l víz, 2 kg indigókék festék, 10 kg mész, 10 kg vasgálic. Ez a festékennyiség kb. 300 m, 80 cm széles anyag közepes erősségű festéséhez elegendő.

Mintegy fél óra hosszat tart az anyag fürdetése. Ezután következik a kb. tíz percig tartó oxidálás (levegőztetés). Az anyag színe a levegőn gyorsan válto-

zik. Először sárga. Ez a szín zöldbe, majd kékbe megy át. Minél többször fürdetik és levegőztetik az anyagot, annál sötétebb lesz a színe, végül egészen bronzos színű is lehet.

A festés után az esetleges szennyeződést mosással, az anyagon levő pépet pedig kioldással távolítják el. A kioldás 150 l vízre számítva kb. 1 liter 60%-os kénsavval történik. Ezután az anyagot öblítik, szárítják, hengerre simítják vagy mángorolják.

A fent leírt eljárással készülnek a fehérmintás anyagok. A sima kötényanyagoknál természetesen elmarad a formázás, de gyakran élénkítik az ilyen

Bólyi kékfestődúc

anyagot metilvioletet tartalmazó fürdőben. A kék-fehér minta kétszeri formázással készül. Az először megmintázott anyagot világoskékre festik, de nem oldják ki a pépet. Megszárítják, és újra mintázzák úgy, hogy az első mintához illő legyen a második. A pép száradása után tovább festik a vásznat. A pép kioldásakor az első formázás fehér, a második világoskék marad.

A sárga és a zöld minta színének eléréséről meg kell még jegyeznünk, hogy a sárgára a fehér, zöldre pedig a világoskék mintát lehet színezni. Ilyenkor a pépet nem oldják ki, hanem az anyagot előbb mészlúgos fürdőn (100 liter víz, 1 kg mész), majd krómkális oldatban (30 m anyaghoz 10 kg krómkáli kb. 2 hl vízben) kezelik 12–24 óra hosszat, s csak ezután oldják ki, öblítik és szárítják. A krómkáli csak a péppel borított felületeket színezi be.

Régen igen sok kékfestő árut termeltek és adtak el az országban mindenfelé. A kékfestők még ma is emlegetik, hogy a festőlegények inge, ruhája, sok helyen még az ágyneműje is kékfestő anyagból készült.

A gyáripár fejlődésével a kékfestő anyagok iránti kereslet folyton csökken. A nagyobb műhelyek leálltak. Egymás után állnak le a kisebbek is. Az évszázados hidegfestésnek, a kékfestésnek nemsokára már csak az emlékei maradnak a múltból.

VÖRÖSS LÁSZLÓ ZSIGMOND:

A görcsönyi parkerdő

Pécstől Dny-ra alig 10 km-re, hatalmas fák között egy skót típusú lovagvár bújik meg: hajdan Benyovszky Rezső kastélya. Építésének története lassan legendává szelídül, pedig nem is olyan régi. A következőket hallani róla:

„A századforduló idején — jó 60 évvel ezelőtt — az ifjú Rezső gróf Angliába ment leánynézőbe. Találkozott is ott egy angol arisztokrata hölgygel. Megegyeztek a házasságban, de a grófnőnek volt egy kikötése: ősei kastélyában szeretne lakni a vőlegény birtokán, Magyarországon. No, ennél mi sem könnyebb — gondolta a gróf — az építők sokkal nehezebb dolgokat is megoldottak már. Valóban, az akkori — mintegy 70 éves kastélyt tovább építette, megalakították mai formájában. Volt abban terraszb, bástya, lovagterem, csigalépcső, saroktorony apró szobákkal, minden, ami egy lovagvárhoz kell. Közben azonban a grófkisasszony meggondolta magát, a gróf pedig elkeseredésében nem gondolt többet házasságra.”

Így került a skót lovagvár a szelíd baranyai dombok közé, a görcsönyi parkerdőbe.

Ha ott járunk, nem is tudjuk, mit csodáljunk jobban, a kastélyt, a parkot, a csendet vagy mindezt együtt. A régi 40 holdas parkból alig a fele maradt meg. Jelentékeny részt házhelyek céljára kikaparcellázták belőle. Ennek a területfelosztásnak sok értékes fa esett áldozatul. Ami a parkból mégis megmaradt, az ma is ámulatba ejti az embert.

A park jellege szerint *angolkert*, természetes vagy annak látszó facsoportokkal, bokrokkal, hosszan kanyargó keskenyebb-szélesebb utakkal. Nagyszerűen kihasználják a hely adta lehetőségeket: a két domboldalt, a köztük húzódó kis völgyel, a völgyben kanyargó patakkal. Az utak minduntalan a völgy peremére kanyarodnak, mindig újabb és újabb tájképet engednek látni a haragos zöld gyepű völgyből, a túloldali fák színes, változatos formájú csoportjából. Az utak néhol lekanyarodnak a völgybe, majd felkapaszkodnak a szemben levő lankára, összekötve a két domboldalt. A terjedelmes völgy, a domb, a füves, a fás terület a napon másképp melegszik fel, így itt mindig mozog a levegő, kellemes hűvösséget nyújt a forró nyárban is. Lenn a völgyben a patak is hűsít, s a fák között kanyarogva mindent nedvessé tesz a mély árnyékban. A nedves talajon az avar korhad, fanyarkás, kesernyés kellemes illata az erdőt idézi.

A lombos fák és cserjék fajainak és fajtáinak száma 90, a fenyőféléké mindössze 4. Ez az arány mindjárt megadja az arboretum jellegét, azt, hogy nem törekedtek a távoli hegyek varázsát idehozni, hanem a szelíd tájba jól beillő fa-

jokat válogattak össze nagyon ügyesen. Különlegességeket nem találni itt, bár a dísznövények között a távoli Amerika és Kelet-Ázsia képviselői egyaránt szerepelnek.

Egyik legszebb ékessége a parknak a kastély közelében a szegélybokorként ültetett csereszömörce (*Cotinus coggygia Scop.*). Hazánkban őshonos, bár valószínűleg Dél-Európa a hazája. Megtalálható nálunk a Közép-Hegységben, nagy telepeiben gyönyörködhetünk a Tihanyi-félszigeten. A Mecsekben nagyon kevés helyen fedezhetjük föl cserjéit. Ennek oka van, hiszen ez a vidék nagyon megfelelő tenyésztésére. Az egész bokor — de legjobban a levele — nagy mennyiségű cserzőanyagot tartalmaz, amelyet finomabb bőrök kikészítésére használtak. A bizonyára hatalmas mecseki telepeit a török időben továbbfejlődő híres pécsi tímárok részére a szattyán, a kordován bőrök kikészítéséhez szükséges csersav nyerése céljából nagy mértékben pusztították, így alig maradt hírmondó belőle. — A cserje 2—3 m magasra nő meg; ritkábban fa alakú. Levele majdnem kerek, hamvas-zöld. Különösen őszi lombszíneződése pompás — főleg emiatt telepítik parkokba — ugyanis az aranyárgától az élénk pirosig sok szép színben tarkállik. — Ugyancsak szép és szokatlan terebélyes bugája, zöldes vagy lilás tollbokrétahoz hasonlít, és az egész bokrot fátyolszerűen beborítja.

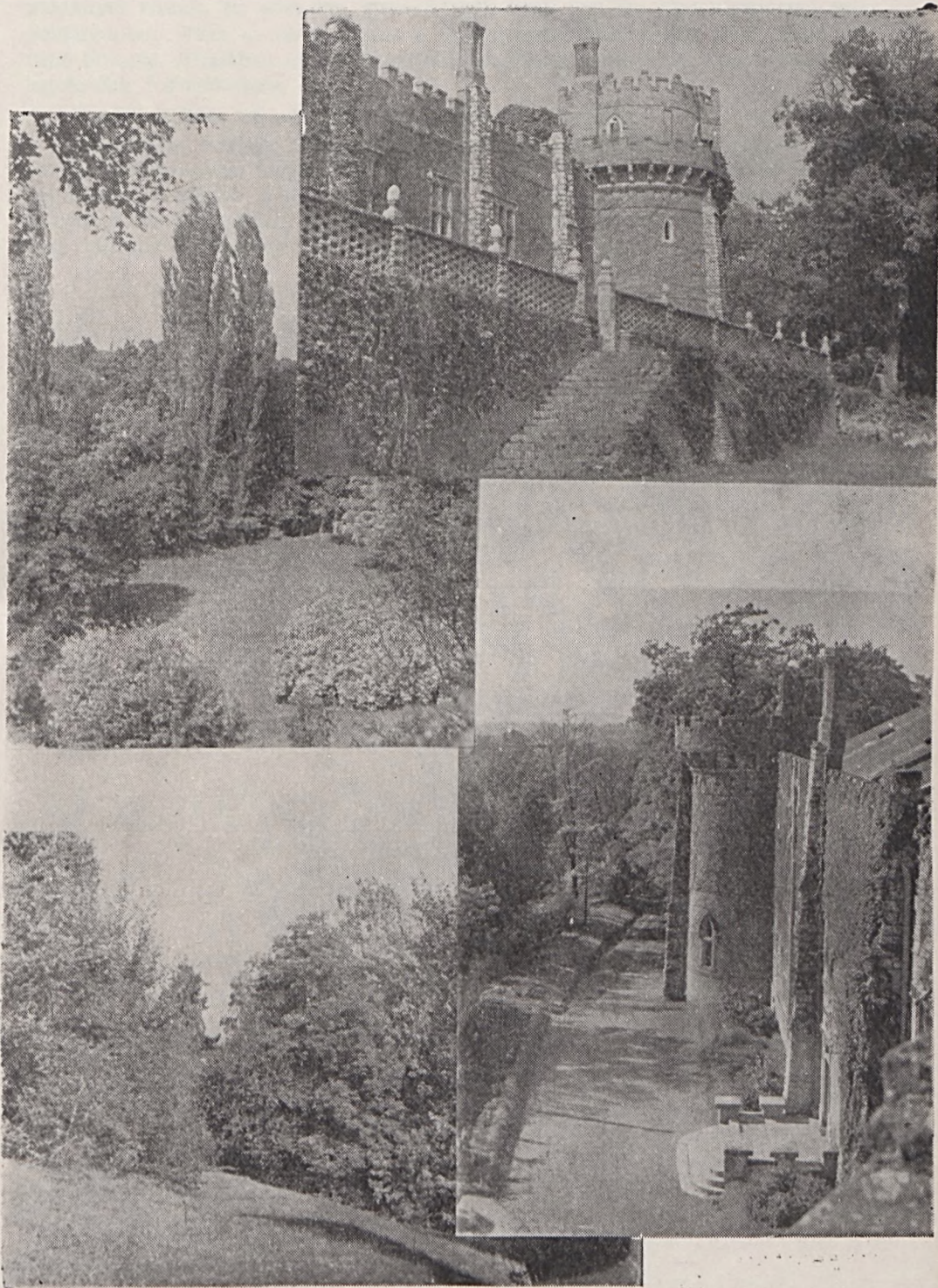
Érdekessége az arboretumnak az „epreskert” is, amely ugyancsak a kastély közelében található. Az eperfák (*Morus alba L.*) tekintélyes nagyságúak, törzskörméretűek 250—280 cm, bár messze vannak a hazai legnagyobbaktól (0=500 cm Nagydorogon, a volt Széchenyi kastély park, 0=400 cm, Balatonszentgyörgy, vasútállomás). Ma már nehéz kinyomozni, miért ültették itt a parkban az eperfát, miért létesítettek itt valóságos epreskertet. Gyaníthatóan összefügg ez a selyemtermesztés növelésének szándékával, amelyhez egyes fűurak érdeke fűződött; így esetleg nagyobb összeg jutott nekik a selyemgyárak hasznából.

A hársnak több faját és változatát találhatjuk meg a parkban. Ezek között a legnagyobb figyelmet a kastély hátsó bejárata közelében látható füredi hárs (*Tilia füredensis Herm.*) érdemli. Ennek eredeti fája Balatonfüreden, a savanyúkút közelében található, s nincs is több belőle az országban, Termetes fa, a sűrűség miatt lecsüngő ágai a szomorú fűzekhez hasonlóan bánatos hangulatot ébresztenek az emberben.

A kastélytól távolabb, keresztben a főútra, egész sort találunk a japán akác-ból (*Sophora japonica L.*) Hatalmas példányok. Nyár végén szinte beborítják virágai, s olyankor látogatják a méhek, amikor kevés az egyéb virág. A méhészek vitatkoznak ugyan azon, hogy ad-e mézet, pedig a kérdés már eldőlt: ez attól függ, hogy a levegőnek milyen a páratartalma. — Egy változatát, a jóval kisebb termetű szomorú japán akácot (*Sophora japonica L. var. pendula Loud.*) is megtalálni itt. A kert egyik ilyen fáján fehér-tarka leveleket látni, ami azonban nem a ritka *Sophora japonica L. f. variegata C. Schneid.*, hanem vírus-betegség következménye.

Lenn a völgyben, közel a patakhoz 14 m-es bokrétafát „vadgesztenye” — (*Aesculus hippocastanum L.*) láthatunk. Ilyen magassága csak vidékünkön szokatlan, mert hazájában, a Balkán párás, nedves völgyeiben ennél jóval magasabbra is megnő. Nálunk a száraz, forró nyáron, sokszor köves talajban csak sínylődnek, s lombjukat gyakran már augusztus elején elveszítik. Őszi újvirágzásuk a tökéletlenség miatt lehangelő.

Ugyancsak közönséges a gyertyánfa (*Capinus betulus L.*) szárazabb erdeinkben. Mivel nem a legkívánatosabb fa, hamar kivágják, így nagyra nőtt

Képek a görcsönyi parkerdőből

példányai ritkák. Itt ellenben gyönyörködhetünk 250 cm törzskörméretű szép példányaiban. Fája — mint tudjuk — tömör, egyenletes, nehéz, fehér színű, kitűnő bútortfa. Általában az egyik legjobb tűzifának ismerik. Ez igaz is, bár ez a legolcsóbb felhasználása.

Joggal vetődik fel a kérdés: És a parkerdő jövője?...

Szeretnénk remélni, hogy a romantikus kastély nemkevésbé romantikus parkja megőrzi ritka szépségét. Jelenleg — 4 éve már — a tönkrement kastély helyreállítása folyik. A helyreállítás után nyugdíjasok szociális otthona működik majd itt, nyugalmat és békességet nyújtva sok munkában megfáradt, magára maradt embernek.

RÉSZLETEK A NÉPRAJZI PÁLYÁZAT ANYAGÁBÓL

KAKAS ISTVÁN:

Keszü község történetéből*

A magyarok vidékünket Ete és Bojta vezérlete alatt — Béla király Névtelen Jegyzőjének krónikája szerint — 899-ben foglalták el és 900-ban Botond törzse telepedett le területünkön.

Területünkön már jelentősége volt a szőlőművelésnek. Sőt a borkereskedők útja is erre vezetett. A bor piaca főként a Balkán volt, de kisebb mennyiséget Lengyelországig is követni tudunk.

Történeti nyomok szerint I. István korában (1000—1038-ig) falunk vidéke az Aba nemzetségé volt, melyet a kiterjedt nemzetség egyik női ága bírt.

Eredetére nézve a község igen régi. Első írásos emlék II. Endrének Tamás comes (gróf) számára kiállított 1231. évi adománylevele, mely „Kezied villá” néven említi községünket.

III. András uralkodása idejéből, 1291-ből, származó oklevél említi az esztergomi káptalan tizedperében. Az oklevél szerint, ezen a helyen borkereskedéssel foglalkoztak, továbbá, hogy erre vezetett a borkereskedők útja. Ugyancsak III. András uralkodásának idejéből, 1292-ben a pécsi káptalan által az esztergomi keresztesek részére kiállított farsionális levél említi „villá Kezu” néven. Ebben a levélben már nevek is vannak felsorolva: Pere Comes, Gurgh fia Blasius Comes, Barabás és Peter de villá Kezu.

Károly Róbert idejében 1332-ben Keszöly néven az egyházi főesperességhez tartozik plébániája. 1333—1335-ből származó pápai adóíveken is olvassuk nevét: Kezw, Kewzew, Kesu alakokban.

A helység valamikor a nemességé volt. Még I. Lajos korában, 1348-ban is előfordulnak György de Kezew és Dmonkos fia László de Kezew, mint bírói kiküldöttek, birtokaikba való bevezetésnél. A helység a XIV. század második felében kerülhetett teljes egészében a pécsi püspök birtokába. Megmaradt okmányok alapján 1468-ban János pécsi püspök a keszüi promontóriumon egy szőlőt szabaddá tett a kilenced-tizedtől, és minden adóktól. 1469-ben a pécsi püspök birtokai között szerepel, „villa Kezewl” (Keszü) is. Ekkor már a pécsi püspök a helység földesura.

Keszü 1554-ben már a töröknek is adózik, a pécsi náhie fejadódefterében 15 házzal szerepel. Háztulajdonosok voltak ekkor Tóth Ambrus, Tóth István, Tóth Benedek, Nagy István, Csokonai Mátyás, Nagy László, Szabó Dénes, Béli

* Részlet a szerző pályaművéből.

András, Sós Gergely, Farkas Tamás, Tóth Bálint, Antal Bálint, Lázár Benedek, Tenger Bálint. Ezek a háztulajdonosok évenként fizettek a töröknek 50 akcese háziadót, ezenkívül „mindennemű állat és termény után tizedet”. (60 akcese volt 1 arany).

A törökökön kívül még a pécsi püspökségnek is fizettek adót. Az 1559. évi tizedjegyzék szerint Keszev (Keszü) a pécsi püspökséghez tartozó falu volt 4 1/2 portával. A királyi dicát erre az évre 4 1/2 porta után 5 forint 40 dénár összegben fizették.

1561—1564-ben Keszew (Keszü) 3 portával a pécsi püspök, Veráncsics Antal birtoka. 1565—1566 évi török adódefterek szerint a falu 17 ház után fizetett fejadót, és a mohácsi szandzsákhoz tartozott...

1566—1664 között Keszü falut Bartók apát megszerezte a pécsi püspöktől a pécsváradi monostor számára. A falu helyzete ekkor már végtelenül nyomorúságos. Az 1687. évi feljegyzések szerint a falu műveletlen szőlőterülete 30 kápnyi. A lakóházak száma 6, lakásoké pedig 5. Török császári adójuk 20 Frt. volt. Török uruknak minden ház 1 Frt-ot, 1 pint vajat, robotot és mindenféle tizedet szolgáltatott. A házak csekély számának két oka volt: először mert a deftereket megadóztatás végett írák össze, s az adólapot a ház készítette, tehát csak azokat a házakat vették fel a defterekbe, amelyeket megadóztattak. Bizonyosnak vehetjük, hogy több házat nem adóztattak meg, mert az a szegényebb népé volt, kik gazdasággal nem rendelkeztek, s a török részére valamely munkát végeztek. Ezekről a török adót nem követelt... A falura nézve mindkét eset fennállhatott.

Az elnyomorodás tehát mégcsak tovább fokozódik. 1692 körül Szécsenyi Pál birtoka lesz Keszü. A helység ekkor már csak három házból áll, és 21 személy lakja. Van rétje, szántója, erdeje, szőlője, és két elpusztult malma. Ebből az időből származó feljegyzés szerint a falu a török időkben 12 házból állott.

A nagy nyomorúságot bizonyítja az 1696-os dicális adólajstrom is.

Ekkor a helység kincstári birtok. Négy család lakja: Budai György, Csapó János, Bornyai András és Bartalovics András. E négy családnak csak 2 igafogata, 12 köből (15 hold) szántója, 3 kapás szőlője és 2 akó bora volt.

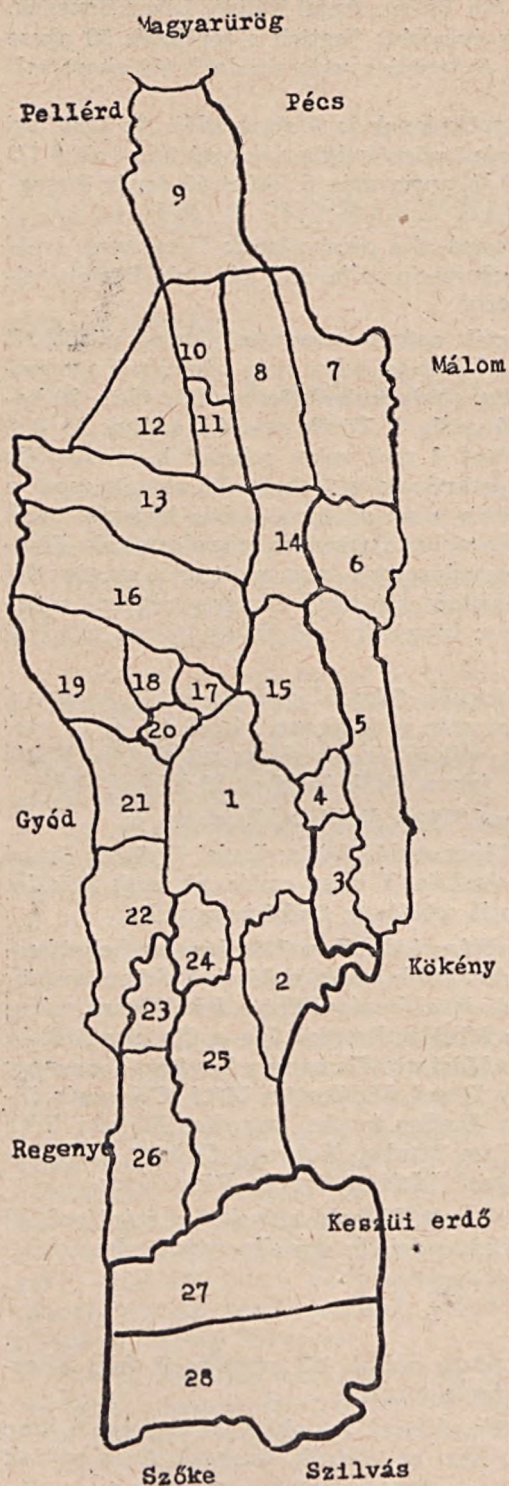
A Habsburgok hatalmuk megszilárdítása érdekében 1690-ben szerbeket kezdenek betelepíteni hazánk déli területeire. Több család valószínű ekkor települt le a faluban. Az 1700-as évek táján már kezd benépesülni a falu. Ekkor már a következők laktak a faluban: Bernics Mihály, Bernics János, Bernics Miklós, Buday András, Buday János, Kamanczi Mártony, Kamanczy Istvány, Kamanczy András, Kamanczy Mátyás, Vidákovics József, Vidákovics Máté, Gelencsér József, Gelencsér Antal, Gelencsér János, Farkas István, Bagodics Mátyás, Tóth János, Csapó György, Kitse István, Kitse Sándor, Kelemen György, Kelemen István, Kelemen János, Kis Marton József, Lőrincz András, Póra János.

1702-ben Kesu (Keszü) Zrínyi birtok volt. 20 hold műveletlen szántóval, 30 kápnyi rétje, 30 hold terjedelmű makkos erdeje és egy elhagyott malma volt...

*

A falu 1828-ban 69 házból áll, lakóinak száma 482 személy. A falu lakossága földműveléssel és bortermeléssel foglalkozott.

Az 1848-as márciusi események híre eljutott falunkba is. Fegyveres harc azonban nem volt még környékünkön sem az osztrák sereggel. A császáriak

Keszü községi dülőelnevezések:

1. Keszü
2. Kőkény fölött
3. Ürmes
4. Conda
5. Malomvölgy
6. Diás kút
7. Szabadföld
8. Elórét
9. Uraságrét
10. Tüskésrét
11. Kenderföld: Kisberek
12. Tüskes legelő
13. Tüskesi dülő
14. Pázsiti rét
15. Cserepes dülő
16. Szélesi dülő
17. Temető dülő
18. Hosszú dülő
19. Vízállás
20. Temető dülő
21. Papkertire dülő
22. Gyódfeletti dülő
23. Gárdonyfeletti dülő
24. Paperdői dülő
25. Gárdony
26. Ligeti
27. Cseri dülő
28. Szt. Pál puszta

1849 első hónapjaiban minden ellenállás nélkül megszállták környékünket. Sőt Pécs város küldöttséget is küldött eléjük Szentlőrincre és hűségnyilatkozatot tettek. 1849. júniusában rövid időre felszabadult ugyan környékünk és a falu, de másodsor sem volt képes a dél felől előretörő ellenséget feltartóztatni. Ismét kezdődik az elnyomás, a császári hadsereg ellátása.

*

1851-ben a falu határa 1284 kat. hold, ebből szántó 696 kat. hold, rét 410 kat. hold, legelő 50 kat. hold, szőlő 58 kat. hold, erdő pedig 70 kat. hold volt. A földesúr ekkor a pécsi szeminárium. Ebben az időben a községben főleg rozst termelnek. Három évvel később, 1854-ből származó Urbéres feljegyzés szerint a falu 30 jobbágy, és 3 zsellértelek. Ettől az időtől kezdve már több írásos emlék, feljegyzés található a községre vonatkozóan. Pl. megmaradt az „1858. április 22-én kelt Keszü határában fekvő Szántóföldek és rétek osztályozása; 1866. máj. 7-i szemle; 1871. június 14-i megkeresés a Magyar Királyi Pénzügyigazgatósághoz...”

*

1864-ben készült feljegyzés alapján megállapították, hogy a tótok Keszának hívták a községet, régi neve pedig Horváth Keszü volt. Neve az illír Kesza (zacskó) szóból származik, mivel a falu minden oldalról dombokkal van körülvéve és csak Pécs felől van nyílt kijárat és így valóban „zacskót” képez. Dűlőelnevezések ekkor a következők: Barátföld, Tüskési, Kenderföld, Hírfölötti, Pécshatári, Malomhatári, Kiskúti Pániti, Pániti, Malomvölgyi, Felsőcserepesi, Cseri, Ligeti, Vízállási, Hosszúföldi, Temetői, Szélesi és Paperdői...

1918. május 20-án Pécs felőli lövöldözés zaját hallották a faluban. Híre jött, hogy fellázadt a katonaság. Ez volt a „Frigyes” laktanyában elhelyezett cs. kir. 6. számú újvidéki gyalogezred lázadása. Ezek a katonák nem akartak harcolni és újra a frontra menni, ezért lázadtak fel. Az akkori ügyészégi jelentés szerint a katonák telítve voltak a bolsevik eszmékkel, mivel többen orosz hadifogságból kerültek haza, és elhintették a kommunista eszme magvait. Ezt a katonalázadást levertek. A menekülő 6-osok a magyarürögi réten keresztül, a volt Antal-féle malom felé, községünkön át is menekültek az üldözők elől. A faluban levő kocsmá udvarán többen beszélgettek a menekülő katonákkal. A katonák elmondották, hogy miért is tört ki a lázadás. A falu népének többsége rokonszenvezett velük. Még ma is élnek öregek, akik ott voltak, beszéltek a katonákkal, sőt még tanácsot is adtak nekik, hogy merre meneküljenek tovább. Ilyen volt többek között pl. Marton József 11. hsz. alatt lakó idős parasztember is. Az elfogott katonákat (1918. május 23-án 4-et, május 24-én 3-at, május 25-én 4-et és május 26-án 1-et) a pécs-keszüi út mellett lévő Honvédtér mögött, agyonlőtték, a rögtönítélő bíróság ítélethirdetése alapján.

*

A Horthy-időszakot az általános gazdasági bizonytalanság, a mezőgazdasági válság jellemezte. A falu lakossága közül sokan mentek a városba dolgozni, ahol jobb megélhetést reméltek. A falu lakossága ebben az időben 521 személy volt.

Foglalkozási tekintetben 422 lakos őstermelő, 56 iparos, 10 kereskedő, 14 közlekedési, 12 közszolgálati alkalmazott, 11 nyugdíjas és 1 házcseléd volt. Tehát mintegy 30 körül volt azoknak a száma, kik a városban kerestek megélhetést. Állatállomány 1931-ben 270 db szarvasmarha, 116 db ló, 336 db sertés és 4 db juh volt.

1938-ban kitört a II. világháború, 1940-től kezdve vonultak be a katonakötelesek, a falu férfiainak javarészét ismét idegen célokért, semmiért, harcolni, szenvedni és meghalni küldték. A harctérre küldött katonák közül 20 volt a községbeli halottak száma.

1944. december 2-án a község harc nélkül felszabadult. A német csapatok pár nappal előbb már elmenekültek. Ekkor kezdődött el a falu felszabadult, demokratikus élete. 1945-ben megalakult a Földosztó Bizottság, melynek elnöke (Bubak) Marton János volt. Felosztottak mintegy 500 kat. hold földet a pécsi káptalan birtokából, az arra rászoruló családoknak. 1948-ban megalakult a Magyar Kommunista Párt. A kommunisták vezetésével a község rohamos fejlődésnek indult. 1949-ben már hallatnak magukról a Párt fiataljai, az úttörők is.

Nemsokára teljesül a község lakóinak kívánsága, 1949-ben bevezetik a vilányt. Ezzel aztán oszlik az évszázados sötétség és maradiság is. Az emberek rádiót, folyóiratokat, könyveket vásárolnak. Míg korábban néhány telepes rádió volt a községben, ma már 114 rádió, 2 televízió és 1 magnetofon van. Több, mint 20 különböző napilap, folyóirat jár a községbe. 1950. novemberében megalakul a községi tanács. A párt és a tanács összefogásából ragyogó eredmények születnek. A falu Pécs felőli részén szinte új házsor épül. 1950-ben átalakított ízléses művelődési otthon létesül. 1951-ben az iskola 2 tanteremre vált. Még ebben az évben mozit kap a község. 1952-ben létesül a község 200 kötetes népkönyvtára. 1953-ban megalakul a „Honfoglalás” termelészövetkezet. Ez azonban rövid idő múlva a helytelen vezetés és a meg nem értés miatt felbomlik. Ebben az évben alakult meg a 36 tagú tánccsoport. A tánccsoport helyi lakodalmas táncokkal szerepelt és szórakoztatta a község lakosságát. A tánccsoport nemcsak helybeli, hanem Pellérdén, Pécsen a Közlekedési Vállalatnál, Vasas II. kerületben, a megyei béketalálkozón szerepelt sikerrel. 1950-ben a lakosság ismét egy régi kívánsága teljesült, autóbuszjáratot kapott a község. A Párt és a Kormány minden lehetőt elkövetett a falu felemelkedésének érdekében. 1957-ben járdát kapott a község 20 000 Ft-os értékben. 1959-ben idénynapközi épült, melyben 22 gyermekről gondoskodnak, míg szüleik a mezőn dolgoznak. Az idénynapközire mintegy 10 000—10 000 Ft lett felhasználva évenként. Elkezdődik az új iskola és földművesszövetkezeti bolt építése. 1960. november 7-re elkészült az 503 000 Ft-os új iskola és a tanulók beköltöztek iskolájukba. A gyerekek most már egészséges, tiszta és világos tantermekben tanulnak. Ebben az évben kezdik el az új mérlegház építkezését is 20 000 Ft-os költségráfordítással.

1961. január 11-én átadták rendeltetésének az új földművesszövetkezeti boltot, mely 650 000 Ft-ba került. Ezeknél az építkezéseknél a község lakossága igen sokat dolgozott társadalmi munkában. A társadalmi munkában előljártak a kommunisták, a KISZ-ifjak, az úttörők, kisdobosok és a falu igen sok lakosa.

Történeti adatok:

- 899—900-ban Ete és Bojta elfoglalja vidékünket.
- 900-ban Botond törzse telepszik vidékünkre.
- 1038-ban Aba nemzetségé falunk környéke.
- 1231-ben Adománylevél említi.
- 1291-ben oklevél.
- 1292-ben farsionális levél „villa Kezu”
- 1332-ben Keszöly.
- 1335-ben pápai adóív „Kezw, Kewzew, Kesu”.
- 1348-ban a nemessége.
- 1468-ban János pécsi püspök adata.
- 1529-ban átvonulóban a török.
- 1541-ben Szulejmán hadserege jár környékünkön.
- 1542-ben daciális adóösszeírás 10 porta.
- 1554-ben a falu adózik a töröknek 14 házzal.
- 1559-ben tizedjegyzék.
- 1565—1566-ban a török adódefterek szerint 17 ház.
- 1582—1583-ban építésjegyzék szerint 16 ház.
- 1686-ban megszűnik a török uralom.
- 1687-ben a lakóházak száma 6, a lakásoké 5.
- 1692-ben Széchenyi Pál birtoka, 3 ház van.
- 1696-ban adórajstrom szerint 4 család lakja.
- 1700 körül telepítik be a falut.
- 1702-ben Zrínyi birtok.
- 1704-ben kurucok járnak errefelé.
- 1708-ban ismét kurucok járnak errefelé.
- 1714-ben papi birtok.
- 1781-ben megépül a jelenlegi templom.
- 1786-ban megalakul a plébánia.
- 1797-ben „Keszü helységnek Tabellája”.
- 1828-ban 69 ház, 482 személy.
- 1849-ben császári megszállás.
- 1851-ben a falu határa 1284 hold, szántó 696, rét 410, legelő 50, szőlő 58 és erdő 70 hold.
- 1854-ben 30 jobbágy és 3 zsellértelek.
- 1882-ben rác katonaság a faluban.
- 1914—1918-ban a pécsi 6. számú újvidéki gyalogezred lázadása (május 20) kivégzések május 23—24—25—26-án.
- 1918-ban november 14-én szerb megszállás kezdődik.
- 1921 augusztus 20-ig tartott a szerb megszállás, bevonul Horthy a megszállt területre.
- 1931-ben lakosság 521, állatállomány: szarvasmarha 270 db, ló 116 db, sertés 336 db, juh 4 db.
- 1940—44-ben II. Világháború. 20 halottja a falunak.
- 1944-ben március 19-én német megszállás.
- 1945-ben Földosztó Bizottság működik.
- 1948-ban megalakul a Kommunista Párt.
- 1949-ben villanyt kap a község.
- 1950-ben autóbuszjáratot kap a lakosság.
- 1951-ben két tanerőssé válik az iskola.
- 1952-ben 200 kötetes könyvtárat létesítenek.
- 1953-ban megalakul a „Honfoglalás” termelőszövetkezet.
- 1956-ban október 30-án ellenforradalmi nemzeti tanács.
- 1957-ben 20 000 Ft értékben járdát kap a község.
- 1957-ben állatállomány: szarvasmarha 260 db, sertés 417 db, ló 93 db.
- 1959-ben idénynapközi létesítése 10 000 Ft-os állami támogatással.
- 1960-ban 503 000 Ft-os értékben modern két tantermes új iskola, lakosság 550 személy, 138 ház, 114 db rádió, 2 db televízió, 43 db motorkerékpár, 78 db kerékpár, 12 db mosógép, 3 db porszívó, 1 db magnetofon. Állatállomány: 239 db szarvasmarha, 471 db sertés, 86 db ló, 33 db juh, 20 család méh. Összes terület: 1453 kat. hold, szántó 836, kert 63, rét 210, szőlő 72, legelő 152, erdő 56, udvar-utak 64 kat. hold.
- 1961-ben január 1-vel 650 000 Ft-os értékben új földművelésügyi termelőszövetkezeti bolthelyiség létesült.
- 1961-ben január 11-én megalakult a Pétőfi Termelőszövetkezet.
- 1962-ben az iskola felsőtagozatát Pécshez körzetesítik.
- 1963-ban tsz központ Pellérd lesz.

A Mohácsi Horgász Egyesület története*

Ez év őszén lesz 19 éves egyesületünk... 1945 előtt a horgászat örömeiben nagyobb részt csak a kiváltságosok részesülhettek. A kispénzű pecások, csak a Dunára szorítkozhattak, ott is ezerféle korlátozás mellett horgászhattak. A belső halasvizek azonban zárva voltak előttük. Ez érthető is, hiszen a jó halasvizek főhercegi tulajdonban voltak, s ott egyszerű dolgozó ember nem horgászhatott. Nagy volt tehát az öröm, amikor 1945. augusztus 20-án 45 taggal megalakult a Mohácsi Horgász Egyesület. Elnöknek dr. Szlávy Kornélt, titkárnak Balogh Pált választotta meg az alakuló közgyűlés.

A szabályszerűen összehívott közgyűlés eredményéről készült jegyzőkönyv alapján a Magyar Országos Horgász Szövetség a Mohácsi Horgász Egyesület-et tagegyesületei közé felvette.

Az új vezetőség első dolga az volt, hogy a tagságnak biztosította a horgászati lehetőségeket. Megszerezte részükre az állami horgászjegyet és érintkezésbe lépett a szövetkezetbe tömörült halászokkal, a Dél-dunai Halászati Szövetkezettel a bérletükben levő vízterületekre a területi engedélyek kiadása érdekében. Ezen a téren sok nehézséggel kellett megküzdeni, mert a szövetkezet csak korlátozott mértékben adott ki területi engedélyeket a belső halasvizekre. Később azonban ezen a téren kielégítő eredményeket értünk el.

Őszi csukaverseny 1962.

* Részletek a szerző dolgozatából (Mohácsi honismereti szakkör).

Ebben az időszakban egyesületünknek külön helyisége nem volt. Az Iparoskörben, a „Korona”, később „Béke” szálloda kistermében, a Tóth-féle vendéglőben tartottunk hetenként összejöveteleket. Felszereléseink kezdetlegesek voltak. A régi hagyományos kender- és lenzsinórok mellett, az egyszerű hosszú kőrís, vagy más alkalmas fáról vágott nyél volt a horgászkeszesség. Műanyagzsinórt csak a következő évben tudtunk beszerezni. A Magyar Országos Horgász Szövetség már a következő évben biztosított korlátolt mennyiségben műanyagzsinórt és megjelentek az első orsók. A szentgotthárdi Kaszagyár 1946-ban kiváló minőségű törpengéket, körkörös pengéket hozott forgalomba és ezekkel a horgászat új szakaszba lépett, de még sok év telt el, míg a horgászok zöme megfelelő felszereléssel rendelkezhetett. 1946. decemberében a városháza tanácstermében tartottuk meg első közgyűlésünket. Az egyesület taglétszáma ekkor már meghaladta a 80 főt.

A MOHOSZ (Magyar Országos Horgász Szövetség) a továbbiakban is állandó segítséget nyújtott egyesületünknek. Mind több vízterületen nyertünk jogot a horgászatra, és az első három év elteltével már elértük azt az igen nagy eredményt, hogy saját horgászvízzel rendelkezünk. Mint ismeretes a háború előtt az ún. Belső-Bédai Duna (Kölked község határában) főhercegi tulajdonban volt. Ezt a vízterületet a MOHOSZ közbenjárására az FM kétfelé osztotta. Egyesületünk saját használatára megkapta a kölkedi védtöltéstől az erdőfüi (Izabellaföld) közúti hídig terjedő, mintegy 106 kat. holdat kitevő vízterületet kizárólagos horgászvíznek. Ugyanakkor megkaptuk az 1897. évben létesült „Szakadás” nevű 5 kat. holdnyi horgászvizet is.

Az elkövetkezendő években igen sok kellemes szórakozás, szép horgászat, eredmények fűződtek ezekhez az ideális horgászvízekhez.

*

1952-ben az egyesület taglétszáma az alábbiak szerint alakult: 395 felnőtt és 87 ifjúsági. Az egyesület vagyona: 1 db „Archimedes” csónakmotor, 6 db horgászcsónak, 6 db 4 személyes sátor, felszerelések, berendezés.

Ez az év lényeges változást hozott az egyesületi életben. Az államrendőrség mohácsi kapitánysága klubhelyiségnek megkapta azt a házrész, ahol egyesületünk kis helyisége volt, egyesületünknek pedig biztosította a Városi Tanács VB. a volt rendőrségi klubhelyiséget (Mohács, Kölcsey u. 1.) Ez a helyiség már jobban megfelelt egy nagylétszámú egyesületnek. Itt már rendes klubéletet lehetett élni, előadásokat, rendezvényeket lehetett tartani. Rendezésünk azonban még nem volt. Az ifjúság nevelésére külön ifjúsági felelőst bízunk meg: kölkedi, erdőfüi és homorudi tagjainkat az egyesületi taggyűléseken és választmányi üléseken küldöttségek képviselték...

*

Új helyiségünkben szépen kialakult a klubélet 1954-ben. A MOHOSZ által rendelkezésünkre bocsátott könyvekből, valamint saját beszerzésből szakmai könyvtárat rendeztünk be. Mint a helyi művelődési ház szakcsoportja a művelődési háztól székeket, sakk és dominó felszerelést, asztalt, kályhát stb. kaptunk. Így a téli időszakban lehetőségünk volt szakmai előadásokat tartani, tagjaink megtalálták szórakozásukat és fejlődési lehetőségüket a klubhelyiségben. Terv-

be vettük billiárd asztal és rádió beszerzését is. Az egyesület vezetősége lehetővé tette tagjai részére a vízijártassági vizsga megszerzését is. Előzőleg több esetben előadást tartottunk a vízirendőrség közreműködésével.

*

A tavaszi árvíz folyamán (1956-ban) egyesületünk tagjai dicséretesen kivették részüket mind a védekezésből, mind pedig az emberi élet és vagyon megmentéséből. Valamennyi csónakunkat, felszerelésünket a védekezési és mentési munka rendelkezésére bocsátottuk. A MOHOSZ szaklapunkban, az FM. pedig a Városi Tanács VB. útján közölte elismerését az egyesület vezetőségének és tagjainak. Brandt Ferenc horgászmester tagtársunkat a MOHOSZ ez alkalommal oklevéllel és díszjelvényel tüntette ki.

Nyári ifjúsági horgászverseny 1962.

Az árvíz során veszteségek érték egyesületünket is. Elveszett, tönkrement csónakjaink mintegy fele és felszerelésünk nagyrésze. A későbbiek során azonban az FM. nagyjából ezeket a veszteségeket megtérítette.

*

Az 1960. évi közgyűlést csak április 30-án tartottuk meg, mert szövetségünk is csak április 10-én tartotta meg közgyűlését.

Ez évben sikernek könyvelhetjük el, hogy megteremtettük a környékbeli horgász egyesületekkel a tartós jó viszonyt, együtt horgászunk a vizeken, kö-

zösen viseljük a terheket. Az Aldunai Intéző Bizottság által Érsekcsanádon épített horgász üdülőhöz egyesületünk is tetemes összeggel járult hozzá. Megoldódott az állandó raktár kérdése is. Mohácson a Kisfaludy tér 4. sz. ház udvarán nagyrészen társadalmi munkával felépítettük az egyesület csónakfelszerelési raktárát. A raktár bérletét 15 évre biztosítottuk. Bevezette a MOHOSZ a sport ügyességi cél- és távdobást. Egyesületünk bekapcsolódott az új soprtágba. Résztvett a Szekszárdon megtartott bemutató jellegű versenyen, majd Pécsen fel-
nőtt csapatunk 5 horgász egyesület között a 3. helyen végzett és oklevelet nyert. Ez év február-március hónapban ismeretterjesztő téli előadásorozatot tartotunk szép sikerrel az egyesületi székházban.

*

Bár az egyesület vezetősége a rendelkezésre álló eszközök felhasználásával mindent megtett a nagyobb fogási eredmények érdekében, különböző okok miatt az 1962. év fogási eredményei mégis csökkenő tendenciát mutattak. A Duna vízének szennyezettsége mindjobban érezteti hatását. Ezzel kapcsolatban egyesületünk csak megfigyeléseinek eredményeivel tud az arra hivatott szervezetnek segítséget nyújtani. A Belső-Bédai Horgászvízbe ismét behelyeztük a MOHOSZ által rendelkezésre bocsájtott 25 000 db zsenge pontyivadékot. A szigorú tél és a helyenként fellépő vidrakárok csökkentették reményeinket ezen a vizen is. Megkezdtük egy kisebb, kb. 800 négyszögölnyi ívató, illetve nyújtó munkálatait. A tervek szerint ide helyezzük el a zsenge ponty, illetve csukaivadékot, és megfelelő nyújtás (növekedés) után helyezzük ki a nagyobb vízbe. Számítunk a Halászatfejlesztési Alap támogatására is vizeinkkel kapcsolatban, hiszen évente és tagonként 30 Ft-ot fizetünk be erre az alapra.

Ez évben merült fel a régebben elszakadt egyesületi tagokból alakult „Petőfi” HE és a Mohácsi Dolgozók HE egyesülésének gondolata. Az anyaegyesületből kivált és önállóvá lett környékbeli egyesületekkel eddig is zavartalanul együttműködtünk. A fúzióra vonatkozó tárgyalások ebben az évben azonban még nem vezettek eredményre.

1963. novemberében Mohács város tanácsának végrehajtó bizottsága megtárgyalta a mohácsi horgász egyesületek működését. Javasolta a vb. a két mohácsi horgász egyesület fúzióját és egyben kilátásba helyezte az új egyesület anyagi támogatását egy horgász székház építéséhez. A v. b. határozatban kb. 60 000 Ft megszavazását javasolja a városi tanácsnak és egyben utasítja az illetékes osztály vezetőjét, hogy a Duna partján megfelelő területet jelöljön ki erre a célra. A v. b. határozat bizottságot alakított a két egyesület fúziójának előkészítéséhez.

Az 1964. február 16-án megtartott közgyűlésen a Bartók Béla Kultúrházban mindkét egyesület tagsága egyhangúlag a fúzió mellett foglalt állást. A két közgyűlést még aznap követő egyesített tisztújító közgyűlés a MOHÁCSI HORGÁSZ EGYESÜLET tisztikarát választotta meg. Ismét egységessé vált Mohácson a horgásztábor.

Egyesületünk Mohácson a legnagyobb társadalmi közösség. A Mohácsi Dolgozók HE-nek az 1963 év végén 545 tagja volt, ebből 113 ifjúsági, a Petőfi HE-nek több mint 100 volt a taglétszáma, s így az 1964. évre a várható taglétszám megközelíti a 700 főt.

1964. február 16-án az elkövetkezendő 3 évre az alábbi vezetőséget választotta meg a fuzionált egyesület közgyűlése:

Elnök: Szántó Lajos műv. felügyelő.

Alelnök: Károlyi Sándor gépgyári asztalos, Grain Ferenc fonó kisiparos.

Titkár: Németvarga József DEDÁSZ műszaki vezető.

Pénztáros: Lehel János statisztikai előadó.

Egyesületi gazda: Gettó Péter MAHART alk.

Az egyesület vagyona készpénzben és ingóságokban meghaladja a 100 000 Ft-ot. A Mohácsi Horgász Egyesület egyidős a felszabadulással. Reméljük, hogy munkánk továbbra is eredményekben fog megmutatkozni és egyesületünk továbbra is jelentős szerepet fog vinni Mohács város vízi és sportéletében.

KERTI SÁNDOR:

Két történet*

Most egy betyár-történetet mondok el, amit Mátyás Károly 70 éves tésenyi lakos mesélt el nekem 1953 karácsonyán.

„Még az 1848-as szabadságharc előtt volt a községnek egy Polák urasága, — ahogy a nép nevezte . . . — Egyébként: Pólyainak hívták. Birtokát ma is Pólyai dűlőnek nevezik, s a falutól délre eső területen fekszik.

Egy szüreti alkalommal, az évet pontosan nem tudni, tésenyi kastélyában valami kártya-partira gyülekeztek közel-környéki barátai. Többek között a kisasszonyfai plébános: Rang Antal is. Már egész délután csattogott a kártya, forgott a kancsó, csörgött a pénz, vándoroltak a sárga csikók hol ide, hol oda . . . Mátyás Mihály, aki akkor hegybíró volt a faluban, jelteni ment az uraságnak, hogy a szüretet meg lehet kezdeni, a szőlő beérett. Az urak barátsággal fogadták, leültették, megkínálták . . . „Egyszercsak felpattan az ajtó és fegyveres betyárok lépnek be rajta, Patkó és társai . . . (A házat kívülről is körülfogták elmondása szerint.) Megfagyott az arcokon a jókedv.

Patkó megnyugtatta a társaságot:

Mindenki maradjon a helyén, senkinek semmi bántódása nem lesz, fegyverhez nyúlni nem szabad.

Leült ő is a kártyázók közé, lapot kért, hitelbe játszott, mindig bankot ütött. Mikor már minden pénz előtte hevert, besöpörte a tarisznyájába, megköszönte a játékot, s mielőtt elment volna, megjegyezte:

Hallottam a kisasszonyfai plébániának jó zárai vannak, majd egyszer meglátogatjuk! . . . — s azzal elköszönt. (Mint később kiderült, kinn senkisem volt.)

Rang Antal plébános nagyon megijedt, tanácsot kért a jelenlévőktől mitévő legyen, ha a betyár szavát tartja?

Polák félig kesernyés humorral, félig önsajnálkozással azt a tanácsot adta neki: „Amid van adsz nekik, megvendégeled őket, s nem lesz semmi baj . . .”

Hogy ez a látogatás bekövetkezett-e nem tudni, de Patkónak is szüksége volt a pénzre. A szegényt soha nem bántotta, segített neki; s nemegyszer megfenyítette goromba uraságaikat.

*

* Részletek a szerző pályaművéből.

Még egy igaz történetet mondott el Mátyás Károly bácsi, aki nagyapjától hallotta. Így mondta el nekem:

„— A jobbágyvilág bukásának, a robot eltörlésének híre eljutott ennek a kis országnak legeldugottabb zugába is... Igaz, hogy a kicsinyhitűek kételkedtek, sokan nem is hitték el, mások meg egyenesen félték tőle... Nem csoda, hiszen a magyar parasztot már annyiszor csapták be urai, már annyiszor bűnhődött lázadásáért, hogy nem tudott hinni tiszta szívvel.

Így történt ez Tésenyben is!

Amikor elért a faluba a roppant horderejű hír: eltörölték a robotot, megszűnt a jobbágy világ, először az uraság nem akart róla tudomást szerezni, aztán a kis község lakói is kétkedve fogadták.

Meg is próbálkozott az akkori Végh András községi bíró az uraság parancsát végrehajtani. Robotos napon kiadta a parancsot, hogy: „mindenki menjen az uraság dolgára, mert aki nem megy, annak bogánca elvételük, súlyosabb esetben kalodába záratik, vagy megcsapatik...” Ez volt a parancs!

A bírónak esze ágában sem volt az uraság előtt tiltakozni, hiszen tekintélye forgott kockán. Az öntudatlan félénk emberek pedig elindultak.

A válságos pillanatokban mindig voltak bátor kiállású emberek. Így volt ez akkor is. Mátyás Mihály hegybíró kiállt fokosbaltájával a robotba menők elé, s egy kacskaringós káromkodással visszaparancsolta őket! „Ezzel a baltával aprítom szét annak a fejit, aki el mer indulni az uraság dolgára...”

Szavának lett is foganatja. A további hírek megerősítették józan álláspontját.

A pedagógiai-népművelési pályázat eredményei

Az 1964. évi pedagógiai-népművelési pályázatról a bírálóbizottság az alábbi döntést hozta:

Első díjat nyert el: *Dr. Bándi Gábor* múzeológus: Múzeumi vándorkiállítások és *Lemle Géza* népművelési csoportvezető: A körzeti népművelési munka c. dolgozatával.

Második díjat érdemelt: *Bárdi Lászlóné* pécsváradai nevelő az első osztályosok előkészítéséről; *Blasszauer Róbertné* nagynyárádi osztályfőnök a gyermekközösségek kialakításáról; és *Baló István* művelődési otthon igazgató a szemléltetésről készített tanulmányával.

Harmadik díjat kapott: *a mohácsi honismereti szakkör*, melynek pályázó tagjait: *Cseh Agnest, Ignác Józsefet, Kálmán Máriát, Salga Istvánt és Szücs Máriát* a bizottság dicsérő oklevélben részesíti; *Baranyai József* harkányi igazgató a gyenge tanulók megsegítéséről; *Kaszás Istvánné* bikali nevelő egy új osztály problémáiról; *Szabó Margit* sásdi óvónő a játék szerepéről, *Dallos Nándorné* hosszúhetényi nevelő a hosszúhetényi iskola történetéről és *Lengyeltóti János* mozgói művelődési otthon igazgató Mozsgó dülöiről és helyrajzi érdekességeiről írt pályamunkájáért.

A bíráló bizottság dicséretben és pénzjutalomban részesítette az alábbi szerzők pályaműveit:

Kakas István nevelő Keszü, *Bóra Ferenc* általános iskolai igazgató Palotabozsok, *Lippenszky István* főelőadó Pécs, *Bárdi László* tanár, Pécsvárad, *Matyó Ferencné* nevelő Mohács, *Szócs Kálmánné* nevelő Kaposszekcső, *Dr. Nagy Imréné* nevelő Basal, *Regős Lajos* nevelő Drávaszerdahely, *Tönkő Zoltán* általános iskolai igazgató Szentegát, *Bank Jánosné* nevelő Szigetvár, *Petz Vilmos* nevelő Nagyharsány, *Szücs Árpád* nevelő Baranyajenő, *Szilágyi János* gyermekotthon igazgató Bükkösd, *Kiss József* nevelő Harkány, *Teubel Mátyás* általános iskolai igazgatóhelyettes Magyarmecke, *Dr. Weiszhausz Mórné* tiszteletdíjas népművelő Komló, *Peti Sándor* nevelő Somogyapáti és *Kerti Sándor* nevelő Cserkút.

A pályaművek közül néhányat önálló kiadványként jelentet meg, több tanulmányt, illetve részletet a Művelődési Tájékoztatóban közöl a Művelődésügyi Osztály.

A II. Baranyai Néprajzi Gyűjtőpályázat eredményei

Nemrégén adtunk hírt első pályázatunk végeredményéről és bemutattuk szemelvényekben a beérkezett anyagot, s máris a második pályázat eredményhirdetésénél tartunk. Bár kevesebb a pályázat, mint tavaly (16 pályázótól 24 dolgozat), nem lehetünk elégedetlenek: a pályázatok színvonala eléri, sőt helyenként meg is haladja a múlt évit.

Pályázóinknál mind nagyobb önállóságot figyelhetünk meg: a témaválasztásnál és a feldolgozás módjának megválasztásánál megnyilatkozik honismereti mozgalmunk érettsége és ereje. A pályázatok egyre több értéket tárnak fel magyénk népi kultúrájából, s ezt olyan módszeresen teszik, hogy a szakirodalmi bibliográfiákat már okvetlenül ki kell egészíteni a pályázók által beküldött művekkel is. A megfigyelések közvetlensége és konkrétsága nélkülözhetetlen forrássá teszi a pályázatokat is a kutatómunka számára.

Nem szabad azonban megfelelkezniük a pályázatok és a honismereti szakköri mozgalom néhány hibájáról sem, amelyek most is előbukkantak. Azok a szakkörök, amelyek tavaly pályáztak, hallgattak az idén, holott tavaly még konkrét támogatást is ígértünk a munka folytatásához. Nemcsak a szakkörök, hanem az egyéni pályázók érdeklődése is el-elfordul régebbi munkájuktól — ezért van az, hogy kevés az ismétlődő név. Van ugyan törzsgárdája a pályázatoknak, de ez nagyon kis csoport...

Több honismereti és néprajzi szakkör alakulásáról hallottunk hírt, de nem mindegyik mutatott fel számottevő eredményt. Sokról nem is tudjuk, működik-e még, működött-e egyáltalán, vagy pedig csak „megalakult”... Jó lenne, ha szakköreink között egészséges vetélkedés alakulna ki, s e vetélkedés egyik területe a pályázatokon való részvétel lenne.

Reméljük, hogy szakköreink egészséges versengése a jövő évi III. Baranyai Néprajzi Gyűjtőpályázaton hozza meg eredményét. Felszabadulásunk 20. évfordulójára való készülődésünk minden bizonnyal újabb lendületet ad a honismereti munkának, s ez a pályázatok számának és színvonalának további javulásában tartalmaz, szép kiállításokban és sok más módon is megnyilvánul.

A II. Baranyai Néprajzi Gyűjtőpályázat eredményei az alábbiak:

I. díjat a bírálóbizottság nem adott ki, ellenben felemelt I. díjban részesítette (1500 Ft) Zentai Jánost alábbi pályamunkájáért.

1. Adalékok az Ormánság néprajzi határainak megállapításához I—IV.
2. Három ormánsági temető fejfakincse.
3. Baranya megye egyes vidékei református temetőinek fejfái.

II. díjat (700 Ft) érdemeltek az alábbi dolgozatok:

Dallos Nándor: Népdalgyűjtemény.

Faludi Ferenc: Erdősmárok község története.

A Baranya megyei Erdősmárok (egykor Püspökmárok) dűlő és helynevei.

Vegyes néprajzi gyűjtés Erdősmárokról.

Nagy Pál: Gyód község rövid történelmi áttekintése és germán nyelvezetének feldolgozása.

Zentai Csilla: Kémes község népi építkezésének topográfiája.

III. díjat (500 Ft) a következő pályaművek nyertek:

Dinnyési János: Egy fazekascsalád élete.

A somogyhársági múzeumépület berendezési terve és leírása.

(Képek Hárságról és környékéről.)

Faltisz János—Faltisz Jánosné: Baranya útjain.

Kutnyánszky Géza: Honismereti szakköre gyűjtéseinek feldolgozásában kifejtett munkájáért és alábbi dolgozataiért: *Historia Egeraghensis*. Egerág régi házairól.

Zentai Tünde: Ormánsági népi bútorok.

IV. díjat (300 Ft) az alábbiak nyertek:

Baranyai Ilona: Adatok a Baranya megyei bosnyákok és sokacok néprajzához III.

Matusek László: Karácsonyi népszokások Áta községben.

Öhler Anna: Egy régi, de kihaltfélben lévő mesterség. (A mézesbábosok.)

Vikár Zoltán: A mohácsi Reformata Eklézsia története.

V. díjat (200 Ft) érdemeltek:

Pápay Jenő: Hó, Hi!

A cigányság életének fejlődése képekben fél évszázad alatt az Ormánságban.

Könyvjutalmat kap a Somogyhársági Általános Iskola rajzszakköre (vezeti: Dinnyési János). „Töredékek Somogyhárság és környéke népszokásaiból” c. pályázatért, és az egerági honismereti szakkör (vezeti: Kutnyánszky Géza). „Egerági babonák és népszokások gyűjteménye” és „Egerági dűlőnevek gyűjteménye” c. pályázataiért, továbbá a somogyhársági „Kapoli Antal” Honismereti Szakkör (vezeti: Dinnyési János) a helyi „múzeum” érdekében kifejtett kutató és gyűjtőmunkájáért.

1914. előtti mohácsi sokac népviselet

Az első világháborútól hordott mohácsi sokac népviselet

Pályázati felhívás

Felhívjuk a pedagógusok figyelmét a Köznevelés f. évi 7. április 3-án megjelent számában a MM. és Ped. Szakszervezet által közzétett „Pályázati felhívás”-ra. A felhívás az óvodáktól a középiskolákig az oktatás széles területén igyekszik mozgósítani a pedagógusokat. Baranya megyében is van hagyományuk a pedagógus újításoknak. Szeretnénk ha a felhívás hozzásegítené megyénk pedagógusait, hogy e hagyományokat tovább szélesítsék, s ezzel mind a saját, mind a pedagógus társadalom munkáját segítenék az iskolareform eredményes megvalósításában. A pályázatokat ez év szeptember 5-ig kell eljuttatni a Pedagógus Szakszervezet Baranya megyei Bizottságához, Pécs, Színház tér 1. szám alá. A pályázat jeligés.

A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága július 5-i ülésén foglalkozott az ált. és középiskolai oktatás távlati fejlesztésének feladataival. Elfogadta a művelődésügyi osztály jelentését, s azt a tervidőszakra szóló irányelvként jelölte meg. A fejlesztési terv célkitűzéseit beharászából, vegyes forrásokból és KÖFA-ból kell megoldani. A terv többek között részletesen foglalkozik az iskolai hálózat fejlesztésével, felszerelésével, új középiskolák telepítésével, 104 szakközépiskola létrehozásával, a nevelői ellátottság javításával és az ehhez szükséges 272 új nevelői lakás építésével.

*

Július 3-án a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága a megyei könyvtárhálózat munkáját értékelte. Elismerését fejezte ki a könyvtárosok eredményes munkájáért, az olvasók számának növelése és a könyvek forgalmazása terén. Megállapította, hogy a további tartalmi fejlődés alapfeltétele a könyvtárak anyagi, tárgyi és személyi helyzetének javítása. Ennek érdekében szükségesnek tartja: a könyvtári körzetek kialakítását, mely egyik alapja a kisközségek jobb könyvellátásának; a közművelődési és tsz-könyvtárak egységének mielőbbi megteremtését; a Megyei Könyvtár hatékonyabb módszertani és propaganda-munkáját. A járási és községi végrehajtó bizottságoknak javasolta, hogy költségvetési és községfejlesztési erőforrásokból a III. ötéves tervben oldják meg a könyvtárak legégetőbb hiányainak pótlását. A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága is sokoldalú erkölcsi és anyagi támogatásban részesíti a könyvtárhálózatot.

*

A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága július 31-i ülésén foglalkozott a művelődésügyi osztály kisközségek kulturális ellátásának megjavítására, mozgó művelődési ház rendszer kialakítására

vonatkozó előterjesztésével. A kérdést a kisközségek jobb kulturális ellátására való törekvés vetette fel, hogy a hálózat intézményei kiléphessenek szorosan vett működési területükről, s így többszörösére növelhessék és módszereiben is változatosabbá tegyék a kisközségeknek nyújtott segítséget.

A Megyei Könyvtár keretében megszervezett mozgó művelődési ház rendszer kialakítása érdekében a VB. lehetővé tette a szükséges létszámkeretek biztosítását. A művelődési autók korszerű felszerelésére, a vándorkiállításokhoz szükséges vitrinek, tablók, paravánok beszerzésére jelentős összegű hitelt biztosított.

*

A siklói járásból 500 tanuló 10—10 napos váltással üdül Balatonszepezden. A táborban képezik az úttörőmozgalom örsvezetőit is.

*

Jó elgondolás alapján jutalmazták a siklói járás élenjáró nevelőit; cseh-szlovákiai és lengyelországi utazások, 20, észak-magyarországi 8 napos autóbussz körúton 42 nevelő, ill. igazgató vett részt.

*

Bogárdmindszenten az I. osztályba lépő cigánytanulók számára nyári napközitthont szerveztek, hogy előkészítsék őket az iskolai életre.

*

Az új tanévben kezdi meg működését a körzetesítés továbbfejlesztését szolgáló 4 tantermes iskola Drávafokon és Dráva-szabolcson.

*

Augusztus végén a siklói járás igazgatói 4 napos tanfolyamon vesznek részt Balatonszepezden, ahol az új tanév feladatait vitatják meg.

*

A mohácsi járásban kiemelkedő eredménnyel szervezték meg a pedagógusok Szegedi Nyári Egyetemén való részvételt. A járásból 9 nevelő vesz részt a Nyári Egyetem rendezvényein.

*

A járási tanács költségén Balatonmárián családtagjaikkal együtt 8 napig üdülnek a mohácsi járás jó munkát végzett igazgatói.

*

Bensőséges ünnepségen búcsúzott Szajk község lakossága a nyugalomba vonuló Hernádi János igazgató-tanítótól. Az ünnepségen megjelent a járási pártbizottság titkára és a járási tanács elnöke is.

*

Kölkeden a jövő évi I. osztályosok részére előkészítő tanfolyamot szervezett Pun Jánosné nevelő. A csoport jórészt cigányszármazású tanulókból áll.

*

Két új szolgálati lakással segítette a dunaszekesői községi tanács a nevelők lakásgondjainak megoldását.

*

A mohácsi járás teljesítette körzeti-tervének utolsó feladatát is: az udvari felső tagozatos tanulók szeptembertől Mohácsra járnak iskolába.

*

Sátorhelyen a Bóly-Sátorhelyi Állami Gazdaság anyagi támogatásával új napköziotthonos óvoda kezdte meg működését.

*

Az új művelődési év színvonalasabb népművelési munkájának biztosítására a Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó a nyár folyamán Mohácscon az alábbi bentlakásos tanfolyamokat rendezte meg:

- körzeti művelődési otthon igazgatói
- műszaki szakkörvezetői
- foto-szakkörvezetői
- honismereti-szakkörvezetői
- diszítőművészeti-szakkörvezetői
- színháztársulat-vezetői
- táncoktatói
- karvezetői tanfolyam.

*

A Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó az új művelődési év népművelési munkáját az alábbi módszertani kiadványokkal segíti:

A körzeti népművelési munka tervezése.

A peterdi könyvtárban

Baranyai és pécsváradi szellemi vetélkedő.

A hosszúhetényi honismereti szakkör munkaterve.

Zenei klub éves programja.

A szemléltetés az ismeretterjesztésben.

A Pécs városi Művelődési Ház ifjúsági Klubjának tapasztalatai.

Ismerkedés a képzőművészettel (klub-foglalkozási anyag).

Zenei ismertető (klub-foglalkozási anyag)

A Pécs-Baranyai Film- és Szemléltetőeszköz Tár anyaga.

*

Somogy—Tolna—Baranya főhivatású népművelési dolgozói részére Balatonföldváron egy hetes tanfolyamot rendezt

ett a három megye közösen, ahol az elméleti és gyakorlati anyagok elsajátítása mellett a tapasztalatok kicserélésére is sor került.

*

A szigetvár községi tanács 180 000 forintért megvásárolta és könyvtári célra rendelkezésre bocsátotta a helyi zsinagóga épületét. Az épület átalakítás után — a kalocsai könyvtárhoz hasonlóan — az ország egyik legkorszerűbb járási könyvtára lesz.

*

A siklósi községi tanács az idei évben 10 000 Ft-ot biztosított községfejlesztési alapból a járási könyvtárnak könyvvásárlásra.

Kölcsönzés Lánycsókön

Nyugatszenterzsébeten és Merenyén a körzetesítés folytán megüresedett tantermet a községi tanács a könyvtár számára biztosította.

*

A siklói járási könyvtár a nagyobb községi könyvtárak részére szép kivitelű ajánló albumokat készített a mai magyar irodalom és a mezőgazdasági szakirodalom népszerűsítésére.

*

A peterdi községi tanács a volt tsz-irodát könyvtári célra alakította át. A helyiséget kifestették, egy méter magaságig a falat műanyaggal borították be, s padlózatát is műanyaggal fedték be. Alakítással, új polcok, asztalok és székek beszerzésével szabadpolcos kölcsönzöt rendeztek be.

*

Bicsérdén a községi tanács felparkettáztatja a könyvtár helyiségét, s abba 2 db polcot rendelt meg.

*

Lánycsók községben a könyvtár önálló helyiségben, szabadpolcos rendszerrel működik. Az olvasók örömmel járnak a könyvtárba és szívesen válogatnak a jó könyvállományból.

*

Kővágószőlősen a könyvtár és a tömegszervezetek közös rendezésében jól sikerült műsoros könyvbarát est volt, melynek tiszta bevételét a könyvtár szépitésére fordították.

*

Baranya, Tolna és Somogy megye tanácsai, valamint a három megye TIT Agrárszakosztályai ebben az évben másodízben rendezték meg a Pannónia Mezőgazdasági Napokat Pécsen. Ennek ke-

retében a mezőgazdasági szakemberek három szekcióban tanácskoztak: takarmányozási, borászati és növényvédelmi kérdésekről. A Pannónia Napok sikeréhez a Megyei Könyvtár a három terület bibliográfiájának összeállításával járult hozzá.

*

Ez év októberében is megrendezik a Múzeumi Hónapot, melynek programja az eddigieknél gazdagabbnak ígérkezik. Több kiemelkedő rendezvény: az állandó jellegű kiállítások mellett 7 múzeumi vándorkiállítás indul majd megyei körútra, központi és vidéki előadások, múzeumi szellemi vetélkedők teszik érdekessé és színessé a műsort.

*

Szeptember 6-án nyílik a szigetvári várban a Janus Pannonius Múzeum új, állandó jellegű Zrínyi emlékkiállítása.

*

Beremenden nagy Árpád-kori temető feltárásán dolgozik Kiss Attila múzeológus. A leletanyag antropológiai elemzése már eddig is hasznos tanulságokat hozott a kor társadalmáról. A nagyárpádi ásatásokról dr. Bándi Gábor múzeológus közreműködésével népszerűsítő tudományos kisfilm készül.

*

A mozgói körzeti művelődési ház két napos tanulmányi kirándulást szervezett, amelyen a körzet ifjúságából 31 fő vett részt. Az első napon Pécs történelmi emlékeit, múzeumait, a Vidámparkot és a Mecseki Állatkertet tekintették meg; másnap — a siklói vár megtekintése után — Harkányba utaztak. A kirándulás résztvevői sok értékes és maradandó ismeretanyagot gyűjtöttek.

T A R T A L O M

Kitüntetettjeink	---	3
ISKOLA ÉS NEVELÉS		
<i>Kálmán Gyula:</i> Igazgatók felelőssége	---	4
<i>Dr. Kelemen László:</i> Oktatókísérletek Baranya megye általános iskoláiban	---	9
<i>Zukovics Imre:</i> Egy fizika óra oktatási és gondolkodási folyamatának elemzése	---	14
<i>Farkas Béláné:</i> A tanulók értékelése és osztályozása az első osztályban	---	21
<i>Bóra Ferenc:</i> A nevelési terv alkalmazásáról	---	24
<i>Mezei Lászlóné:</i> Tíz éves a csertői nevelőotthon	---	29
NÉPMŰVELÉSI TANÁCSADÓ		
<i>Lemle Géza:</i> Korszerű műveltség — korszerű módszerek	---	32
<i>Antal Gyula:</i> A népművelési szakreferensek munkája	---	36
<i>Málik László:</i> A népművelési ágazatok együttműködése a Bólyi Művelődési Házban	---	40
Népművelési körzetek munkája		
<i>Auth András:</i> A nagypeterdi körzet közös rendezvényeiről	---	44
<i>Schusztér Ádám:</i> A borjádi körzet művészeti csoportjainak együttműködése	---	46
<i>Konrád Béla:</i> Anyagi együttműködés a gerényesi körzetben	---	49
Szakreferensek a kulturális szemléről		
<i>Bucsky Mihály:</i> Versmondás és színjátszás	---	51
<i>Hegyi József:</i> Ének és zene	---	54
<i>Simon Antal:</i> Népitáncsoportok	---	57
Az 1963/64. évi Kulturális szemlén résztvevő műkedvelő csoportok színvonalversenyének eredménye	---	59
<i>Dr. Bándi Gábor:</i> A kiskiállítások rendezéséről	---	61
<i>Bali István:</i> Évadvégi szakköri kiállítás Szigetváron	---	66
KÖNYVESPOLC		
<i>Felinger József:</i> Termelőszövetkezetünk és a könyvek	---	68
<i>Gelencsér János:</i> Gépkocsival a művelődés szolgálatában	---	70
<i>Dr. Takács József:</i> Komló könyvtárügye	---	74
ISMERD MEG BARANYÁT		
<i>Pusztai József:</i> Táncsics Mihály és Baranya	---	78
<i>Dr. Vargha Károly:</i> Batthyány Kázmér, a magyar szabadságharc külügyminisztere	---	83
<i>Dr. Szántó Károly:</i> Oktatás és képzés a régi pécsi tanítóképzőben	---	86
<i>Magyarlakai József:</i> A bólyi kékfestő ipar	---	91
<i>Vöröss László Zsigmond:</i> A görcsönyi parkerdő	---	95
Részletek a néprajzi pályázat anyagából		
<i>Kakas István:</i> Keszű község történetéből	---	98
<i>Lehel János:</i> A Mohácsi Horgász Egyesület története	---	104
<i>Kerti Sándor:</i> Két történet	---	108
Pályázatok		
A pedagógiai-népművelési pályázat eredményei	---	110
A III. Baranyai Néprajzi Gyűjtőpályázat eredményei	---	111
Pályázati felhívás	---	113
HÍREK	---	114